

ƏLİXAN MUSAYEV

ŞƏRİƏT RİSALƏSİ

TƏHARƏT VƏ NAMAZIN XÜLASƏSİ

www.azerislam.com

mail@azerislam.com

PDFləşdirən: www.kitablar.com

<http://www.kitablar.org/>

Bakı – 2002

Tərcümə və tərtib: ƏLİXAN MUSAYEV

İxtisas redaktorları: ŞABAN ULUXANOV
SƏFƏRBƏY SƏFƏRBƏYOV

texniki redaktorlar: F. ALLAHVERDİYEV
X. RƏFİYEV
ELXAN RÜSTƏMOV

Rəhmli, Mərhəmətli Allahın adı ilə!

رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي ﴿٢٥﴾

وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي ﴿٢٦﴾

وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِنْ لِسَانِي ﴿٢٧﴾

يَفْقَهُوا قَوْلِي ﴿٢٨﴾

«Ey Rəbbim! Köksümü açıb genişlət;

işimi yüngülləşdir;

dilimdəki düynü aç ki,

sözümü yaxşı anlasınlar!»

(Ta Ha, 25-28)

MÜQƏDDİMƏ

Şükür və tərif Allaha məxsusdur, biz Ona şükür edirik, Onu tərif edirik, Onu köməyə çağırırıq, Ondan bağışlanma diləyirik, nəfslərimizin şərindən və pis əməllərdən qorunmaq üçün Allaha sığınırıq. Allahın haqq yoluna yönəltdiyi şəxsi azdıran, azdırdığı şəxsi isə haqq yoluna yönəldən tapılmaz. Mən şahidlik edirəm ki, Allahdan başqa ibadətə haqqı olan məbud yoxdur, Onun şəriki yoxdur və şahidlik edirəm ki, Məhəmməd Onun qulu və elçisidir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿١٢٢﴾

«Ey iman gətirmiş kəslər! Allahdan lazımınca qorxun və yalnız müsəlman olduğunuz halda ölün!»¹

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا ﴿١﴾

«Ey insanlar! Sizi tək bir şəxsdən (Adəmdən) xəlq edən, ondan zövcəsini (Həvvanı) yaradan və onlardan da bir çox kişi və qadınlar törədən Rəbbinizdən qorxun! Adı ilə bir-birinizdən (cürbəcür şeylər) istədiyiniz Allahdan, həmçinin qohumluq əlaqələrini kəsməkdən həzər edin! Şübhəsiz ki, Allah sizin üzərinizdə nəzarətçidir!»²

¹ Ali İmran surəsi, 102.

² ən-Nisa surəsi, 1.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا ﴿٦٦﴾ يُصْلِحْ لَكُمْ
 أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا
 عَظِيمًا ﴿٦٧﴾

«Ey iman gətirənlər! Allahdan qorxun və doğru söz söyləyin!
 (Əgər belə etsəniz) Allah əməllərinizi islah edər və günahlarınızı
 bağışlayar. Hər kəs Allaha və Onun elçisinə itaət etsə, böyük bir
 səadətə nail olar»³

İslam öz gəlişi ilə insanlara hürriyyət və xoşbəxtlik bəxş edən, onları kor-koranə həyat tərzindən uzaqlaşdıran, cəhələtin insan təbiəti üçün tamamilə yararsız bir hal olduğunu göstərən və bundan yaxa qurtarmağı isə Adəm oğlundan qəti şəkildə tələb edən, yaradılan canlıların ən üstünü olan şüurlu varlıq üçün ən gözəl və əvəzedilməz məişət qaydaları müəyyən edən, öz prinsipləri ilə insanda ən çıxılmaz və dözülməz şəraitdə belə düşdüyü vəziyyətdən çıxış yolu tapa biləcəyinə inam yaradan, bir dindir. İlk baxışda yuxarıda sadaladığımız və sadalamadığımız bu müsbət keyfiyyətlərin insanın qısa vaxtda özündə formalaşdırma biləcəyi ağıla sığılmaz görünsə də bu saf və hər cür təhrifdən uzaq dinin ərkan və sütunları ilə tanış olduqda bunun həqiqətən mümkünlüyünə şübhə yeri qalmır. Bir halda ki, səadət bu qaydalara riayət etməkdirsə onda ilk öncə bu qaydaları öyrənməyimiz, bilməyimiz kimi zərurət meydana çıxır. Elə bu səbəbdən də soydaşlarımızı bu sahədə marifləndirməyi qarşımıza məqsəd qoymuşuq. Dəyərli oxucularımıza təqdim etdiyimiz bu risalə aləmlərin Rəbbi olan Uca Allahın vacib buyurduğu, dinimizin ikinci əsası haqqındadır. Bu əsasin tələblərinə riayət etmək isə bütün sıxıntı,

³ əl-Əhzab surəsi, 70-71.

üzüntü, çətinlik və problemlərin mövcud olmasına baxmayaraq fərz edilmişdir. Təbii ki, söhbətimiz namaz və onunla birbaşa bağlı olan təharət (paklanmaq) haqqında olacaqdır. Namaz barəsində Uca Allah belə buyurur:

إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ

«**Həqiqətən, namaz [insanı] çirkin və pis əməllərdən çəkindirər.**»⁴

İnanırıq ki, bir çox soydaşlarımız bu ayə barəsində müəyyən bilgilərə malikdirlər. Lakin biz, ona da inanırıq ki, təssüflər olsun bunu unudanlarımız da çoxdur. İnsanların bu qədər unutan olduğunu əzəli elmi ilə bilən Rəbbimiz Adəm övladlarına Öz kitabı vasitəsilə daim bildiyi məsələləri belə yenidən təkrarlamayı və xatırlamayı tövsiyyə edib buyurur:

وَذَكِّرْ فَإِنَّ الذِّكْرَ يَنْفَعُ الْمُؤْمِنِينَ

«**Sən [onlara] xatırlat! Çünki xatırlatmaq möminlərə fayda verir.**»⁵

Bu kitabı yazmaqda digər bir məqsədimiz də namaz və təharətlə bağlı mövcud olan fikir müxtəlifliyi və anlaşılmazlıqlara son qoymaqdır. Çünki hamımıza məlumdur ki, dinimizdən zorla ayrı salındığımız illərdə şəriətin digər məsələlərində olduğu kimi, İslamın bu ərkanına da bəzi bidətlər (əlavələr, yeniliklər) edilmiş, bəzi hallarda isə ümumiyyətlə İslam peyğəmbərinin, bəşəriyyətin ən xeyirlisinin - **səllallahu aleyhi və səlləmin** - sünnəsinə (dediklərinə) aid məsələlər əskildilmişdir. Lakin çoxları bu yenilik və əskiklərin fonunda namazın və ya dəstamazın batil olacağından xəbərsizdilər. Ümumiyyətlə hər bir müsəlman bilməlidir ki, dinlə bağlı hər hansı bir əməl yerinə

⁴ əl-Ənkəbut surəsi, 45;

⁵ əz-Zariyat surəsi, 55;

yetirildikdə bu əməlin Allah tərəfindən qəbul olunması üçün iki hal mövcud olmalıdır:

Birincisi bu əməl heç bir kənar niyyətlə deyil, sırf ixlasla Allah rızasını qazanmaq üçün olmalı, ikincisi isə bu əməl məhz Peyğəmbərimizin - **səllallahu aleyhi və səlləm** - etdiyi kimi (sünnəsinə uyğun olaraq) olmalıdır. Bu iki şərtədən birinin olmaması həmin ibadəti (namazı, dəstamızı, orucu, zəkatı və s.) batil edir. Elə bu səbəbdən də biz bu məsələ ətrafında mövcud fikir ayrılığına son qoymaq üçün risaləmizi yalnız və yalnız Quran ayələri və səhih istinadlı hədislər əsasında yazmışıq. Bu kitabda qeyd olunanlar fiqhi məsələlər olduğu üçün çalışmışıq ki, islam alimlərinin rəylərini də nəzərə alaraq Quran və mötəbər hədislərin dəstəklədiyi hökmləri burada əks etdirək. Ancaq adətdir ki, hər bir əsər yazıldıqdan sonra, "bunu artırısaydı daha yaxşı olardı", "bunu yazmasaydı daha gözəl olardı" deyənlər çox olar. Şübhəsiz ki bu, insan əməyinin bəhrəsidir. Bu tərcümənin nöqsanlardan və xətalardan xali olmadığı üçün, bu barədə qeyd və mülahizələrini bildirəcək oxuculara əvvəlcədən təşəkkür edirik. Onların dəyərli məsləhətləri bu kitabın gələcək nəşrlərində nəzərə alınacaqdır. Kamillik təkcə Allaha məxsusdur, məsum olan isə insanların ən şərəflisi Məhəmməd peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - dir.

Uca Allahdan hər bir əməlimizin ixlasla yalnız Onun üçün edilməsini və Onun Peyğəmbərinin - **səllallahu aleyhi və səlləm** - yolunda olmasını diləyirik! Oxucularımıza bu yolda uğurlar, xeyir və bərəkət arzulayırıq. Unutmayaq ki, biz yalnız Allah üçün yaşayırıq və sonda Ona da dönəcəyik. O, hər şeyin hesabını tez çəkəndir!

« T Ə H A R Ə T »

Təharət kəlməsi iki cür izah olunur:

Lüğəti mənası paklıq deməkdir. Dində isə (istilahi mənada) murdar şeylərdən təmizlənməyə deyilir.⁶

Murdar şeylərdən təmizlənmənin özü də iki qismə bölünür:

Birincisi mənəvi təmizlikdir. Yəni qəlbi şirkdən, küfrdən, nifaqdan və s. bu kimi **Allahın** və Onun elçisinin - **səllallahu aleyhi və səlləm** - qadağan etdiyi günahlardan təmizləmək. Günahlardan təmizlənməyən şəxs cismani təmiz olsa da belə **Allah** qatında murdar hesab olunur. Uca **Allah** buyurur:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ

«Ey iman gətirənlər! Müşriklər doğrudan da murdardırlar.»⁷

Əbu Hüreyrə (r.a) rəvayət edir ki, cənabət⁸ halında Mədinənin küçələrindən birində Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - ilə rastlaşdım. Gizləncə ondan uzaqlaşıb gedib qüsl etdim, sonra Peyğəmbərin - **səllallahu aleyhi və səlləm** - yanına qayıtdım. O: «Əbu Hüreyrə, harada idin?» – deyə soruşduqda, mən dedim: «Mən cənabət halında idim. Belə natəmiz halda da sənin yanında oturmaq istəmədim». O dedi: «Subhənallah! *Müsəlman*⁹ murdarlanmaz!»¹⁰

İkincisi cismani təmizlikdir. Yəni bədəni, geyimi və yeri murdar şeylərdən su və s. ilə təmizləmək.

⁶ Bax: «əş-Şərhu-l-Mumti alə Zadu-l-Mustəqnəi» 1/29; «əl-Mu'cəmu-l-Vasit» səh: 568.

⁷ ət-Tövbə surəsi, 28-ci ayə.

⁸ Cinsi əlaqədən və ya hər hansı yolla şəhvətlə məni ifraz edilməsindən sonrakı hal.

⁹ Başqa bir rəvayətdə: mömin.

¹⁰ Səhihi-l-Buxari, 283; Səhih Muslim, 822, 823.

Suyun növləri

Bir çox İslam alimləri suyu iki qismə bölmüşlər.

Birincisi: Dəniz, göl, çay, bulaq, yağış, qar və s. bu kimi təbii sularıdır¹¹ ki, bunların vasitəsilə qüsl etmək, dəstəmaz almaq və murdar şeylərdən təmizlənməyə icazə verilir.

Qeyd etmək lazımdır ki, qüsl və ya dəstəməzə istifadə olunmuş su təmizdir¹², lakin bu su ilə bir daha qüsl və ya dəstəmaz almaq olmaz. Yalnız qüsl və dəstəmaz aldıqda bədəndən qabın içinə sıçrayan su müstəsnadır.

Aişə (r.a) deyir ki, «Mən Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - ilə bərabər bir qabdan su götürərək qüsl edərdik»¹³

İkincisi: Murdar şeylər və ya kimyəvi maddələr qatışmaqla öz xüsusiyyətlərini (iyi, dadı və ya rəngi) dəyişmiş sularıdır ki, belə su ilə də paklanmaq (qüsl etmək, dəstəmaz almaq) qadağandır. Yalnız bu suların xüsusiyyətlərinin təbii şəkildə (ağac yarpağı, yosun, mamır və s. ona qatışmaqla) dəyişilməsi halı müstəsnadır. Həmçinin murdar şeylər qatışmış lakin xüsusiyyətləri dəyişilməmiş sular da (dəniz, çay və s.) müstəsnadır. Bu cür sularla paklanmaq olar. Lakin suyun miqdarı az olarsa və nəcasətin ona qatışdığı gözlə müşahidə olunarsa (və ya yəqin bilinərsə) bu zaman onunla paklanmaq olmaz.

Murdar şeylərin (nəcasətin) növləri

1. Leş; Bura ölmüş və ya şəriət qaydası ilə kəsilməmiş heyvanlar¹⁴ daxildir.¹⁵ Həmçinin heyvan sağ ikən ondan kəsilib ayrılmış müəyyən

¹¹ Ərəbcə buna «tahur» deyilir.

¹² (ayaqyolunda, qab yumaq və s. üçün istifadə etmək olar)

¹³ Səhihü-l-Buxari, 273; Səhih Müslim, 729.

¹⁴ Qeyd etmək lazımdır ki, əti yeyilməyən heyvan şəriət qayda-qanunu ilə kəsilmiş olsa da belə onun cəmdəyi murdar sayılır.

¹⁵ Bax: əl-Ənam surəsi, 145-ci ayə.

üzvü də buna aiddir. Yalnız murdar sayılmayan heyvanın kəsilib ayrılmış buynuzu, dırnağı və tükü müstəsnaadır. Heyvanın dərisi isə yalnız aşılandıqdan sonra təmiz hesab olunur.

Ölmüş heyvanlardan aşağıdakılar təmiz hesab olunur:

a) Balıq¹⁶ və çəyirtkə;

İbn Ömər (r.a) demişdir: «İki leş və İki qan bizə halal edilmişdir. İki leş balıq və çəyirtkədir, iki qan isə ciyər və dalaqdır.»¹⁷

b) Axar qanı olmayan milçək, ağcaqanad, mətbəxböcəyi, əqrəb və digər həşəratlar.¹⁸

2. Qan¹⁹; Qan özü iki qismə bölünür:

a) Murdar: Bura ön və arxa ifrazat çıxışlarından gələn qan, axar qanı olan və ətinin yeyilməsi haram buyurulmuş heyvanın qanı, ölmüş və ya şəriət qayda-qanunu ilə kəsilməmiş heyvanın qanı daxildir.

b) Təmiz: Bura insan qanı, balıq qanı, axar qanı olmayan həşəratların qanı, şəriət qayda-qanunu ilə kəsilmiş heyvanın cəsədində qalan qan daxildir.

3. İnsan və əti yeyilməyən heyvanların sidiyi və nəcisi;

Ənəs ibn Malik (r.a) rəvayət edir ki, «Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - ayaqyoluna getdikdə mən onun üçün su²⁰ aparardım. O da su ilə təmizlənərdi»²¹

4. Məzi; Bu şəhvət hissi keçirdikdə cinsiyyət üzvündən təkansız, özbaşına süzülən ağ (şəffaf) rəngli mayedir.

Əli ibn Əbu Talib (r.a) deyir ki, məndən çoxlu məzi ifraz olunurdu. Peyğəmbərin - **səllallahu aleyhi və səlləm** - kürəkəni olduğum üçün

¹⁶ Suda-quruda yaşayanlar bura daxil deyildir.

¹⁷ «Müsnəd» 2/97; İrvau-l-Ğalil, 8/164 – 2526-cı hədis. **[Hədis səhihdir]**

¹⁸ Bax: «Əş-Şərhu-l-Mumti alə Zadə-l-Mustəqnəi» 1/534.

¹⁹ Bax: əl-Ənam surəsi, 145-ci ayə.

²⁰ Dəridən hazırlanmış kiçik su qabında.

²¹ Səhih Muslim, 620.

bunun hökmünü ondan soruşmağa utanırdım. Ona görə də əl-Miqdad ibnu-l-Əsvədi (r.a) bu məsələnin hökmünü öyrənmək üçün onun yanına göndərdim. Rəsulullah - **səllallahu aleyhi və səlləm** -: «Cinsiyyət üzvünü yusun və dəstəmaz alsın» – deyə cavab verdi²².

5. Donuz²³ və it;

Əbu Hüreyrə rəvayət edir ki, Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm**- dedi: «İt, sizdən birinizin qabından (su və s.) içərsə, o qabı yeddi dəfə yuyun!»

Müslimin əlavəsində: «Birincisini torpaqla^{24»}²⁵

6. Məni (sperma).

Yalnız əti yeyilməyən heyvanların mənişi murdar hesab olunur.

Aişə (r.a) rəvayət edir ki, «mən Peyğəmbərin - **səllallahu aleyhi və səlləm** - üzərinə məni düşmüş paltarını əlimlə ovxalayardım»²⁶

Nəticə: Məni murdar olmuş olsa idi Aişə (r.a) onu ovxalamaqla kifayətlənməzdi və onu yuyardı.

Yerin təmizlənməsi

Əgər namaz qılınan yerdə olan nəcis maye halındadırsa onun təmizlənməsi həmin yerə su tökməklə və ya günəş şüaları altında müəyyən müddət qalmaqla olur.

Əgər nəcis maye halında deyilsə onu həmin yerdən kənarlaşdırıb yerinə su tökməklə təmizləmək lazımdır.

Ənəs ibn Malik rəvayət edir ki, «Bir bədəvi²⁷ gəlib məscidin içini (ora su başına çıxmaqla) batırdı. Səhabələr onu qovub məsciddən

²² Səhihu-l-Buxari, 269; Səhih Muslim, 693.

²³ Bax: əl-Ənam surəsi. 145-ci ayə.

²⁴ Yeddi dəfədən birini torpaqla yumaq.

²⁵ Səhihu-l-Buxari, 172; Səhih Muslim, 648, 649.

²⁶ Səhih Muslim, 672.

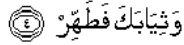
²⁷ Səhrada yaşayan (köçəri) ərəb.

çıxarmaq istədikdə Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** – icazə vermədi. Sonra onun batırdığı yerə bir qab su tökməyi əmr etdi və ora su töküldü»²⁸

Günəş şüaları altında müəyyən müddət qalmaqla yerin təmizlənməsinə Əbu Hənifənin, ibn Teymiyyənin, ibn Üseyminin və bir çox islam alimlərinin rəyini əsas götürmək olar.²⁹

Libasın təmizlənməsi

Libasın üzərinə murdar şey düşərsə onu təmizlənməyə qədər su ilə yumaq lazımdır. Uca **Allah** buyurur:

«Libasını təmizlə»³⁰

Əsma bint Əbu Bəkr rəvayət edir ki, bir qadın gəlib Peyğəmbərə - **səllallahu aleyhi və səlləm** - dedi: «Ey **Allahın** elçisi! Bizdən birinin libasına heyz³¹ qanı bulaşarsa o nə etsin? Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - dedi: Sizdən birinin libasına heyz qanı bulaşarsa onu su ilə sürtüb yusun...»³²

Qeyd etmək lazımdır ki, südəmər (yalnız südlə qidalanan) oğlan uşağının sidiyi düşən paltarın üzərinə su çiləməklə kifayətlənmək olar.

Ummu Qeys bint Mihsan əl-Əsədiyyə (r.a) rəvayət edir ki, o, südəmər oğlunu gətirib Peyğəmbərin - **səllallahu aleyhi və səlləm** - dizinin üstünə qoydu və uşaq onun paltarına sidik ifraz edib onu

²⁸ Səhihu-l-Buxari, 221; Səhih Muslim, 657, 658.

²⁹ Bax: «Məcmu fətava» 21/474, 481; «Əş-Şərhu-l-Mumti alə Zadə-l-Mustəqnəi» 1/502; «Haşiyətu ibn Abidin» 1/311.

³⁰ əl-Muddəssir surəsi, 4-cü ayə.

³¹ Qadından hər ay adəti üzrə gələn qan.

³² Səhihu-l-Buxari, 307.

batırdı. Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - paltarının üzərinə yalnız su səpdi və onu yumadı»³³

Qeyd etmək lazımdır ki, murdar şeyə bulaşmış ayaqqabını torpağa sürtməklə də (tam təmizlənməyə qədər) təmizləmək olar.

Əbu Səid əl-Xudri (r.a) rəvayət edir ki, Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - dedi: «Sizdən biriniz məscidə gəldiyi zaman ayaqqabısının altına baxsın, əgər o nəcasətə bulaşmışsa onu yerə (torpağa) sürtsün (təmizləsin)...»³⁴

Subaşına çıxmağın ədəbləri

1. Subaşına çıxan şəxs elə yer seçməlidir ki, insanlar onun nə özünü görə bilsinlər, nə orqanizmdən qazburaxma zamanı ehtimal olunan səsi eşitsinlər, nə də ifrazatın və qazın iyini duya bilsinlər;

əl-Muğirə ibn Şöbə rəvayət edir ki, Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - ilə səfərdə idim. O subaşına çıxmaq üçün (gözdən itənədək) məndən uzaqlaşdı....»³⁵

2. Ayaqyoluna daxil olduqda aşağıdakı duanı oxuyub daxil olmaq müstəhəbdır (bəyənilir);

Ənəs ibn Malik (r.a) rəvayət edir ki, Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - ayaqyoluna daxil olduqda: «Allahummə inni əuzu bikə minə-l-xubsi və-l-xəbais!» (Allahım, şeytanlardan³⁶ və onların şərinədən³⁷ sənə pənah aparıram!) – duasını oxuyardı.»³⁸

3. Ayaqyolundakı adam heç nə danışmamalı, salam verib-almamalı, zərurət olmadan çağırana cavab verməməlidir;

³³ Səhihu-l-Buxari, 223; Səhih Muslim, 663.

³⁴ «Müsnəd» 1/92; «İrvau-l-Ğalil» 1/314. **[Hədis səhihdir]**

³⁵ Səhih Muslim, 628.

³⁶ Erkək və diş cinslər.

³⁷ Günahlardan.

³⁸ Səhihu-l-Buxari, 142; Səhih Müslim, 829.

Abdullah ibn Ömər rəvayət edir ki; «Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - subaşına çıxmışdı, bir kişi gəlib ona salam verdi və o, bu salama cavab vermədi.»³⁹

4. Subaşına çıxan şəxs qibləyə təzim etmək, onun ehtiramını gözləmək naminə üzünü və ya arxasını qibləyə çevirməməlidir;

Əbu Əyyub əl-Ənsari (r.a) rəvayət edir ki, Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - dedi: «Ayaqyolunda üzünüzü və ya arxanızı qibləyə yönəltməyin, yalnız şərqə və ya qərbə tərəf yönəlin!»⁴⁰,⁴¹

Əbu Əyyub (r.a) rəvayət edir ki: «Biz Şama gəldikdə, orada təharətxanaların⁴² üzü qibləyə bina edildiyini gördük və **Allahdan** bağışlanmamızı diləyərək bacardığımız qədər o təharətxanalardan uzaqlaşdıq»⁴³

5. Subaşına çıxan şəxs bədəninə nəcis və sidik dəyməsindən özünü gözləməlidir;

Abdullah ibn Abbas (r.a.) rəvayət edir ki, Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - iki qəbrin yanında dayanıb dedi: «Bu qəbirdəkilər günah etdiklərinə görə əzab çəkirlər: onlardan biri sidik ifraz etdikdə ondan (üzərinə sıçramasından) özünü qorumazdı...»⁴⁴

6. Subaşına çıxan şəxs insanların gedib-gəlmək üçün istifadə etdikləri yollardan və istirahət etmək üçün nəzərdə tutulan yerlərdən kənara çəkilməlidir;

Əbu Hureyrə (r.a) rəvayət edir ki, Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - dedi: «İki lənət olunandan çəkinin! Səhabələr: Ey

³⁹ Səhih Muslim, 821.

⁴⁰ Yəni, yan tərəf qibləyə yönəlməlidir.

⁴¹ Səhihu-l-Buxari, 144; Səhih Müslim, 608.

⁴² Tualet.

⁴³ Səhih Müslim, 3-cü cild, səh.149.

⁴⁴ Səhihu-l-Buxari, 218; Səhih Müslim, 675.

Allahın elçisi! İki lənət olunanlar kimlərdir? – deyə soruşduqda o dedi: Bu, insanların gedib-gəlmək üçün istifadə etdikləri yollara və dincəlmək üçün kölgələndikləri yerlərə subaşına çıxan şəxsdir.»⁴⁵

7. Subaşına çıxan şəxs axmayan durğun sulara, özünün çimdiyi suyun içinə nəcis və ya sidik salmamalıdır;

Əbu Hureyrə (r.a) rəvayət edir ki, Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - dedi: «Heç biriniz axmayan durğun suya sidik ifraz etməsin və (sidik ifraz etmişsə) onunla yuyunmasın!»⁴⁶

8. Sidik ifraz etdikdə ayaq üstə durmaq bəyənilmir. Subaşına çıxan şəxs yalnız iki şərtlə bunu edə bilər;

a) Sidiyin paltarına və ya bədənində sıçramayacağına əmin olduqda;

b) Başqalarının onun ayıb yerlərini görməyəcəyinə əmin olduqda.

Huzeyfə (r.a) Peyğəmbərin - **səllallahu aleyhi və səlləm** - divarın arxasında ayaq üstə subaşına çıxdığını rəvayət etmişdir.⁴⁷

9. Hər iki ifrazat üzvünün çıxışı su (tapılmadıqda isə daş və s.) ilə⁴⁸ təmizlənməlidir;

Ənəs ibn Malik (r.a) rəvayət edir ki, «Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - ayaqyoluna getdikdə mən və mənim kimi bir uşaq onun üçün su⁴⁹ və daş aparardıq. O isə su ilə təmizlənərdi»⁵⁰

10. Ayaqyolunda sol əl ilə təmizlənmək lazımdır;

Əbu Qəladə əl-Haris ibn Rabi əl-Ənsari (r.a) rəvayət edir ki, «Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - dedi: Sizdən biriniz sidik

⁴⁵ Səhih Muslim, 617.

⁴⁶ Səhih Muslim, 654.

⁴⁷ Səhihul-Buxari, 225.

⁴⁸ Təmizləyici ehtiram olunan əşya (Quran ayəsi, hədis, şəkil və s.) qida məhsulu, peyin, sümük və bu kimi vasitələrdən olmamalıdır.

⁴⁹ Dəridən hazırlanmış kiçik su qabında.

⁵⁰ Səhihul-Buxari, 152; Səhih Müslim, 619.

ifraz etdikdə sağ əli ilə cinsiyyət üzvündən tutmasın, yuyunduqda⁵¹ da sağ əli ilə yuyunmasın...»⁵²

11. Ayaqyolundan çıxdıqda aşağıdakı duanı oxumaq müstəhəbdır (bəyənilir);

Aişə (r.a) rəvayət edir ki, Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - ayaqyolundan çıxarkən «Ğufranəkə» deyərdi.»⁵³

Duanın tərcüməsi: **Allahım**, Səndən bağışlanma diləyirəm!

12. Ayaqyoluna sol ayaqla daxil olmaq və sağ ayaqla çıxmaq müstəhəbdır (bəyənilir).

Bir çox islam alimləri Peyğəmbərdən - **səllallahu aleyhi və səlləm** - rəvayət olunan hədisləri araşdırıb müqayisə etdikdən sonra bu qənaətə gəlmişlər.⁵⁴

Dəstəmaz

Dəstəmaz kəlməsi iki cür izah olunur:

Lügəti mənası təmizlik deməkdir. Dində isə (istilahi mənada) dörd əzanı xüsusi formada təmizləməklə **Allaha** ibadət etməyə deyilir.⁵⁵

Uca **Allah** buyurur:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ
إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ

⁵¹ Nəcisdən təmizləndikdə.

⁵² Səhihul-Buxari, 153; Səhih Müslim, 612.

⁵³ «Sünənu-t-Tirmizi» 1/12; İrvau-l-Ğalil 1/91–52-ci hədis. **[Hədis səhihdir]**

⁵⁴ Bax: «Əş-Şərhu-l-Mumti alə Zadə-l-Mustəqnəi» 1/123.

⁵⁵ Bax: «Əş-Şərhu-l-Mumti alə Zadə-l-Mustəqnəi» 1/210; «əl-Mu'cəmu-l-Vasit» səh: 1038.

«Ey iman gətirənlər! Namaz qılmağa durduğunuz zaman üzünüzü və əllərinizi dirsəklərinizə qədər (dirsəkləriniz qə daxil olmaqla) yuyun, (yaş əlinizi) başınıza məsh edin (çəkin), ayaqlarınızı topuqlarınıza qədər (topuqlarınız qə daxil olmaqla) yuyun...»⁵⁶

Nüeym əl-Muğmir Əbu Hüreyrədən (r.a) rəvayət edir ki, «Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - dedi: "Qiyamət günü ümmətimin dəstəmaz suyu dəydiyi üzləri, əlləri və ayaqları nur saçacaq.»⁵⁷

Əbu Hüreyrə (r.a) rəvayət edir ki, sevimli Peyğəmbərimizin - **səllallahu aleyhi və səlləm** - : «Möminin bər-bəzəyi dəstəmaz suyunun dəydiyi əzalarındadır» – dediyini eşitdim.⁵⁸

Əbu Hüreyrə (r.a) rəvayət edir ki, Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - dedi: «Sizdən birinizin dəstəmazı pozulduqda dəstəmaz almayınca **Allah** onun (dəstəmazsız qıldığı) namazını qəbul etməz»⁵⁹

Dəstəmazın şərtləri

Dəstəmaz alan şəxs aşağıdakı şərtləri özündə cəm etməlidir:

1. Müsəlman olmaq;

Uca **Allah** buyurur:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ

«Ey iman gətirənlər! Namaz qılmağa durduğunuz zaman...»⁶⁰

2. Həddi-bülüğa çatmaq (bəzi alimlərin rəyinə görə);

⁵⁶ əl-Maidə surəsi, 6-cı ayə.

⁵⁷ Səhihu-l-Buxari, 136.

⁵⁸ Səhih Müslim, 585.

⁵⁹ Səhihu-l-Buxari, 6954; Səhih Müslim, 536.

⁶⁰ əl-Maidə surəsi, 6-cı ayə.

3. Ruhi xəstə olmamaq;

Ömər ibnu-l-Xəttab (r.a) rəvayət edir ki, Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - dedi: «Üç şəxsin üzərindən qələm qaldırılıb (onlara günah yazılmır): Həddi-bülüğa çatmamış uşaq, ruhi xəstə və yuxuda olan şəxs...»⁶¹

4. Təmiz su tapmaq;

Əbu Hureyrə (r.a) rəvayət edir ki, bir kişi gəlib Peyğəmbərdən - **səllallahu aleyhi və səlləm** - soruşdu: «Ey Allahın elçisi! Biz dənizə çıxdığımız zaman özümüzlə az miqdarda su götürürük. Onunla dəstəmaz alırıqsa, içməyə suyumuz qalmaz. Elə isə dəniz suyu ilə dəstəmaz ala bilərikmi? Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - dedi: Dənizin suyu təmizdir və içərisində ölmüş su heyvanları da halaldır.»⁶²

5. Niyət etmək;

Ömər ibnu-l-Xəttab (r.a) rəvayət edir ki, Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - dedi: «Əməllər niyyətlərə görədir...»⁶³

6. Suyun dəriyə çatmasına mane olan hər bir amili (boya, lak və s.) aradan qaldırmaq və əzalarda quru yer saxlamamaq;

Ömər ibnu-l-Xəttab (r.a) rəvayət edir ki, Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - bir nəfərin dəstəmaz alıb dabanlarını tam yumadığını görüb dedi: «Qayıt dəstəmazını tamamla»^{64,65}

⁶¹ «Sünənu Əbi Davud» 12/50 – 4391-ci hədis; İrvau-l-Ğəlib 2/4 – 297-ci hədis. [Hədis səhihdir]

⁶² «Muvatta» 1/22 – 12-ci hədis; «Müsnəd» 2/237; İrvau-l-Ğəlib, 1/42–9-cu hədis. [Hədis səhihdir]

⁶³ Səhihu-l-Buxari, 1; Səhih Müslim, 4904.

⁶⁴ Çünki suyu dərinin hər yerinə çatdırmaq şərtdir.

⁶⁵ Səhih Muslim, 575.

7. Bədənin nəcasətdən təmizlənməsi (paklaşdırılması);

Əli ibn Əbu Talib (r.a) deyir ki, məndən çoxlu məzi ifraz olunurdu. Peyğəmbərin - **səllallahu aleyhi və səlləm** - kürəkəni olduğum üçün bunun hökmünü ondan soruşmağa utanırdım. Ona görə də əl-Miqdad ibnu-l-Əsvədi (r.a) bu məsələnin hökmünü öyrənmək üçün onun yanına göndərdim. Rəsulullah - **səllallahu aleyhi və səlləm** -: «Cinsiyyət üzvünü yusun və dəstəmaz alsın» – deyə cavab verdi.⁶⁶

8. Sidik və ya nəcisdən azad olmaq.

Aişə (r.a) rəvayət edir ki, «Mən Peyğəmbərin - **səllallahu aleyhi və səlləm** -: "Yemək gətirildiyi zaman, həmçinin öndən və arxadan çıxanı⁶⁷ dəf edərək (zorla saxlayaraq) namaz qılınmamalıdır" – dediyini eşitdim»⁶⁸

Dəstəmazın vacibləri

Dəstəmaz aldıqda yerinə yetirilməsi vacib olan altı əməl var ki, bunlar da aşağıdakılardır:

1. Bir dəfə üzü (ağız və burun daxil olmaqla)⁶⁹ yumaq;
2. Bir dəfə əlləri dirsəklərə qədər (dirsəklər qə daxil olmaqla) yumaq;
3. Bir dəfə başı (qulaqlar da daxil olmaqla)⁷⁰ məsh etmək;
4. Bir dəfə ayaqları topuqlara qədər (topuqlar qə daxil olmaqla) yumaq;
5. Bu hərəkətləri ayədə qeyd olunduğu kimi ardıcıl (tərtiblə) etmək;

⁶⁶ Səhihu-l-Buxari, 269; Səhih Müslim, 693.

⁶⁷ Sidik və nəcis.

⁶⁸ Səhih Müslim, 1246.

⁶⁹ Bu məsələdə alimlər ixtilaf etmişlər, ehtiyat üçün daima ağız və burunu yaxalamaq əfzəldir.

⁷⁰ Bu məsələdə alimlər ixtilaf etmişlər, ehtiyat üçün daima qulağa məsh etmək əfzəldir.

* Cabir ibn Abdullahın (r.a) rəvayət etdiyi hədisdə Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - «...**Həqiqətən Səfa və Mərva**⁷¹ **Allahın əlamətlərindəndir**⁷², mən də **Allahın** başladığından başlayıram” deyib Səfa dağına qalxdı...»⁷³

Bir çox islam alimləri bu hədisin ümumi ləfzindən nəticə çıxarmışlar ki, dəstəməzdə **Allahın** buyurduğu tərtiblə olmalıdır.⁷⁴

* Peyğəmbərin - **səllallahu aleyhi və səlləm** - necə dəstəməz aldığını nəql edən səhabələrin hamısı onun ayədə xatırlanan ardıcılıqla dəstəməz aldığını rəvayət etmişlər.⁷⁵

6. Bu əzaları yuyarkən böyük fasilə verməmək.

Ömər ibnu-l-Xəttab (r.a) rəvayət edir ki, Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - bir nəfərin dəstəməz alıb dabanlarını tam yumadığını görüb dedi: «Qayıt dəstəməzini tamamla»⁷⁶

Başqa rəvayətdə: «Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** – ona, qayıdıb yenidən dəstəməz almağı əmr etdi»⁷⁷

Dəstəməz əsnasında (normal hava şəraitində) verilən fasilə istənilən əzanın qurumasına səbəb olarsa yenidən dəstəməz alınmalıdır. Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - də bu səbəbdən ona yenidən dəstəməz almağı əmr etdi.

Dəstəməzin bəyənilən əməlləri (sünnələri)

1. Dəstəməza başladıqda «bismilləh» demək⁷⁸;

⁷¹ Səfa və Mərva Kəbənin yaxınlığında yerləşən kiçik dağlardır.

⁷² Əl-Bəqərə surəsi. 158-ci ayə.

⁷³ Səhih Muslim, 2941.

⁷⁴ Bax: «əş-Şərhu-l-Mumti alə Zadu-l-Mustəqnəi» 1/218.

⁷⁵ Bax: «əş-Şərhu-l-Mumti alə Zadu-l-Mustəqnəi» 1/218.

⁷⁶ Səhih Muslim, 575.

⁷⁷ «Müsnəd» 3/146; İrvau-l-Ğəlil, 1/126 – 86-cı hədis. **[Hədis səhihdir]**

⁷⁸ Dörd məzhəbin rəyinə görə «bismilləh» demək müstəhəbdir. Bax: «Aunu-l-Məbud» 1/121;

Əbu Hureyrə (r.a) Peyğəmbərdən - **səllallahu aleyhi və səlləm** - rəvayət etmişdir: «Dəstəməzsiz namaz qılmayın, "bismilləh" demədən dəstəməz almayın!»⁷⁹

2. Misvakla dişləri təmizləmək;

Əbu Hüreyrə (r.a) rəvayət edir ki, Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - dedi: «Ümmətimə əziyyət olmasaydı, hər namaz üçün dişlərini misvakla təmizləməyi onlara əmr edərdim»⁸⁰

3. Dəstəməza başladıqda əlləri yumaq;

Amr ibn Əbu-l-Həsən Abdullah ibn Zeyddən (r.a) Peyğəmbərin - **səllallahu aleyhi və səlləm** - dəstəməzi haqqında soruşdu. O, bir qab su istədi və Peyğəmbərin - **səllallahu aleyhi və səlləm** - dəstəməzi kimi dəstəməz aldı: qabdan su töküb üç dəfə əllərini yudu...⁸¹

4. Barmaqların arasını yumaq;

Sələmə ibn Qeys əl-Əşgəi (r.a) rəvayət edir ki, Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - dedi: «Dəstəməz aldıqda əl və ayaq barmaqlarının arasını yu!»⁸²

5. Sıx saqqalın dibinə su çatdırmaq (seyrək saqqalın dibinə su çatdırmaq isə vacibdir);

Ənəs ibn Malik (r.a) rəvayət edir ki, Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - dəstəməz alarkən su götürüb onu saqqalının dibinə çatdırdı və dedi: «Rəbbim mənə belə əmr etdi»⁸³

6. Əzaları iki və ya üç dəfə yumaq;

⁷⁹ «Müsnəd» 2/418; İrvau-l-Ğalil, 1/122 – 81-ci hədis. **[Hədis həsəndir]**

⁸⁰ Səhihu-l-Buxari, 887; Səhih Müslim, 1450.

⁸¹ Səhihu-l-Buxari, 186; Səhih Müslim, 554.

⁸² «Müsnəd» 1/287; «Silsilətu-l-əhadisi-s-sahihə» 3/291 – 1306-cı hədis.

⁸³ «Sünənu Əbi Davud» 1/167 – 145-ci hədis; İrvau-l-Ğalil 1/130 – 92-ci hədis. **[Hədis səhihdir]**

Amr ibn Əbu-l-Həsən Abdullah ibn Zeyddən (r.a) Peyğəmbərin - **səllallahu aleyhi və səlləm** - dəstəməzi haqqında soruşdu. O, bir qab su istədi və Peyğəmbərin - **səllallahu aleyhi və səlləm** - dəstəməzi kimi dəstəməz aldı: qabdan su töküüb üç dəfə əllərini yudu. Sonra sağ əli ilə qabdan su götürərək üç dəfə ağzını yaxaladı və burnunu (burnuna su alıb çıxarmaqla) təmizlədi. Sonra üç dəfə üzünü, iki dəfə də qollarını dirsəklərə qədər yudu, sonra əllərini suya saldı və yaşı əllərini başının önündən arxasına doğru və əksinə çəkməklə bir dəfə məsh etdi və daha sonra ayaqlarını yudu.⁸⁴

7. Əzaları sağ tərəfdən başlayaraq yumaq;

Aişə (r.a) rəvayət edir ki, Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - geyindikdə, darandıqda, yuyunduqda və hər bir işində sağdan başlamağı xoşlayardı»⁸⁵

8. Dəstəməzdan sonra aşağıdakı duanı oxumaq;

Ömər ibnül-Xəttab (r.a) Peyğəmbərdən - **səllallahu aleyhi və səlləm** - rəvayət etmişdir: «Sizdən biriniz dəstəməz aldıqdan sonra bu duanı oxuyarsa: "Əşhədu ən lə iləhə illəllahu vəhdəhu lə şərikə ləhu və əşhədu ənnə muhəmmədən abduhu və rasuluhu"- onun üçün Cənnətin səkkiz qapısı açılar və o istədiyi qapıdan daxil olar.»⁸⁶

Duanın tərcüməsi: Mən şahidlik edirəm ki, **Allahdan** başqa (ibadətə layiq olan) məbud (iləh) yoxdur, təkdir heç bir şərik yoxdur və şahidlik edirəm ki, Məhəmməd Onun qulu və elçisidir».

9. Suyu israf etməmək.

Əlinin (r.a) nəvəsi Məhəmməd rəvayət edir ki, o, atası Hüseyn (r.a) və bir dəstə camaat Cabir ibn Abdullahdan (r.a) qüsl haqqında

⁸⁴ Səhihu-l-Buxari, 186; Səhih Müslim, 554.

⁸⁵ Səhihu-l-Buxari, 426; Səhih Müslim, 615.

⁸⁶ «Müsnəd» 4/145; Səhih Muslim, 552; İrvau-l-Ğəlib, 1/134 – 96-cı hədis.

soruşdular. O dedi: «Bir saa⁸⁷ kifayət edər». Bir kişi: «Mənə kifayət etmir» – dedikdə, Cabir ona: «Səndən çox saçı olan və səndən də xeyirlisinə (yəni Peyğəmbərə - **səllallahu aleyhi və səlləm** -) kifayət edərdi» – deyib sonra bizə imamlıq edib namazı qıldırdı.⁸⁸

Dəstəmazı batıl edən amillər

1. Ön və arxa ifrazat çıxışlarından xaric olan sidik, nəcis, məzi, yel, istihazə halında gələn qan və s.

Uca **Allah** buyurur:

أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِنْكُم مِّنَ الْغَائِطِ أَوْ لَمَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا
مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا

«...ayaqyolundan gəldiyiniz və ya qadınlarla yaxınlıq etdiyiniz zaman su tapmasanız, pak torpaqla təyəmmüm edin...»⁸⁹

Əli ibn Əbu Talib (r.a) deyir ki, məndən çoxlu məzi ifraz olunurdu. Peyğəmbərin - **səllallahu aleyhi və səlləm** - kürəkəni olduğum üçün bunun hökmünü ondan soruşmağa utanırdım. Ona görə də əl-Miqdad ibnu-l-Əsvədi (r.a) bu məsələnin hökmünü öyrənmək üçün onun yanına göndərdim. Rəsulullah - **səllallahu aleyhi və səlləm** -: «Cinsiyyət üzvünü yusun və dəstəmaz alsın» – deyə cavab verdi.⁹⁰

Abdullah ibn Zeyd ibn Asim əl-Mazini (r.a) rəvayət edir ki, namaz qılarkən nəfsinə şübhə⁹¹ düşən bir kişi barəsində Peyğəmbərə -

⁸⁷ Yəni, dörd ovuc.

⁸⁸ Səhihu-l-Buxari, 252; Səhih Müslim, 731.

⁸⁹ əl-Maidə surəsi, 6-cı ayə.

⁹⁰ Səhihu-l-Buxari, 269; Səhih Muslim, 693.

⁹¹ Yəni, ondan yel çıxdığını zənn etməklə çox vəs-vəsədə olan və namazdan yayınan.

səllallahu aleyhi və səlləm - şikayət edildikdə o dedi: «Səs eşitməyincə və ya iy hiss etməyincə namazı tərk etməsin»⁹²

Qeyd: Arxadan çıxan səssiz və iysiz hava da dəstəmazı batıl edən amildir.

Aişə (r.a) rəvayət edir ki, Ummu Həbibə⁹³ (r.a) yeddi il istihazə⁹⁴ oldu və bu haqda Peyğəmbərdən - **səllallahu aleyhi və səlləm** - soruşdu. O: «Bu bir tədrir» – deyib yuyunmağı ona əmr etdi. Ummu Həbibə də hər namaz üçün yuyunardı.⁹⁵

Qeyd etmək lazımdır ki, istihazə olan qadına hər namaz üçün qüsl etmək vacib deyil. Bir dəfə (heyzdən təmizləndikdən sonra) qüsl edib sonra isə yalnız dəstəmaz almaq kifayətdir.

2. Dərin yuxuya getmək və ya huşu itirmək;

Safvan ibn Assal (r.a) rəvayəti edir ki, Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - bizə, səfərə çıxdığımız zaman üç gün üç gecə ərzində (yüngül və yaxud ağır) subaşına çıxdıqdan və yuxudan oyandıqdan sonra xuffu⁹⁶ ayağımızdan çıxarmamağa⁹⁷ bizə rüxsət verər, yalnız cənabət halında⁹⁸ onları çıxarmağı bizə əmr edərdi.⁹⁹

3. Dəvə əti yemək;¹⁰⁰

Cabir ibn Səməra (r.a) rəvayət edir ki, bir kişi gəlib Peyğəmbərdən - **səllallahu aleyhi və səlləm** - soruşdu: «...Dəvə əti yedikdən sonra

⁹² Səhihu-l-Buxari, 177; Səhih Müslim, 802.

⁹³ Ummu Həbibə bint Cəhş.

⁹⁴ Adəti üzrə gələn qandan çox (əlavə günlərdə) gələn qan.

⁹⁵ Səhihu-l-Buxari, 327; Səhih Müslim, 754.

⁹⁶ Dəridən hazırlanmış ayaq geyimi.

⁹⁷ Yəni, üzərinə məsh etməyi.

⁹⁸ Cinsi əlaqədən və ya hər hansı yolla şəhvət nəticəsində məni ifraz etdikdən sonrakı hal.

⁹⁹ «Müsnəd» 4/239; «Sünənu-n-Nəsai» 1/83 – 127-ci hədis; İrvau-l-Ğalil, 1/140 – 104-cü hədis. **[Hədis həsəndir]**

¹⁰⁰ «Təməmu-l-Minnə» səh:106.

dəstəmaz alımmı? O dedi: Bəli, dəvə əti yedikdən sonra dəstəmaz al!...»¹⁰¹

Cabir ibn Səməra (r.a) rəvayət edir ki, biz dəvə əti yedikdən sonra dəstəmaz alardıq, qoyun əti yedikdən sonra isə dəstəmaz almazdıq.»¹⁰²

4. Övrət yerinə bilavasitə toxunmaq. (Bəzi alimlərin rəyinə görə).

Busra bint Safvan (r.a) rəvayət edir ki, Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - dedi: «Cinsiyyət orqanına bilavasitə toxunan dəstəmaz alsın!»¹⁰³

Talq ibn Ali (r.a) Peyğəmbərdən - **səllallahu aleyhi və səlləm** – namazda cinsiyyət orqanına toxunan dəstəmaz almalıdırmı? Deyə soruşdu. O dedi: «Xeyr, o səndən olan bir ət parçasıdır»¹⁰⁴

Bu iki hədisi cəm edib aşağıdakı nəticəni çıxartmaq olar:

«Şəhvətlə və ya şəhvətsiz cinsiyyət orqanına toxunan şəxsin dəstəmaz alması müstəhəbdir. Şəhvətlə cinsiyyət orqanına toxunan şəxsin dəstəmaz almasının vacib olması rəyi də çox güclü rəydir, lakin mən bunu qətiyyətlə dəstəkləmirəm. Ehtiyat üçün isə dəstəmaz alsın.»¹⁰⁵

İbn Teymiyyədən soruşdular: «Cinsiyyət orqanına əlinin iç hissəsi və barmaqları ilə toxunan şəxsin dəstəmazı pozulurmu?» O dedi: «Onu qəsd etməyibse dəstəmazı pozulmur.»¹⁰⁶

Dəstəmazı batil etməyən amillər¹⁰⁷

¹⁰¹ «Müsnəd» 5/86, 88, 93, 100; Səhih Muslim, 800; İrvau-l-Ğalil, 1/152 – 118-ci hədis. **[Hədis səhihdir]**

¹⁰² «Musannəf ibn Əbi Şəubə» əsəri 1/46.

¹⁰³ «Müsnəd» 6/406; İrvau-l-Ğalil, 1/150 – 116, 117-ci hədislər. **[Hədislər səhihdir]**

¹⁰⁴ «Müsnəd» 4/23; Ali ibnu-l-Mədinin, ət-Təhavi, ət-Təbərani, ibn Həzm, İbn Teymiyyə, İbn Useymin və s. bu hədisi mötəbər hesab etmişlər.

¹⁰⁵ Bax: «əş-Şərhu-l-Mumtə alə Zadul-Mustəqnəi» 1/325.

¹⁰⁶ «Məcmu fətava» 21/231; «Təməmu-l-Minnə» səh:103.

1. Ön və arxa ifrazat çıxışlarından başqa bədənə istənilən yerindən çıxan qan və s;
2. Qadına şəhvətlə və ya şəhvətsiz bilavasitə toxunmaq;
3. Odda bişmiş yeməkdən yemək;
4. Dəstəməzin pozulmasına şəkk etmək;
5. Qəh-qəhə ilə gülmək;
6. Meyitə toxunmaq;
7. Qusmaq;
8. Mürgüləmək;
9. Murdar şeyə toxunmaq; (murdar şeyə toxunduqda onu su ilə təmizləmək kifayətdir)

Dəstəməz almağın qaydası

Dəstəməz alan şəxs ürəyində dəstəməz üçün niyyət edib dəstəməz almaq istədiyini fikrindən keçirməli, bunu dillə deməməlidir. Çünki Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - nə dəstəməz alandan, nə namaz qılandan, nə də hər hansı başqa bir ibadətdən qabaq niyyət edərkən niyyətini dillə deməmişdir (həcc və ümrə ziyarəti müstəsna). **Allahın** adını çəkib, yəni (bismilləh) deyib əlləri üç dəfə yumaq. Sonra üç dəfə ağzını yaxalamaqla burnuna su çəkib qaytarmaq və üzünü üç dəfə bir qulağından o birinədək eninə və başının tükli yerindən başlamış çənənin (və ya saqqalın) aşağısınadək uzununa yumaq.¹⁰⁸ Sonra hər iki qolunu üç dəfə barmaqların ucundan dirsəklərə qədər (dirsəklər də daxil olmaqla) sağ qoldan başlamaq şərtilə yumaq.¹⁰⁹ Sonra yaş əllərlə başa məsh etmək. Yəni əlləri isladıb başın qabaq hissəsindən (alının sonundan) arxasınadək (boyunadək) çəkmək, sonra başladığı

¹⁰⁷ Hər hansı bir amilin dəstəməzi batil etdiyini iddia edən şəxs onu sübuta yetirmək üçün dəlil gətirməlidir.

¹⁰⁸ Ağız, burun və üzün yuyulmasında ardıcılıq vacib deyildir.

¹⁰⁹ Sağ qoldan başlamaq sünnədir.

yerə qaytarmaq. Sonra şəhadət barmaqlarını qulaqların deşiklərinə salıb baş barmaqları qulaqların arxasına çəkməklə qulaqlara məsh etmək. Sonra ayaqları üç dəfə barmaqların ucundan topuqlara qədər (topuqlar da daxil olmaqla), əvvəl sağ, sonra sol ayağı yumaq.¹¹⁰ Ayaqları yuyarkən barmaqların arası yuyulmalı və topuğun alt nahiyyəsinə suyun çatmasına diqqət yetirilməlidir. Dəstəməz alıb qurtardıqdan sonra aşağıdakı duanı oxumaq.

"Əshədu ən lə iləhə illəllahu vəhdəhu lə şərikə ləhu va əshədu ənnə Muhəmmədən abduhu va rasuluhu"

Duanın tərcüməsi: Mən şahidlik edirəm ki, **Allahdan** başqa (ibadətə layiq olan) məbud (ilah) yoxdur, təkdir heç bir şəriki yoxdur və şahidlik edirəm ki, Məhəmməd Onun qulu və elçisidir».

Qüsl

«Qüsl»- niyyət etməklə əzaların tam yuyulması deməkdir.¹¹¹

Qüslü vacib edən hallar

1. Cinsi əlaqədən sonra (əlaqədə olanların hər hansı birindən, yaxud hər ikisindən sperma xaric olmamışsa belə), şəhvət hissi keçirmək nəticəsində yuxulu və ya ayıq olarkən sperma xaric olmuşsa. Uca **Allah** buyurur:

وَإِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا

«**Əgər cənabətli halda olmusunuzsa, qüsl edin** (bədəninizi başdan ayağa qədər yuyub təmizləyin).»¹¹²

¹¹⁰ Sağ ayaqdan başlamaq sünnədir.

¹¹¹ «Fəthü-l-Bari» 1/428; «Şərhu Səhih Muslim» 3/219; «əl-Mu'cəmu-l-Vasit» səh: 652.

¹¹² əl-Maidə surəsi, 6-cı ayə.

Peyğəmbərin - **səllallahu aleyhi və səlləm** - zövcəsi Ummu Sələmə (r.a) rəvayət edir ki, Əbu Təlhənin(r.a) zövcəsi Ummu Suleym (r.a) Peyğəmbərin - **səllallahu aleyhi və səlləm** - yanına gəlib dedi: «Ey **Allahın** elçisi! Həqiqətən, **Allah** haqqı soruşana utanmağı əmr etmir. Məgər qadın pollyusiya¹¹³ halında qüsl etməlidir?» Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - dedi: «Bəli, əgər məninin¹¹⁴ əsər-əlamətini (paltarında və ya bədənində) görübsə qüsl etməlidir»¹¹⁵

2. Heyz (aybaşı) və nifasdan (doğuş qanından) təmizləndikdən sonra;

Aişə (r.a) rəvayət edir ki, Əbu Hübeyşin qızı Fatimə (r.a): «Mən davamlı istihazə¹¹⁶ oluram. Buna görə namazımı tərk edimmi?» – deyə Peyğəmbərdən - **səllallahu aleyhi və səlləm** - soruşdu. O dedi: «Xeyr, o bir tədrir heyz deyil, lakin adətin üzrə heyz olduğun günlər namazları tərk et, sonra isə qüsl edib namazını qıl»¹¹⁷

Səhabələrin və islam alimlərinin rəyinə görə nifasla heyzin hökmü eynidir.¹¹⁸

Qeyd etmək lazımdır ki, qadın heyz və ya nifas müddətdə buraxdığı namazların qəzasını qılmamalı, orucların isə əksinə qəzasını tutmalıdır.

Muazə bint Abdullah (r.a) rəvayət edir ki, mən Aişədən (r.a): «Nə üçün heyzli qadın orucun qəzasını tutur, namazın qəzasını isə qılmır?» – deyə soruşdum. O məndən: «Sən Hərurisən¹¹⁹?» – deyə soruşduqda, mən: «Xeyr, Həruri deyiləm, lakin öyrənmək üçün soruşuram» –

¹¹³ Yuxuda olarkən şəhvət nəticəsində məni ifraz etmək.

¹¹⁴ Spermının.

¹¹⁵ Səhihu-l-Buxari, 282; Səhih Müslim, 710.

¹¹⁶ Bax: 94-cü izahata.

¹¹⁷ Səhihu-l-Buxari, 306; Səhih Müslim, 753.

¹¹⁸ «Məcmu fətava» 21/635; Neylu-l-Əutar, 1/353.

¹¹⁹ Hərura: Kufədən iki mil aralıda yerləşən şəhərdir. Burada Aişə (r.a) xaricilərin qolundan olan cərəyanı nəzərdə tutur.

cavabını verdim. Aişə dedi: «Biz heyzli olarkən oruc və namazı tərk edir, sonra isə yalnız orucun qəzasını tutmağa əmr olunardıq»¹²⁰

3. Cümə gününün qüslü;¹²¹

Abdullah ibn Ömər (r.a) rəvayət edir ki, «Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - dedi: "Cümə namazına gələn qüsl etməlidir"»¹²²

Əbu Səid əl-Xudri (r.a) rəvayət edir ki, «Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - dedi: "Cümə gününün qüslü hər bir həddi buluğa çatana vacibdir"»¹²³

4. Ölüm: Vəfat etmiş müsəlmanın meyiti qüsl olunmalıdır (şəhidlər müstəsnadır);

Abdullah ibn Abbas (r.a) rəvayət edir ki, «Bir kişi Ərafada¹²⁴ mindiyi heyvanın üzərindən yerə düşdü və boynu sındı. (Vəfat etdikdən sonra) Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - dedi: "Onu sidr qatılmış su ilə yuyub iki sarğı (kəfən) ilə sarıyın. Onu ətirləməyin və başını da örtməyin həqiqətən, o, Qiyamət günü təlbiyə¹²⁵ edərək həşr ediləcək"¹²⁶»¹²⁷

¹²⁰ Səhihu-l-Buxari, 321; Səhih Müslim, 761.

¹²¹ Bax: «əş-Şərhu-l-Mumti alə Zadə-l-Mustəqnəi» 5/108-110.

¹²² Səhihu-l-Buxari, 894; Səhih Müslim, 1948.

¹²³ Səhihu-l-Buxari, 879; Səhih Müslim, 1954; İrvau-l-Ğəlib, 1/172 – 143-cü hədis.

¹²⁴ Məkkənin yaxınlığında yerləşən dağ və onun ətrafında olan yerin adıdır. Həmçinin, zi-l-hiccə ayının 9-u Ərafa günü adlanır.

¹²⁵ Bu duanı oxumaq: «ləbbeyk-əllahummə ləbbeyk, ləbbeykə lə şərikə ləkə ləbbeyk, innə-l-həmdə va-n-ni'mətə ləkə va-l-mulk lə şərikə lək». Səhihu-l-Buxari, 1549.

¹²⁶ Həşr: Qiyamət günü insanların dirilərək haqq-hesab olunmaq üçün toplanmasına deyilir.

¹²⁷ Səhihu-l-Buxari, 1265; Səhih Müslim, 2884.

Cabir (r.a) rəvayət edir ki, «Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - dedi: "Onları (Uhud döyüşündə şəhid olanları) qanlı-qanlı (qüsl etmədən) dəfn edin!.."»¹²⁸

5. İslam dininə daxil olmaq.

Qeys ibn Asim (r.a) rəvayət edir ki, İslam dinini qəbul etmək istədikdə Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - ona qüsl etməyi əmr etdi.¹²⁹

Hansı hallarda qüsl etmək bəyənilir?

1. Meyit yumuş adamın qüsl etməsi ;

Əbu Hüreyrə (r.a) Peyğəmbərdən - **səllallahu aleyhi və səlləm** - rəvayət edir ki; «Meyiti yuyan qüsl etsin, onu daşıyan isə dəstəmaz alsın!»¹³⁰

"Şübhə yoxdur ki, hədis səhihdir, lakin buradakı əmr bu əməlin müstəhəb olmasına dəlilətdir. Çünki, səhabələrdən varid olmuşdur ki, meyiti yuduqdan sonra onlardan bəziləri qüsl etmiş, digərləri isə etməmişdir."¹³¹

[Bu əmr vacib olsa idi Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - qüsl etməyən səhabələrə öz etirazını bildirərdi.]

2. Həcc və ümrə ziyarəti məqsədilə Məkkə şəhərinə daxil olmazdan əvvəl ihram libası geymək üçün qüsl edilməsi;

¹²⁸ Səhihu-l-Buxari, 1346.

¹²⁹ «Müsnəd» 5/61; «Sünənu Əbi Davud» 2/14 – 351-ci hədis; İrvau-l-Ğalil, 1/163 – 127-ci hədis. **[Hədis səhihdir]**

¹³⁰ «Sünənu Əbi Davud» 8/304 – 3159-cu hədis; İrvau-l-Ğalil, 1/173 – 144-cü hədis. **[Hədis səhihdir]**

¹³¹ İrvau-l-Ğalil, 1/175 – 144-cü hədisin şərh. **[Hədis səhihdir]**

ibn Ömər (r.a) hər dəfə Məkkəyə gəldikdə səhərə qədər zi-Tuva adlı yerdə gecələyər, sonra qüsl edib Məkkəyə daxil olardı. O, rəvayət edir ki, Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - də belə edərdi.¹³²

3. Yenidən cinsi əlaqəyə girmək üçün qüsl etmək;

Əbu Rafi (r.a) Peyğəmbərin - **səllallahu aleyhi və səlləm** - belə etdiyini rəvayət etmişdir.¹³³

4. İstihazə¹³⁴ olan qadının hər bir namazı qılması üçün qüsl etməsi;

Aişə (r.a) rəvayət edir ki, Ummu Həbibə¹³⁵ (r.a) yeddi il istihazə oldu və bu haqda Peyğəmbərdən - **səllallahu aleyhi və səlləm** - soruşdu. O: «Bu bir tərdir» – deyib qüsl etməyi ona əmr etdi. Ummu Həbibə də hər namaz üçün qüsl edərdi.¹³⁶

"Burada qüsl etmək üçün qeyd olunan əmr mütləqdir və təkrar etməyə dəlalət etmir. Ola bilsin ki, o, bunun vacib olmasını başa düşmüş və hər namaz üçün qüsl etmişdir. Şafii demişdir: «Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - ona qüsl edib namaz qılmağı əmr etmişdir. O isə əlavə olaraq hər namaz üçün qüsl etmişdir».

əl-Leys ibn Səd, Muslimin rəvayətində belə demişdir: «Peyğəmbərin - **səllallahu aleyhi və səlləm** - ona (Ummu Həbibəyə (r.a) hər namaz üçün qüsl etməyi əmr etdiyini ibn Şihab qeyd etməmişdir. Bu, yalnız onun (Ummu Həbibənin (r.a) ictihadı nəticəsində) etdiyi

¹³² Səhihu-l-Buxari, 1574; Səhih Müslim, 3270; İrvau-l-Ğalil, 1/179 – 150-ci hədis.

¹³³ «Sünənu Əbi Davud» 1/254–216-cı hədis; Ədəbu-z-Zifaf, səh: 35.

[Hədis səhihdir]

¹³⁴ Bax: 94-cü izahata.

¹³⁵ Ummu Həbibə bint Cəhş.

¹³⁶ Səhihu-l-Buxari, 327; Səhih Müslim, 754.

hərəkətdir.» İcmanın da rəyi belədir ki, istihazə halında olan qadına hər namaz üçün qüsl etmək vacib deyildir."¹³⁷

Qüslün rüknləri

Qüslün iki rüknü (əsas, tərkib hissəsi) var ki, onların hər ikisini yerinə yetirərək edilən qüsl düzgün sayılır. Onlar aşağıdakılardır:

1. Niyyət etmək;

Ömər ibnu-l-Xəttab (r.a) rəvayət edir ki, Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - dedi: «Əməllər niyyətlərə görədir...»¹³⁸

2. Bədənin hər yerinə (su dəyməmiş cüzi bir hissə saxlamamaq şərtlə) su çatdırmaq.

Aişə (r.a) rəvayət edir ki, «Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - cənabət qüslü etdikdə əllərini yudu. Sonra sağ əli ilə su töküüb, sol əli ilə övrət yerini yudu. Sonra dəstəmaz aldı. Sonra üç dəfə başına su töküüb əlləri¹³⁹ ilə onu saçlarının dibinə çatdırdı. Sonra bədəninə qalan yerini yudu. Axırda isə ayaqlarını yudu.»¹⁴⁰

Qüsl etməyin qaydası

Allah dərgahında qəbul olunan etdiyi qüsl iki növdür:

1. Vacib qüsl. Yəni, niyyət edib bədənin hər yerinə su çatdırmaqla onu tərtibsiz (ardıcılıq olmadan) yumaq. Bununla da bəndə boynunda olan vacibi ödəmiş hesab olunur.

¹³⁷ «Fəthü-l-Bari» 1/508 – 327-ci hədisin şərh.

¹³⁸ Səhihu-l-Buxari, 1; Səhih Müslim, 4904.

¹³⁹ Barmaqlarını saçlarının arasına daxil etməklə.

¹⁴⁰ Səhih Müslim, 716.

2. Kamil qüsl. Yəni, niyyət etdikdən sonra [bismilləh] deyib əlləri yumaq. Sonra cinsiyyət üzvünü yumaq. Sonra dəstəmaz almaq.¹⁴¹ Sonra üç dəfə başa su töküüb əl ilə onu saçların dibinə çatdırmaq. Sonra bədənin qalan yerini üç dəfə¹⁴² yumaq. Sonra isə ayaqları yumaq (Yəni, Peyğəmbərin - **səllallahu aleyhi və səlləm** – etdiyi kimi qüsl etmək).

Aişə (r.a) rəvayət edir ki, «Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - cənabət qüslü etdikdə əllərini yudu. Sonra sağ əli ilə sol əlinin üzərinə su töküüb övrət yerini yudu. Sonra dəstəmaz aldı. Sonra üç dəfə başına su töküüb əlləri¹⁴³ ilə onu saçlarının dibinə çatdırdı. Sonra bədənin qalan yerini yudu. Sonra isə ayaqlarını yudu.»¹⁴⁴

Bədən üzvlərindən biri tənziqlə sarınmış və ya gips qoyulmuş müsəlman dəstəmaz almaq və qüsl etmək istədikdə sağlam üzvləri yumalı, sarınmış xəstə üzvün üstünə isə məsh çəkməlidir. Əgər məsh etmək yaraya ziyan edərsə bu vaxt təyəmmüm etmək lazımdır.

Qüsləndən sonra dəstəmaz almaq:

Qüsləndən sonra dəstəmaz alıb almamaq ondan əvvəlki niyyətlə bağlıdır. Qüsləndən əvvəl olan niyyət isə dörd qismə bölünür.

1. Qüsl və dəstəmazı niyyət edib qüsl etmək dəstəmazı da əvəz edir.

2. Yalnız qüslü niyyət edib qüsl etmək də dəstəmazı əvəz edir.

Hər iki rəy aşağıdakı ayə və hədislə əsaslandırılıb:¹⁴⁵

Uca **Allah** buyurur:

¹⁴¹ Dəstəməza başladıqda niyyət edib bismilləh demək və qurtardıqda duanı oxumaq lazım deyil.

¹⁴² Əzaları sağdan başlayaraq iki və ya üç dəfə yumaq sünnədir. Bax: «əş-Şərhu-l-Mumti alə Zadü-l-Mustəqnəi» 1/415-420.

¹⁴³ Barmaqlarını saçlarının arasına daxil etməklə.

¹⁴⁴ Səhih Müslim, 716.

¹⁴⁵ Bax: «Məcmu fətava» 21/396; «əş-Şərhu-l-Mumti alə Zadü-l-Mustəqnəi» 1/428.

وَإِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا

«Əgər cinsi əlaqədə olmusunuzsa, qüsl edin (bədəninizi başdan ayağa qədər yuyub təmizləyin).»¹⁴⁶

Ömər ibnu-l-Xəttab (r.a) rəvayət edir ki, Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - dedi: «Əməllər niyyətlərə görədir...»¹⁴⁷

3. Dəstəməzsiz qəbul olmayan ibadəti (namaz və s.) niyyət edib qüsl etmək də dəstəməzi əvəz edir.

4. Dəstəməzsiz yerinə yetirilməsi caiz olan ibadəti (Quran oxumaq, məsciddə etika¹⁴⁸ etmək və s.) niyyət edib qüsl etmək isə dəstəməzi əvəz etmir.¹⁴⁹

Təyəmmüm

Lügəti mənada qəsd etmək (yönəlmək), dində isə (istilahi mənada) təmiz torpağa qəsd edib onunla üz və əlləri məsh etmək deməkdir.¹⁵⁰

Uca **Allah** buyurur:

وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَىٰ أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ

أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِنْكُم مِّنَ الْغَائِطِ أَوْ لَمَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا

مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوْهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ مِنْهُ

¹⁴⁶ əl-Maidə surəsi, 6-cı ayə.

¹⁴⁷ Səhihu-l-Buxari, 1; Səhih Müslim, 4904.

¹⁴⁸ Allaha ibadət məqsədilə bir müddət məsciddə qalmaq.

¹⁴⁹ Bax: «əş-Şərhu-l-Mumti alə Zadu-l-Mustəqnəi» 1/429.

¹⁵⁰ Bax: «əş-Şərhu-l-Mumti alə Zadu-l-Mustəqnəi» 1/437; «əl-Mu'cəmu-l-Vasit» səh: 1066.

«Xəstələndiyiniz, səfərdə olduğunuz, ayaqyolundan gəldiyiniz və ya qadınlarla yaxınlıq etdiyiniz zaman su tapmasanız, pak torpaqla təyəmmüm edin, ondan üzünüzdə və əllərinizə sürtün.»¹⁵¹

Nə zaman təyəmmüm etmək olar?

1. Su tapılmadıqda və ya istər qüsl, istərsə də dəstəmaz alaraq paklaşmağa kifayət qədər su olmadıqda;¹⁵²

2. Dəstəmaz almalı, yaxud qüsl etməli adam yaralı və ya xəstə olduqda halının pisləşməsindən, yaxud xəstəliyinin uzanmasından qorxduğu zaman;¹⁵³

3. Hava çox soyuq olduqda, dəstəmaz alan, yaxud qüsl edən adam soyuq sudan istifadə etdiyi təqdirdə ona zərər toxunacağından qorxduqda, yaxud sudan istifadə etmək (qızdırmaq və s.) imkanı olmadıqda.¹⁵⁴

Uca Allah buyurur:

وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا ﴿٢٩﴾

«...üzünüz özünüzü öldürməyin! Həqiqətən, Allah sizə qarşı mərhəmətlidir!»¹⁵⁵

¹⁵¹ əl-Maidə surəsi, 6-cı ayə.

¹⁵² Bax: əl-Maidə surəsi, 6-cı ayə.

¹⁵³ Bax: əl-Maidə surəsi, 6-cı ayə.

¹⁵⁴ Bax: «Məcmu fətava» 21/398-399, 440-441; Neylu-l-Əutar, 1/320-322; Fiqhu-s-Sünnə, 1/60.

¹⁵⁵ ən-Nisa surəsi, 29-cu ayə.

4. İcməli su sarıdan korluq çəkdikdə, xörək bişirmək üçün su çatmadıqda və digər zəruri məqsədlərdən ötrü suya ehtiyac olduqda,¹⁵⁶

5. Yaxınlıqda olan suya çatmaq mümkün olmadıqda, məsələn: düşmənin və ya yırtıcı heyvanın onun suya yaxınlaşmasına mane olduğu, yaxud canı, namusu və malından qorxduğu halda, həbsdə olduqda, yaxud suyu quyudan çıxarmağa gücü çatmadıqda və s.¹⁵⁷

Təyəmmümü batil edən amillər¹⁵⁸

Əvvəldə göstərilmiş dəstəmaz və qüslü batil edən amillər təyəmmümü də batil edir.

Bura su tapılmadığı halda təyəmmüm edilmişsə, su tapılandan sonra onun batil olmasını və sudan istifadə etməyə imkanı olmadığı üçün təyəmmüm etmiş adamın bu imkanı əldə etməsini də əlavə etmək olar.

Təyəmmüm edib namaz qılmış şəxs su tapılandan sonra təyəmmümlə qıldığı namazı təkrar etməməlidir.

Təyəmmüm alınan namazın vaxtının çıxması həməən təyəmmümü batil etmir.

Təyəmmüm etməyin qaydası

Niyyət edib¹⁵⁹ [bismilləh]¹⁶⁰ demək. Sonra ovucların içini təyəmmüm üçün seçilmiş yerə bir dəfə vurmaq.¹⁶¹ Onlara yapışmış toz-

¹⁵⁶ Bax: Fiqhu-s-Sünnə, 1/61.

¹⁵⁷ Bax: Fiqhu-s-Sünnə, 1/61.

¹⁵⁸ Bax: «Əş-Şərhu-l-Mumti alə Zadü-l-Mustəqnəi» 1/473 - 480; «Fiqhu-s-Sünnə», 1/62.

¹⁵⁹ Vacibdir.

¹⁶⁰ Sünnədir.

¹⁶¹ Vacibdir.

torpağı üfürüb və ya bir-birinə çırpıb təmizləmək.¹⁶² Sonra əlləri üzə çəkmək və bir-birinə sürtmək.¹⁶³

Təyəmmüm yalnız təmiz torpaq¹⁶⁴ və buna bənzərlə¹⁶⁵ edilməlidir.

Su ola-ola səbəbsiz yerə təyəmmüm almaq şəriətə müxalifdir və bu cür qılınan namaz batildir. Ona görə də hətta namazın vaxtı çıxırsa da qüsl və ya dəstəmaz əvəzinə təyəmmüm etmək olmaz.¹⁶⁶ Su ilə qüsl və ya dəstəmaz alıb sonra namaz qılınmalıdır.

¹⁶² Sünnədir.

¹⁶³ Vacibdir.

¹⁶⁴ Sement, gips, əhəng və s. kimi kimyəvi maddələr qatışıqlı olmamalıdır.

¹⁶⁵ Daş, kəsək və s.

¹⁶⁶ «Təməmu-l-Minnə» səh:132.

Uca Allah buyurur:

وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ
وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ وَذَلِكَ دِينُ الْقَيِّمَةِ ﴿٥﴾

«Halbuki onlara əmr edilmişdi ki, Allaha – dini yalnız Ona məxsus edərək, digər bütün batil dinlərdən islama dönərək – ibadət etsinlər, namaz qılıb zəkat versinlər. Doğru-düzgün din budur!»¹⁶⁷

İbn Ömər (r.a) rəvayət edir ki, Peyğəmbər - səllallahu aleyhi və səlləm - dedi: «İslam beş əsas üzərində bina edilmişdir: Allahdan başqa ilahının olmaması və Məhəmmədin Onun elçisi olmasına şahidlik etmək, namaz qılmaq, zəkat vermək, həcc etmək və Ramazan orucunu tutmaq!»¹⁶⁸

Malik ibnu-l-Huveyris (r.a) rəvayət edir ki, Peyğəmbər - səllallahu aleyhi və səlləm - dedi: «...Mənim necə namaz qıldığımı görürsünüz, siz də elə namaz qılın!»¹⁶⁹

Namaz kəlməsi iki cür izah olunur:

Lüğəti mənası dua deməkdir.¹⁷⁰ Dində isə (istilahi mənada) «məlum (xüsusi) olan kəlmələri ifadə etmək və hərəkətləri yerinə yetirməklə, təkbirlə başlanıb təslimlə qurtaran ibadətə deyilir.¹⁷¹

¹⁶⁷ əl-Bəyyinə surəsi, 5-ci ayə.

¹⁶⁸ Səhihu-l-Buxari, 8; Səhih Muslim, 113.

¹⁶⁹ Səhihu-l-Buxari, 631; Səhih Muslim, 1533.

¹⁷⁰ Bax: ət-Tövbə surəsi, 103-cü ayə; əl-Əhzab surəsi, 56-cı ayə; əl-Həcc surəsi, 40-cı ayə; «əl-Mu'cəmu-l-Vasit» səh: 522.

¹⁷¹ Bax: «əş-Şərhu-l-Mumti alə Zadə-l-Mustəqnəi» 2/5; «əl-Mu'cəmu-l-Vasit» səh: 522.

Namaz qılmaq, həddi-bülüğa çatmış, ağılı başında olan hər bir müsəlmana vacibdir.

Uca **Allah** buyurur:

إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا ﴿١٠٣﴾

«...**Namaz möminlərə müəyyən vaxtlarda fərz** (vacib) **edilmişdir.**»¹⁷²

Ömər ibnu-l-Xəttab (r.a) rəvayət edir ki, Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - dedi: «Üç şəxsin üzərindən qələm qaldırılıb (onlara günah yazılmır): Həddi-bülüğa çatmamış uşaq, ruhi xəstə və yuxuda olan şəxs...»¹⁷³

Namazın şərtləri

1. Təharətli olmaq (qüsl və ya dəstəmazlı, və ya onları əvəz edən təyəmmümlü olmaq);¹⁷⁴

Səhvən və ya bilərəkdən bu şərti tərk edənin namazı batildir.

2. Hər namazı vaxtında qılmaq;

Uca **Allah** buyurur:

إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا ﴿١٠٣﴾

«...**Namaz möminlərə müəyyən vaxtlarda fərz** (vacib) **edilmişdir.**»¹⁷⁵

¹⁷² ən-Nisa surəsi, 103-cü ayə.

¹⁷³ «Sünənu Əbi Davud» 12/50 – 4391-ci hədis; İrvau-l-Ğəlil 2/4 – 297-ci hədis. **[Hədis səhihdir]**

¹⁷⁴ Bax: əl-Maidə surəsi, 6-cı ayə.

¹⁷⁵ ən-Nisa surəsi, 103-cü ayə.

Əbu Amr əş-Şeybani¹⁷⁶ Abdullah ibn Məsudun (r.a) evini göstərər deddi: «Bu evin sahibi bizə dedi ki, mən Peyğəmbərdən **- səllallahu aleyhi və səlləm** - hansı əməlin **Allah** yanında daha sevimli olduğunu soruşdum. O dedi: "Vaxtında qılınan namaz"...»¹⁷⁷

Səhvən və ya bilərəkdən vaxtından tez qılınan namaz batildir.¹⁷⁸

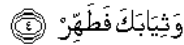
* Vaxtından gec isə yalnız üzrlü səbəbə görə namaz qılmaq olar (yatıb qaldıqda, unutduqda, cərrahiyyə əməliyyatında və s. bu kimi çox zəruri hallarda).

Əbu Hüreyrə (r.a) rəvayət edir ki, Peyğəmbər **- səllallahu aleyhi və səlləm** - dedi: «Namazını unudan xatırladığı zaman onu qılsın! Uca **Allah** buyurmuşdur: "**Məni xatırladıqda** (anmaq üçün) **namaz qıl!**"¹⁷⁹»,¹⁸⁰

3. Bədəni, paltarı və namaz qılınan yeri nəcasətdən (murdarlıqdan) təmizləmək;

Əbu Hüreyrə (r.a) rəvayət edir ki, Peyğəmbər **- səllallahu aleyhi və səlləm** - dedi: «Sizdən birinizin dəstəmazı pozulduqda dəstəmaz almayınca **Allah** onun (dəstəmazsız qıldığı) namazını qəbul etməz»¹⁸¹

Uca **Allah** buyurur:

«**Libasını təmizlə**»¹⁸²

Uca **Allah** buyurur:

وَعَهْدَنَا إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ أَنْ طَهِّرَا بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْعَاكِفِينَ

¹⁷⁶

¹⁷⁷

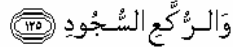
¹⁷⁸ Bax: «əş-Şərhu-l-Mumti alə Zadu-l-Mustəqnəi» 2/89.

¹⁷⁹ Taha surəsi, 14-cü ayə.

¹⁸⁰ Səhih Müslim, 1558.

¹⁸¹ Səhihu-l-Buxari, 6954; Səhih Müslim, 536.

¹⁸² əl-Muddəssir surəsi. 4-cü ayə.

«İbrahimə və İsmailə: "Evimi [Kəbəni] təvaf edənlər, orada qalıb həmişə ibadətdə olanlar, rüku və səcdə ilə namaz qılanlar üçün [bütldən və nəcasətdən] **təmizləyin!**" – **deyə tövsiyə etdik.**»¹⁸³

Yalnız bilərəkdən paltar, ya bədəni, yaxud da namaz qılınan yeri nəcasətdən (murdarlıqdan) təmizləmədən qılınan namaz batildir.¹⁸⁴ Səhvən və ya unutmazlıqdan belə halda qılınan namaz batil olmur.

4. Ayıb yerlərini (övrəti¹⁸⁵) örtmək;
Uca **Allah** buyurur:

يَا بَنِي آدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ

«Ey Adəm oğulları! Hər ibadət vaxtı (namaz qıldığında, məscidə gedərkən və ya təvaf edərkən) **gözəl libaslarınızı geyinin!**»¹⁸⁶

Libasın vəsfi:

* Əzaları göstərən şəffaf və ya dar olmamalı;

* Natəmiz olmamalı;

* Haram olmamalı (İpək (yalnız kişilərə), kafirlərə məxsus olan geyim, qəsb edilmiş, oğurlanmış və s. geyimlər);

* Narahat edən, zərərli olmamalı (bədəni dalayan, tikanlı və s.).

Aişə (r.a) rəvayət edir ki, Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - dedi: «**Allah**, hicabsız namaz qılan həddi-bülüğa çatmış qadının namazını qəbul etmər!»¹⁸⁷

¹⁸³ əl-Bəqərə surəsi, 125-ci ayə.

¹⁸⁴ Bax: «əş-Şərhu-l-Mumti alə Zadü-l-Mustəqnəi» 2/229.

¹⁸⁵ Kişi üçün göbəkdən dizə qədər, qadın üçün isə əl və üzdən başqa bədənin hər yeri.

¹⁸⁶ əl-Əraf surəsi, 31-ci ayə.

*** Hicabın şərtləri:**

1. Əl və üzdən başqa bütün bədən üzvlərini örtməli;
2. Zinətli olmamalı;
3. Dar olmamalı;
4. Kişilərə və ya kafir qadınlara məxsus geyimlərə oxşamamalı;
5. Şəffaf olmamalı;
6. Diqqəti cəlb edici olmamalı;
7. Ətirlənmiş olmamalı.

Qeyd etmək lazımdır ki, yalnız birinci və beşinci bəndə riayət etmədikdə namaz batil olur.¹⁸⁷

Qadın bu şərtlərə yalnız ona naməhram olanların yanında riayət etməlidir. Ona məhrəm olanların yanında isə şəriətin qoyduğu həddi aşmamaq şərti ilə istədiyi kimi geyinə bilər. Yalnız həyat yoldaşı müstəsna. Onun yanında istənilən libası geyinə bilər.

Övrət yerinin açılması namazı batil edirmi?

a) Övrət yeri bilərəkdən açılsa bu halda namaz batil olur. Bu halda onun az və ya çox miqdarda olması, üstündən az və ya çox vaxt keçməsi heç bir əhəmiyyət kəsb etmir. İstənilən halda bu, namazı batil edir.

b) Övrət yeri az miqdarda səhvən açılsa bu halda namaz batil olmur.

v) Övrət yeri çox miqdarda səhvən açılar, və üstündən az vaxt keçərsə yenə namaz batil olmur.

q) Övrət yeri çox miqdarda səhvən açılar, və üstündən çox vaxt keçərsə bu halda namaz batil olur."¹⁸⁹

¹⁸⁷ «Sünənu Əbi Davud» 2/243 – 637-ci hədis; İrvau-l-Ğalil, 1/214 – 196-cı hədis. [Hədis səhihdir]

¹⁸⁸ «Namazla əlaqəli mühüm fətvələr» səh: 17.

¹⁸⁹ Bax: «Əş-Şərhu-l-Mumti alə Zadü-l-Mustəqnəi» 2/167-168.

Qeyd: "Üstündən az və ya çox vaxt keçərsə" – dedikdə namaz əsnasındakı vaxt qəsd olunur.

5. Qibləyə tərəf durmaq.
Uca Allah buyurur:

وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ
وَإِنَّهُ لَلْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ

«Hər hansı bir yerə getdikdə [namaz vaxtı] üzünü Məscidül-hərama [Kəbəyə] tərəf çevir! Çünki Rəbbin tərəfindən göstərilən bu qiblə haqdır.»¹⁹⁰

Aşağıdakı hallarda qibləyə tərəf durmaq şərt deyil:

a) Qorxu olduqda (düşməndən, vəhşi heyvandan və s.);

Uca Allah buyurur:

فَإِنْ خِفْتُمْ فَرِجَالًا أَوْ رُكْبَانًا فَإِذَا أَمِنْتُمْ فَأَذْكُرُوا اللَّهَ كَمَا عَلَّمَكُم مَّا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ ﴿٢٣٩﴾

«Əgər (düşməndən və yırtıcı heyvandan) qorxsanız, (namazınızı) piyada gedə-gedə və ya minik üstə qılın. (Təhlükədən sovuşmağınıza) əmin olduqda isə Allahı, bilmədiyiniz şeyləri (namazı, duanı) sizə (Quran və peyğəmbər vasitəsilə) nə cür öyrədibsə, o cür anın (zikir edin, namaz qılın).»¹⁹¹

Abdullah ibn Ömər (r.a) qorxu namazı barəsində soruşulduqda demişdir: «piyada gedə-gedə və ya minik üstə, qibləyə tərəf və ya qiblədən yayınaraq namazınızı qılın»¹⁹²

¹⁹⁰ əl-Bəqərə surəsi, 149-cu ayə.

¹⁹¹ əl-Bəqərə surəsi, 239-cu ayə.

¹⁹² Səhihu-l-Buxari, 4535.

b) Qibləyə tərəf çevrilmək mümkün olmadıqda (xəstəlik, qibləni təyin edə bilməmək və s.);

Uca **Allah** buyurur:

لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا

«Allah heç kəsi qüvvəsi çatmayan işi (görməyə) vadar etməz.»¹⁹³

Uca **Allah** buyurur:

فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ

«Allahdan bacardığınız qədər qorxun.»¹⁹⁴

v) Fərz namazlarından başqa minik üzərində qılınan nafilə namazlarında;

Cabir (r.a) rəvayət edir ki, Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - minik üzərində getdiyi istiqamətə tərəf namaz qılar, fərz namazı qılmaq istədikdə isə minikdən düşüb qibləyə tərəf yönəlirdi.¹⁹⁵

Yalnız bilərəkdən qiblədən yayınanın namazı batil olur. Səhvən bunu edib namaz əsnasında xatırlayan dərhal səhvini düzəltməli (qibləyə tərəf dönməli), qılıb qurtardıqdan sonra namazı təkrar qılmamalıdır. Fərz namazlarını isə yalnız zəruri hallarda (nəqliyyatın namazın axır vaxtınadək dayanmayacağı təqdirdə, düşmənin, vəhşi heyvanın və s. hücum etmək təhlükəsi olduqda və s.) minik üzərində qılmaq olar.

6. Hər namaz üçün (qəlbdə) niyyət etmək.

Uca **Allah** buyurur:

وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ

¹⁹³

وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ وَذَلِكَ دِينُ الْقَيِّمَةِ ﴿٥﴾

¹⁹⁴ Ət-1 əğabun surəsi, 16-cı ayə.

¹⁹⁵ Səhihu-l-Buxari, 400; Səhih Muslim, 1616.

«Halbuki onlara əmr edilmişdi ki, Allaha – dini yalnız Ona məxsus edərək, digər bütün batil dinlərdən islama dönərək – ibadət etsinlər, namaz qılıb zəkat versinlər. Doğru-düzgün din budur!»¹⁹⁶

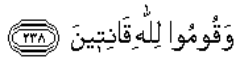
Ömər ibnu-l-Xəttab (r.a) rəvayət edir ki, Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - dedi: «Əməllər niyyətlərə görədir...»¹⁹⁷

Səhvən və ya bilərəkdən niyyəti tərk edənin namazı batildir.

Namazın rüknləri (əsasları)

1. Qiyam (namazı ayaq üstə qılmaq);

Uca **Allah** buyurur:

«...**Allaha itaət üçün ayağa qalxın.**»¹⁹⁸

* Qüvvəsi çatmayan şəxsə namazı ayaq üstə qılmaq vacib deyil.

İmran ibn Hüseyn (r.a) rəvayət edir ki, mən babasil xəstəliyinə tutulmuşdum və namaz barəsində Peyğəmbərdən - **səllallahu aleyhi və səlləm** - soruşdum. O dedi: «ayaq üstə qıl, bacarmırsansa oturmuş vəziyyətdə qıl, onu da bacarmırsansa uzanmış vəziyyətdə qıl!»¹⁹⁹

* Qiyam yalnız fərz namazları üçün rükndür. Nafilə (əlavə qılınan) namazlarını isə oturmuş vəziyyətdə də qılmaq olar. Belə namazları

¹⁹⁶ əl-Bəyyinə surəsi, 5-ci ayə.

¹⁹⁷ Səhihu-l-Buxari, 1; Səhih Müslim, 4904.

¹⁹⁸ əl-Bəqərə surəsi, 238-ci ayə.

¹⁹⁹ Səhihu-l-Buxari, 1117.

ayaq üstə qılmaq sünnədir.²⁰⁰ Gücü çatana oturub qıldığı nafilə namazına görə ayaq üstə qılınan namazın savabının yarısı yazılır.

Cabir (r.a) rəvayət edir ki, Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - minik üzərində getdiyi istiqamətə tərəf namaz qılar, fərz namazı qılmaq istədikdə isə minikdən düşüb qibləyə tərəf yönəlirdi.²⁰¹

İbn Ömər (r.a) rəvayət edir ki, «Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - üzünü üzərinə mindiyi heyvanın getdiyi istiqamətə tutub, başı ilə işarə edərək namazını qıladı». Həmçinin İbn Ömər (r.a) də bunu edərdi.²⁰²

2. Təkbirlə (**Allahu** əkbər deməklə) namaza başlamaq;

Əbu Hureyrə (r.a) rəvayət edir ki, bir kişi Peyğəmbərə - **səllallahu aleyhi və səlləm** - dedi: «Mənə namaz qılmağ öyrət!» O dedi: «Namaz qılmağa durduğun zaman təkbir et!...»²⁰³

3. Hər rək'ətdə Fatihə surəsini oxumaq;

Ubadə ibnu-s-Samit (r.a) rəvayət edir ki, Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - dedi: «Fatihə surəsini oxumayanın namazı qəbul deyildir»²⁰⁴

4. Rükü etmək;

Uca **Allah** buyurur:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا

²⁰⁰ Bax: «əş-Şərhu-l-Mumti alə Zadul-Mustəqnəi» 2/402.

²⁰¹ Səhihu-l-Buxari, 400; Səhih Muslim, 1616.

²⁰² Səhihu-l-Buxari, 1105; Səhih Müslim, 1208.

²⁰³ Səhihu-l-Buxari, 757; Səhih Muslim, 883.

²⁰⁴ Səhihu-l-Buxari, 756; Səhih Muslim, 872.

«Ey iman gətirənlər! [Namaz qıldıqda] rüku edin, səcdəyə qapanın!»²⁰⁵

5. Rukudan qalxıb dikəlmək;

Əbu Hureyrə (r.a) rəvayət edir ki, bir kişi Peyğəmbərə - **səllallahu aleyhi və səlləm** - dedi: «Mənə namaz qılmağ öyrət!» O dedi: «...sonra rükudan qalx və qamətini tam düzəlt...»²⁰⁶

6. Səcdə etmək;

Uca **Allah** buyurur:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا

«Ey iman gətirənlər! [Namaz qıldıqda] rüku edin, səcdəyə qapanın!»²⁰⁷

İbn Abbas (r.a) rəvayət edir ki, Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - dedi: «Yeddi əza üzərinə: alın – əli ilə burnuna işarə etdi, – əllər, dizlər və ayaq barmaqları üzərinə səcdə etmək mənə əmr olundu»²⁰⁸

7. Səcdədən qalxıb oturmaq (yalnız iki səcdə arasında);

Əbu Hureyrə (r.a) rəvayət edir ki, bir kişi Peyğəmbərə - **səllallahu aleyhi və səlləm** - dedi: «Mənə namaz qılmağ öyrət!» O dedi: «...sonra səcdədən qalx otur və o vəziyyətdə rahat dur...»²⁰⁹

8. Bu hərəkətləri (rahatlıqla) tələsmədən etmək;

²⁰⁵ əl-Həcc surəsi, 77-ci ayə.

²⁰⁶ Səhihu-l-Buxari, 757; Səhih Muslim, 883.

²⁰⁷ əl-Həcc surəsi, 77-ci ayə.

²⁰⁸ Səhihu-l-l-Buxari, 809; Səhih Müslim, 1098.

²⁰⁹ Səhihu-l-l-Buxari, 757; Səhih Muslim, 883.

Əbu Hureyrə (r.a) rəvayət edir ki, bir kişi Peyğəmbərə - **səllallahu aleyhi və səlləm** - dedi: «Mənə namaz qılmağ öyrət!» O dedi: «Namaz qılmağa durduğun zaman təkbir et, sonra Qurandan sənə müyəssər olanı oxu, sonra rüku et və o vəziyyətdə rahat dur, sonra rükudan qalx və qamətini tam düzəlt, sonra səcdə et və o vəziyyətdə rahat dur, sonra səcdədən qalx və o vəziyyətdə rahat dur, sonra bunların hamısını qalan rək'ətlərdə təkrar et!»²¹⁰

9. Axırncı rək'ətdə təşəhhüd demək üçün oturmaq;

10. Axırncı rək'ətdə təşəhhüdü oxumaq;

Abdullah ibn Məsud (r.a) rəvayət edir ki, biz Peyğəmbərin - **səllallahu aleyhi və səlləm** - arxasında namaz qıldığımız zaman belə deyərdik: «Salam olsun **Allaha!** Salam olsun filankəsə!»

Bir gün Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - bizə dedi: «Həqiqətən **Allah** Salamdır!²¹¹ Sizdən biriniz namazda oturduğun zaman desin! "Ət-təhiyyətu lilləhi və-s-saləvatu və-t-tayyibət, əs-sələmu aleykə eyyuhə-n-nəbiyyu və rahmətullahi və bərəkətuhi, əs-sələmu aleyinə və alə ibədilləhi-s-salihin, - bunu desə göydəki və yerdəki cəmi əməlisaleh bəndələrə salam vermiş olarsan - əşhədu ən lə iləhə illəllahu və əşhədu ənnə muhəmmədən abduhu və rasuluhu"²¹²

Duanın tərcüməsi: «Bütün alqışlar, dualar **Allaha**, bütün yaxşı işlər **Allah** üçün edilir. Ey Peyğəmbər, sənə salam olsun, **Allahın** mərhəməti və bərəkətləri yetişsin! Bizə və **Allahın** əməlisaleh bəndələrinə salam olsun! Mən şahidlik edirəm ki, **Allahdan** başqa məbud yoxdur və şahidlik edirəm ki, Məhəmməd Onun qulu və elçisidir.»

11. Bu hərəkətləri tərtiblə (ardıcılıqla) etmək;

a) Uca **Allah** buyurur:

²¹⁰ Səhihu-l-Buxari, 757; Səhih Muslim, 883.

²¹¹ Bu **Allahın** adlarından biridir. Bax: Şərh Səhih Muslim, 3/336.

²¹² Səhihu-l-Buxari, 831; Səhih Muslim, 895.

«Ey iman gətirənlər! [Namaz qıldıqda] rüku edin, səcdəyə qapanın!»²¹³

Cabir ibn Abdullahın (r.a) rəvayət etdiyi hədisdə Peyğəməğər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - «...Həqiqətən Səfa və Mərvə²¹⁴ Allahın əlamətlərindəndir²¹⁵. Mən də Allahın başladığından başlayıram» deyib Səfa dağına qalxdı...»²¹⁶ Deməli ayədə qeyd olunduğu kimi, (ardıcılıqla) əvvəl rüku sonra isə səcdə etmək fərzdır.²¹⁷

b) Peyğəməbərin - **səllallahu aleyhi və səlləm** - namazlarını daima tərtiblə qılması.

Malik ibnə-l-Huveyris (r.a) rəvayət edir ki, Peyğəməbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - dedi: «...Mənim necə namaz qıldığımı görürsünüz, siz də elə namaz qılın!...»²¹⁸

v) Peyğəməbərin - **səllallahu aleyhi və səlləm** - səhabəyə tərtiblə namaz qılmağı öyrətməsi sonra həmişə belə namaz qılmağı ona əmr etməsi.

Əbu Hureyrə (r.a) rəvayət edir ki, bir kişi Peyğəməbəre - **səllallahu aleyhi və səlləm** - dedi: «Mənə namaz qılmağ öyrət!...»²¹⁹

12. Salam ilə namazı tamamlamaq.

Əli ibn Əbu Talib (r.a) rəvayət edir ki, bir kişi Peyğəməbəre - **səllallahu aleyhi və səlləm** - dedi: «Təmizlik namazın açarı, təkbir onun qadağanı,²²⁰ təslim də rüxsət verənidir.^{221,222}

²¹³ əl-Həcc surəsi, 77-ci ayə.

²¹⁴ Bu Kəbənin yaxınlığında yerləşən kiçik dağlardır.

²¹⁵ Əl-Bəqərə surəsi. 158-ci ayə.

²¹⁶ Səhih Muslim, 2941.

²¹⁷ Bax: «əş-Şərhu-l-Mumti alə Zadə-l-Mustəqnəi» 2427.

²¹⁸ Səhihə-l-Buxari, 631; Səhih Muslim, 1533.

²¹⁹ Səhihə-l-Buxari, 757; Səhih Muslim, 883.

Bu rüklərdən hər hansı birini bilərəkdən tərk edən namazı batıl olur. Lakin səhvən bu rüklərdən bəzilərini tərk edən tərk etdiyi rüknə görə yenidən bir rək'ət əlavə qılmalı və səhv səcdəsi etməlidir. Namazı çox tez qılan, yaxud ayaq üstə qılmaq imkanı ola-ola oturaq qılan və yaxud ilk təkbiri etməyən namazı yenidən tam qılmalıdır.

Namazın vacibləri

1. Ehram təkbirindən (namaza başladıqda edilən təkbirdən) başqa olan təkbirlər;

Əbu Hüreyrə (r.a) rəvayət edir ki, Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - dedi: «Həqiqətən, imam, namazı qıldırmaq (namaz qılanların ona itaət etməsi) üçün seçilib, ona müxalif olmayın! Təkbir²²³ etdikdə təkbir edin!...»²²⁴

Bundan əlavə aşağıdakı təkbirlər də mövcuddur:

a) İstisqa və bayram namazlarındakı əlavə təkbirlər (sünnədir);

b) Cənazə namazındakı təkbirlər (rükndür);

v) İmam rüku vəziyyətində olarkən ona çatan şəxsin təkbir etməsi (sünnədir);

2. «Səmi-**Allahu** limən həmidəh» demək;

Duanın tərcüməsi: Allah Ona həmd edəni eşitdi!

3. «Rəbbənə və ləkəl həmd» demək;

Duanın tərcüməsi: Ey Rəbbimiz! Həmd yalnız Sənədir!

²²⁰ Yəni, «**Allahu Əkbər**» deyib namaza başladıqdan sonra, namaza aid olmayan hər bir ifadə və ya hərəkəti etmək haramdır.

²²¹ Yəni, salamları verib namazı bitirdikdən sonra, namaza aid olmayan hər bir ifadə və ya hərəkəti etmək caizdir.

²²² «Müsnəd» 1/123; «Sünənu Əbi Davud» 2/229 – 614-cü hədis; İrvau-l-Ğalil, 2/8 – 301-ci hədis. [**Hədis səhihdir**]

²²³ Yəni, «Allahu əkbər» demək.

²²⁴ Səhihu-l-Buxari, 722, 734; Səhih Müslim, 920.

Əbu Hüreyrə (r.a) rəvayət edir ki, Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - dedi: «Həqiqətən, imam, namazı qıldırmaq (namazda olanların ona itaət etməsi) üçün seçilir, ona müxalif olmayın! Təkbir etdikdə təkbir, rüku etdikdə də rüku edin! "Səmi **Allahu** limən həmidəh" dedikdə "Rəbbənə və ləkəl həmd" deyin!..."»²²⁵

İbn Əbi Əufə (r.a) rəvayət edir ki, Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - rükudan qalxarkən deyirdi: «Səmi-**Allahu** limən həmidəh, **Allahummə** Rəbbənə ləkəl həmd..."»²²⁶

4. «Sübhənə Rəbbiyə-l-Azım» demək;

Duanın tərcüməsi: Mənim Əzəmətli Rəbbim bütün nöqsanlardan uzaqdır!

5. «Sübhənə Rəbbiyə-l-Ə'lə» demək;

Duanın tərcüməsi: Mənim Uca Rəbbim bütün nöqsanlardan uzaqdır!

Uqbə ibn Amir (r.a) rəvayət edir ki, «**Belə olduqda sən əzəmətli olan Rəbbinin adını pak və müqəddəs tutub şəninə təriflər de!** (Onu bütün eyb və nöqsanlardan uzaq bil!)»²²⁷ - ayəsi nazil olduqda, Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - dedi: «Bunu rükularınızda deyin!», «**Ən Uca olan Rəbbinin adını pak və müqəddəs tutub şəninə təriflər de!** (Onu bütün eyb və nöqsanlardan uzaq bil!)»²²⁸ - ayəsi nazil olduqda, Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - dedi: «Bunu səcdələrinizdə deyin!»²²⁹

²²⁵ Səhihu-l-Buxari, 722, 734; Səhih Müslim, 920.

²²⁶ Səhih Müslim, 1067.

²²⁷ əl-Vaqiə surəsi, 74, 96-cı ayələr.

²²⁸ əl-Ə'lə surəsi, 1-ci ayə.

²²⁹ «Sünənu Əbi Davud» 3/85 – 864-cu hədis; «əl-Məcmu» 3/413. [Hədis

Bu hədis, «Sübhənə RabbİYə-l-Azım» və «Sübhənə RabbİYə-l-Ə'lə» dualarının rüku və səcdədə deyilməsinin vacib olmağına dəlildir.²³⁰

6. «Rabbi-ğ-firli» demək;

Huzeyfə (r.a) rəvayət edir ki, Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - iki səcdə arasında oturur və bu duanı oxuyardı: «Rabbi-ğ-firli, Rabbi-ğ-firli».²³¹

Duanın tərcüməsi: Ey Rəbbim, məni bağışla!

7. Dörd və üç rək'ətli namazın ikinci rək'ətindən sonra oturmaq;

8. Dörd və üç rək'ətli namazın ikinci rək'ətindən sonra təşəhhüdü oxumaq.

Abdullah ibn Buheyne əl-Əsədi (r.a) rəvayət edir ki, Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - Zöhr namazında təşəhhüdə oturmadan (üçüncü rək'ətə) qalxdı. Namazın tamamında, salamdan əvvəl təkbir edərək iki dəfə səhv səcdəsi etdi...»²³²

Bu vaciblərdən hər hansı birini bilərəkdən tərk edənin namazı batil olur. Lakin səhvən və ya unudaraq bu vaciblərdən birini tərk edən isə yalnız iki dəfə səhv səcdəsi etməlidir.

Namazda bəyənilən əməllər (müstəhəblər)

1. Sağ əl sol əlin üzərində olmaqla əlləri sinənin üzərinə (aşağı hissəsinə) qoymaq;

²³⁰ Bax: «Əş-Şərhu-l-Mumti alə Zadə-l-Mustəqnəi» 3/436-438; «Aunu-l-Məbud» 3/85.

²³¹ «Sünənu Əbi Davud» 3/88 – 869-cu hədis; Sifətu salətu-n-Nəbiyyi - **səllallahu aleyhi və səlləm** - səh: 153.

²³² Səhihu-l-Buxari, 1; Səhih Müslim, 1270.

Vail (r.a) rəvayət edir ki, Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - namaz qıldığında sağ əli sol əlinin üstündə olmaqla əllərini sinəsinin üzərinə qoyardı...»²³³

2. İstiftah (Fatihə surəsindən qabaq oxunan dua);

Əbu Hüreyrə (r.a) rəvayət edir ki, Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - təkbir edib (Fatihə surəsini) oxumazdan əvvəl bir az fasilə verərdi. Mən: «Ey Allahın elçisi, təkbirlə qiraət arasında verdiyin fasilədə nə oxuyursan?» – deyə soruşduqda o mənə dedi: "Allahummə bə'id bəyni və beynə xatayəyə kəmə bə'adtə bəynə-l-məşriqi və-l-məğrib. Allahummə nəqqini min xatayəyə kəmə yunəqqə-s-səubu-l-əbyədu minə-d-dənəs. Allahummə-ğ-silni min xatayəyə bil-mə'i və-s-səlci və-l-bəradi " duasını oxuyuram»²³⁴

Allahım, məşriqi²³⁵ məğribdən²³⁶ uzaqlaşdırdığın kimi, mənə də xətələrimdən uzaqlaşdır! Allahım, ağ paltarın çirkəbdən təmizləndiyi kimi mənə də xətələrimdən təmizlə! **Allahım**, mənim xətələrimi su, qar və buz ilə təmizlə!

3. «əl-İstiazəni»²³⁷ - oxumaq²³⁸;

" əl-İstiazəni üç cür ifadə etmək olar:

* «Əuzu billəhi minə-ş-şeytani-r-racim»²³⁹

Tərcüməsi: Lənətlənmiş şeytandan **Allaha** sığınırım!

* «Əuzu billəhi-s-Səmiy'i-l-Alim minə-ş-şeytani-r-racim»

²³³ «Müsnəd» 4/317,318; İrvau-l-Ğalil, 2/68-69 – 352-ci hədis. [Hədis səhihdir]

²³⁴ Səhihu -l-Buxari, 744; Səhih Müslim, 1353.

²³⁵ Günçixan.

²³⁶ Günbatan.

²³⁷ Yaradılanların şərindən **Allaha** pənah aparmaq.

²³⁸ Uca **Allah** buyurur: - tərcüməsi - « **Quran oxumaq istədiyən zaman məlun şeytandan Allaha sığın!** »

²³⁹ «ət-Təlxis» səh: 86, 87.

Tərcüməsi: Lənətlənmiş şeytandan hər şeyi eşidən və hər şeyi bilən **Allaha** sığınırım!

* «Əuzu billəhi-s-Səmiy'i-l-Alim minə-ş-şeytani-r-racim min həmzihi və nəfxihi və nəfsihi»²⁴⁰

Tərcüməsi: Lənətlənmiş şeytanın vəsvəəsindən, lovğalığından və sehrindən hər şeyi eşidən və hər şeyi bilən **Allaha** sığınırım!²⁴¹

4. «Bismilləhi-r-rahməni-r-rahim» demək;

Ənəs ibn Məlik (r.a) deyir ki, «Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** -, Əbu Bəkr (r.a), Ömər (r.a) və Osman (r.a) ilə namaz qıldım, onlardan heç birinin "bismilləhi-r-rahməni-r-rahim"-i səslə oxuduğunu eşitmədim»²⁴²

Qeyd: "bismilləhi-r-rahməni-r-rahim"-i Fatihə surəsinin ayəsi hesab edənlər isə, onu Fatihə surəsi ilə birlikdə oxumağı rükən hesab edirlər.

Ummu Sələmə (r.a) rəvayət edir ki, «Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - "bismilləhi-r-rahməni-r-rahim"-i namazda oxuyar və onu ayə hesab edərdi»²⁴³

5. Ayələri aramla oxumaq;

Ummu Sələmə (r.a) Peyğəmbərin - **səllallahu aleyhi və səlləm** - necə Quran oxuduğu barədə soruşulduqda demişdir: «O, Quranı ayə-ayə oxuyardı:

"bismilləhi-r-rahməni-r-rahim!", "Əlhəmdulilləhi Rəbbi-l-ələmin!"

"Ərrahməni-r-Rahim!" "Məlikü yəumiddin!"²⁴⁴

²⁴⁰ «Musannəf ibn Əbi Şeybə» 1/92/1; İrvau-l-Ğəlib, 2/53 – 342-ci hədis.

[Hədis səhihdir]

²⁴¹ Bax: «əş-Şərhu-l-Mumti alə Zadü-l-Mustəqnəi» 3/71.

²⁴² Səhih Müslim, 888.

²⁴³ «Müsnəd» 6/302; «Sünənu Əbi Davud» 4001-ci hədis; «Sünənu-l-Beyhəqi» 2/44; «Sünənu-t-Tirmizi» 2/152; «Sünənu-d-Daraqutni» 118; «Mustədraku-l-Hakim» 2/231-232; İrvau-l-Ğəlib, 2/59-343-cü hədis. [Hədis səhihdir]

6. «Amin» demək;

Əbu Hüreyrə (r.a) rəvayət edir ki, Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - dedi: «İmam "Amin" dedikdə, siz də birlikdə deyin! Kimin "Amin" deməsi mələklərin "Amin" deməsinə müvafiq olarsa onun keçmiş günahları bağışlanar»²⁴⁵

7. Fatihə surəsindən sonra oxunan hər hansı bir surə;

Ubadə ibnu-s-Samit (r.a) rəvayət edir ki, Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - dedi: «Fatihə surəsini oxumayanın namazı qəbul deyildir»²⁴⁶

İcmanın rəyinə görə namazda Fatihə surəsindən başqa surə oxumaq sünnədir.²⁴⁷

Əbu Hüreyrə (r.a) rəvayət edir ki, Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - dedi: «Sizdən biriniz camaata namaz qıldırıqda onu yüngül-ləşdirsən, çünki onların arasında zəif, xəstə və ehtiyac içində olanı var. Tək qıldığınız namazı isə istədiyiniz qədər uzadın»²⁴⁸

Əbu Qəladə əl-Ənsari (r.a) rəvayət edir ki, «Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - Zöhr namazının birinci iki rək'ətində "Fatihə" və başqa surələr oxuyar, birinci rək'əti uzun, ikincini isə qısa edərdi. Üçüncü və dördüncü rək'ətlərdə isə yalnız "Fatihə" surəsini oxuyardı...»²⁴⁹

* Surələri ardıcıl oxumaq vacib deyildir:

²⁴⁴ ibn kəsirin təfsiri, 1/17; «əl-Məcmu», 3/333; İrvau-l-Ğalil, 2/60. [Hədis səhihdir]

²⁴⁵ Səhihu-l-Buxari, 780; Səhih Müslim, 912.

²⁴⁶ Səhihu-l-Buxari, 756; Səhih Muslim, 872.

²⁴⁷ Bax: «əl-Məcmu» 3/389; Sifətu salətu-n-Nəbiyyi - **səllallahu aleyhi və səlləm** - səh: 107-108; «əş-Şərhu-l-Mumti alə Zadə-l-Mustəqnəi» 3/103; İrvau-l-Ğalil 2/62-64.

²⁴⁸ Səhihu-l-Buxari, 803; Səhih Müslim, 1047.

²⁴⁹ Səhihu-l-Buxari, 759; Səhih Müslim, 1012.

Huzeyfə ibnu-l-Yəmən (r.a) rəvayət edir ki, Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - ilə gecə namazını qıldım. O, bir rək'ətdə «əl-Bəqərə» sonra «ən-Nisa» sonra da «Ali İmran» surələrini oxudu.²⁵⁰

* Ayələrin ardıcıl oxunması isə vacibdir. Onları əksinə, axırdan əvvələ, yaxud bir neçə ayə ortadan sonra əvvəldən, yaxud da başqa cür ardıcılığı pozaraq oxumaq haramdır. Çünki nə Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - , nə səhabələr, nə də onların ardıcılları belə etməmişlər.

" Peyğəmbərin - **səllallahu aleyhi və səlləm** - namazlarda oxuduğu surələr:

* **Fəcr namazında:** «əl-Vaqiə», «ət-Tur», «ət-Təkvir», «əz-Zəlzələ», «Qaf», «əl-Fələq», «ən-Nas», «ər-Rum», «Yasin», «əl-Muminun», «əs-Saffat», «əs-Səcdə», «əl-İnsan»;

* **Fəcr namazının sünnətində:** «əl-Kafirun», «əl-İxlas»; «əl-Bəqərə, 136-cı ayə», «Ali İmran, 64-cü ayə», «Ali İmran, 52-ci ayə»;

* **Zöhr namazında:** «ət-Tariq», «əl-Leyl», «əl-Buruc», «əl-İnşiqaq»;

* **Əsr namazında:** «ət-Tariq», «əl-Leyl», «əl-Buruc», «əl-İnşiqaq»;

* **Məğrib namazında:** «əl-Ə'raf»; «ət-Tur», «əl-Mursələt», «əl-Ənfal», «ət-Tin»;

* **Məğrib namazının sünnətində:** «əl-Kafirun», «əl-İxlas»;

* **İşa namazında:** «əş-Şəms», «əl-İnşiqaq», «ət-Tin»;

* **Gecə namazında:** «əl-Bəqərə», «ən-Nisa», «Ali İmran», «əz-Zumər», «əl-İsra», «əl-Muzzəmmil», «əl-Maidə» surəsinin 118-ci ayəsini səhərə qədər təkrar edib»;

* **Vitr namazında:** «əl-Ə'la» - «əl-Kafirun» - «əl-İxlas»; «əl-Fələq», «ən-Nas», 100 ayə «ən-Nisa» surəsindən - «əz-Zəlzələ» - «əl-Kafirun»;

* **Cümə namazında:** «əl-Cumuə» - «əl Munafiqun»; «əl-Ə'la» - «əl-Ğaşiyyə»;

* **Bayram namazında:** «əl-Ə'la» - «əl-Ğaşiyyə»; «Qaf» - «əl-Qəmər»"

251

²⁵⁰ Səhih Müslim, 1811.

²⁵¹ Sifətu salətu-n-Nəbiyyi - **səllallahu aleyhi və səlləm** - səh: 109-123.

Qeyd: İstənilən namazda istənilən surəni (bu və ya digər surələri) oxumaq üçün heç bir məhdudiyyət yoxdur.

8. Səslə namazlarda səslə oxumaq;

Səslə qılınan namazlar aşağıdakılardır:

* Məğrib və İşanın əvvəlki iki rək'əti, Fəcr, Cümə, İstisqa, Kusuf (Xusuf), bayram və gecə namazları.²⁵²

Səssiz²⁵³ (dil və dodaqları tərpətmək şərtilə) qılınan namazlar aşağıdakılardır:

* Məğrib və İşanın üçüncü və dördüncü rək'ətləri, Zöhr, Əsr, nafilə və gecə namazları.²⁵⁴

Əbu Mə'mər rəvayət edir ki, «mən Xəbbəb ibn-İ-Ərata (r.a) dedim: Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - Zöhr və Əsr namazlarında surə oxuyardımı?» O, «Bəli» deyər cavab verdi. Mən ondan «sizin surə oxuduğunuzu necə təyin edirdiniz?» deyər soruşduqda o, «saqqalının tərpənməsindən» deyər cavab verdi.²⁵⁵

9. «Sübhənə Rəbbiyə-l-Azım» duasını bir dəfədən artıq oxumaq;

Əl-Bəra ibn Azib (r.a) rəvayət edir ki, «Mən Peyğəmbərin - **səllallahu aleyhi və səlləm** - qıldığı namaza diqqət etdim və qiyamda²⁵⁶, rükuda, rükudan sonra dikəldikdə, səcdədə, iki səcdə arasında və sonuncu təşəhhüddə olduğu (sərf etdiyi) zamanlar bərabər olmağa yaxın idi»²⁵⁷

²⁵² Bax: Səhihu-l-Buxari, 765-767, 773, 774, 1024, 1065, 1066; Səhih Muslim, 2023-cü hədislərə.

²⁵³ Səssiz deyildikdə yalnız qiyamda oxunan surələrin və «amin»-in səslə oxunmaması qəsd olunur. Təkbirlər, «səmi **Allahu** limən həmidəh» və salamlar isə səslə deyilir. Səssiz qılınan namazlar isə (İstisqa, Vitir və Təravih namazlarından başqa olan) nafilə namazlarıdır.

²⁵⁴ Bax: Səhihu-l-Buxari, 762, 765, 766, 767-ci hədislərə.

²⁵⁵ Səhihu-l-Buxari, 761.

²⁵⁶ Ayaq üstə Fatihə və s. surələrin oxunduğu hal.

²⁵⁷ Səhih Müslim, 1057.

Rükunun uzadılması «Sübhanə Rəbbiyə-l-Azım» duasını bir dəfədən artıq oxumağa rüxsət verir.²⁵⁸

10. Rükuda bu duadan başqa oxunan dualar;

Aişə (r.a) rəvayət edir ki, «Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - "Allahın köməyi və zəfər gəldikdə; insanların dəstə-dəstə Allahın dininə daxil olduğunu gördüyün zaman; Rəbbini həmd-səna ilə təqdis et və Ondan bağışlanmağını dilə; Həqiqətən, O, tövbələri qəbul edəndir" («ən-Nəsr») surəsi nazil olduqdan sonra hər namazında bu duanı oxuyardı: "Subhənəkə Allahummə Rəbbənə və bihəmdikə, Allahummə-ğ-firli"»²⁵⁹

Duanın tərcüməsi: «Ey bütün nöqsanlardan uzaq olan Allahım, ey Rəbbim, Sənə həmd olsun! **Allahım**, məni bağışla!»

Başqa rəvayətdə: «Peyğəmbər (s.ə.s) rüku və səcdədə bu duanı çox edərdi: "Subhənəkə Allahummə Rəbbənə və bihəmdikə, Allahummə-ğ-firli»²⁶⁰

Rükuda bu duadan başqa dualar da oxumaq olar.

11. Əlləri qaldırmaq (təkbir edərək namaza daxil olduqda, rüku etdikdə, rükudan və bir də birinci təşəhhüddən sonra üçüncü rək'ətə qalxdıqda);

Abdullah ibn Ömər rəvayət edir ki; «Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - namaz qılmağa başladıqda, təkbir edib rüku etdikdə və «Səmi-**Allahu** limən həmidəh» deyib rükudan qalxdıqda əllərini çiyinləri bərabərinə qaldırardı. O, səcdədə (səcdəyə qapandıqda və səcdədən qalxdıqda) belə etməzdi.»²⁶¹

²⁵⁸ Sifətu salətu-n-Nəbiyyi - **səllallahu aleyhi və səlləm** - səh: 132.

²⁵⁹ Səhihu-l-Buxari, 794; Səhih Müslim, 1087.

²⁶⁰ Səhih Müslim, 1085.

²⁶¹ Səhihu-l-Buxari, 736; Səhih Müslim, 860.

Başqa rəvayətdə: «...əllərini qulaqları bərabərinə qaldı-rardı...»²⁶²

12. «Sübhənə Rəbbiyə-l-Ə'lə» duasını bir dəfədən artıq oxumaq;
Səcdənin uzadılması «Sübhənə Rəbbiyə-l-Ə'lə» duasını bir dəfədən artıq oxumağa rüxsət verir.²⁶³

13. Səcdədə «Sübhənə Rəbbiyə-l-Ə'lə» - dən başqa oxunan dualar;
Aişə (r.a) rəvayət edir ki, «Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - "Allahın köməyi və zəfər gəldikdə; insanların dəstə-dəstə Allahın dininə daxil olduğunu gördüyün zaman; Rəbbini həmd-sənə ilə təqdis et və Ondan bağışlanmağını dilə; Həqiqətən, O, tövbələri qəbul edəndir" («ən-Nəsr») surəsi nazil olduqdan sonra hər namazında bu duanı oxuyardı: "Subhənəkə Allahummə Rəbbənə və bihəmdikə, Allahummə-ğ-firli"»²⁶⁴

Duanın tərcüməsi: «Ey bütün nöqsanlardan uzaq olan Allahım, ey Rəbbim, Sənə həmd olsun! Allahım, məni bağışla!»

Başqa rəvayətdə: «Peyğəmbər (s.ə.s) rüku və səcdədə bu duanı çox edərdi: "Subhənəkə Allahummə Rəbbənə və bihəmdikə, Allahummə-ğ-firli"»²⁶⁵

Səcdədə bu duadan başqa dualarda oxumaq olar.

14. Sonuncu təşəhhüddə salavatdan sonra oxunan dualar;
Əbu Hüreyrə (r.a) rəvayət edir ki, «Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - namazda dua edib deyərdi: "Allahummə inni əuzu bikə mən azəbi-l-qabr və min azəbi-n-nar və min fitnəti-l-məhyə və-l-məməti və min fitnəti-l-məsihi-d-dəccal"»²⁶⁶

²⁶² Səhih Müslim, 863.

²⁶³ (Bax: 6-cı bənddəki hədisə).

²⁶⁴ Səhihu-l-Buxari, 794; Səhih Müslim, 1087.

²⁶⁵ Səhih Müslim, 1085.

²⁶⁶ Səhihu-l-Buxari, 1377.

Duanın tərcüməsi: «Allahım! Həqiqətən mən qəbr və cəhənnəm əzabından, həyatın və ölümün fitnəsindən və məsihi-d-dəccalın fitnəsinin şərindən Sənə sığınırım!».

Başqa rəvayətdə: «Təşəhhüddə dörd şeydən Allaha sığın: "Allahummə inni əuzu bikə min azəbi cəhənnəm və əuzu bikə min azəbi-l-qabr və əuzu bikə min fitnəti-l-məhyə və-l-məməti və əuzu bikə min şərri fitnəti-l-məsihi-d-dəccal"»,²⁶⁷

15. Birinci rək'ətin ikinci rək'ətdən, ikinci rək'ətin üçüncü rək'ətdən, üçüncü rək'ətin də dördüncü rək'ətdən uzun olması;

Əbu Qəladə əl-Ənsari (r.a) rəvayət edir ki, «Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - Zöhr namazının birinci iki rək'ətində (hər rək'ətdə) "Fatihə" və başqa surələr oxuyar, birinci rək'əti uzun, ikincini isə qısa edərdi. Üçüncü və dördüncü rək'ətlərdə isə yalnız "Fatihə" surəsini oxuyardı. Həmçinin, sübh namazının birinci rək'ətini uzadar, ikinci rək'ətini isə qısa edərdi»²⁶⁸

16. Təşəhhüddə və ikinci, dördüncü rək'ətlərə qalxmazdan əvvəl sol ayaq üzərində oturmaq və sağ ayağın barmaqlarını qibləyə tərəf yönəltmək;

Aişə (r.a) rəvayət edir ki, Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - ... (Təşəhhüdü oxuduğu zaman) sol ayağının üzərində oturub sağ ayağının barmaqlarını qibləyə tərəf yönəldərdi...»²⁶⁹

17. Təşəhhüddə işarə (şəhadət) barmağını qibləyə tərəf yönəltmək və ya onu tərpətmək;

"Abdullah ibn Ömər rəvayət edir ki; «Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - Təşəhhüddə barmağı ilə işarə etdikdə baş barmağını orta barmağının üzərinə qoyardı» hərdən də «bu iki barmağı dairə

²⁶⁷ Səhih Müslim, 1324.

²⁶⁸ Səhihul-Buxari, 759; Səhih Müslim, 1012.

²⁶⁹ Səhih Müslim, 1110.

şəklində tutardı» həmçinin «dua edərkən şəhadət barmağını tərpedərdi»²⁷⁰

18. «Rabbi-ğ-firli» duasını bir dəfədən artıq oxumaq;

Huzeyfə (r.a) rəvayət edir ki, Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - iki səcdə arasında oturur və bu duanı oxuyardı: «Rabbi-ğ-firli, Rabbi-ğ-firli»²⁷¹

19. Peyğəmbərə - **səllallahu aleyhi və səlləm** - salavat gətirmək;²⁷²

Əbdürrəhman ibn Əbi Leylə deyir ki, Kəb ibn Ucra (r.a) ilə rastlaşdıq və o mənə: «İstəyirsən sənə hədiyyə verim?» deyib rəvayət etdi ki, bir dəfə Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - bizim yanımıza gəldi və biz ona dedik: «Ey **Allahın** elçisi! Sənə salam verməyi artıq öyrəndik. İndi isə sənə necə salavat etməyi bizə öyrət». O dedi: «Deyin: "Allahummə salli alə Muhəmmədin və alə əli Muhəmməd, kəmə salleytə alə İbrahimə və alə əli İbrahim, innəkə həmidun məcid, və bərik alə Muhəmmədin və alə əli Muhəmməd, kəmə bəraktə alə İbrahimə və alə əli İbrahim, innəkə həmidun məcid"»²⁷³

Duanın tərcüməsi: «Allahım, Məhəmmədə və onun ailəsinə də İbrahimə və onun ailəsinə xeyir-dua verdiyin kimi xeyir-dua ver! Sən, həqiqətən, alqışlara və həmdlərə layiqsən. Məhəmmədə və onun ailəsinə də İbrahimə və onun ailəsinə bərəkət verdiyin kimi bərəkət ver! Sən, həqiqətən, alqışlara və həmdlərə layiqsən».

20. Səcdə yerinə baxmaq.

²⁷⁰ Sifətu salətu-n-Nəbiyyi - **səllallahu aleyhi və səlləm** - səh: 158.

²⁷¹ «Sünənu Əbi Davud» 3/88 – 869-cu hədis; Sifətu salətu-n-Nəbiyyi - **səllallahu aleyhi və səlləm** - səh: 153. **[Hədis həsəndir]**

²⁷² Bax: «əş-Şərhu-l-Mumti alə Zadə-l-Mustəqnəi» 3/425.

²⁷³ Səhihu-l-Buxari, 6357; Müslim, 907.

Əbu Hureyrə (r.a) rəvayət edir ki, «**O kəslər ki, namazlarında** (hər şeyi unudaraq ruhən və cismən yalnız **Allaha**) **müti olub (Ona) boyun əyərlər! (Allahın qarşısında kiçilərlər!)**»²⁷⁴ ayəsi nazil olduqdan sonra Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - namaz qıldığında başını aşağı dikərdi (səcdə yerinə baxardı)²⁷⁵

Bu sünnələrin birini tərk etmək namazı batil etmir və səhv səcdəsi etmək də lazım gəlmir, yalnız namaz qılan bunları etməklə əlavə savab qazanmır.

Namazı batil edən amillər

1. Dindən dönmək (Allah bizi və sizi xüsusilə bundan qorusun!);
Uca **Allah** buyurur:

وَمَنْ يَزِدْ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ، فَيَمُتْ وَهُوَ كَافِرٌ فَأُولَٰئِكَ
حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا
خَالِدُونَ ﴿٢١٧﴾

«Sizdən hər kəs öz dinindən dönüb kafir olaraq ölərsə, belə şəxsin bütün əməlləri dünya və axirətdə heçə gedər. Onlar cəhənnəmlikdirlər və orada əbədi qalacaqlar!»²⁷⁶

Uca **Allah** buyurur:

إِنَّ الْمُتَافِقِينَ يُخَادِعُونَ اللَّهَ وَهُوَ خَادِعُهُمْ وَإِذَا قَامُوا إِلَى الصَّلَاةِ قَامُوا
كُسَالَىٰ يُرَآؤُنَ النَّاسَ وَلَا يَذْكُرُونَ اللَّهَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿١٤٢﴾

²⁷⁴ əl-Muminun surəsi, 2-ci ayə.

²⁷⁵ «Mustədraku-l-Hakim» 2/393; İrvau-l-Ğalil 2/72. [Hədis səhih, mürsəldir]

²⁷⁶ əl-Bəqərə surəsi, 217-ci ayə.

«Münafıqlar Allahı aldatmağa çalışırlar. Halbuki əslində Allah onları aldadır. Onlar namaza durduqları zaman (yerlərindən) tənbəlliklə (könülsüz) qalxar, özlərini (yalandan) xalqa göstərər və Allahı olduqca az yad edərlər.»²⁷⁷

إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرَكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ وَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ نَصِيرًا ﴿١٤٥﴾

«(Ya Məhəmməd!) Əlbəttə, münafıqların yeri Cəhənnəmin ən aşağı təbəqəsindədir. Sən heç vaxt onlara yardım edən tapmazsan!»²⁷⁸

2. Rükən, vacib və şərtlərdən hər hansı birini qəsdən tərk etmək; Bax: Ərkan, vacib və şərtlərin əvvəldə qeyd olunmuş nəticələrinə!

3. Namaz əsnasında bilərəkdən artıq (namaza aid olmayan) danışmaq və ya hərəkət etmək;²⁷⁹

Zeyd ibn Ərqam (r.a) rəvayət edir ki, «Biz İslamın əvvəlində namaz əsnasında danışardıq. Bu hal («əl-Bəqərə» surəsi, 238-ci) ayə nazil olana qədər davam etdi. (Bu ayədə Uca Allah buyurur):

حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَىٰ وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ ﴿٢٣٨﴾

«Namazlara, xüsusilə də orta namaza (əsr namazı) riayət edin və Allaha itaət etmək üçün ayağa qalxın və sükutla namaz qılın!». Beləliklə, sükutla namaz qılmaq və namaz əsnasında danışmamaq bizə əmr olundu»²⁸⁰

" Namaz əsnasında edilən hərəkət yalnız üç şərtlə namazı batil edir:

²⁷⁷ ən-Nisa surəsi, 142-ci ayə.

²⁷⁸ ən-Nisa surəsi, 145-ci ayə.

²⁷⁹ «Namazla əlaqəli mühüm fətvalar» səh: 107.

²⁸⁰ Səhihu-l-Buxari, 4534; SəhihMüslim, 1203.

- a) Uzun müddət edildikdə;
- b) Zərurət olmadıqda;
- v) Ardıcıl olduqda. "²⁸¹

4. Bilərəkdən rükuların, səcdələrin, qiyamların (ayaq üstə duruşların) və qüuduların (oturuşların) sayını artırmaq;
Sünnəyə müxalif olan ibadət qəbul olunmur.

Aişədən (r.a) rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - demişdir: «Bizim etdiyimiz ibadətlərə yenilik əlavə edən kimsənin əlavəsi rədd olunur»²⁸²

5. Surələri oxuduqda bilərəkdən ya hərfləri, ya kəlmələri, ya da ayələri düz oxumamaq. Bu, **Allah** tərəfindən nazil olan tərtibin bilərəkdən pozulduğuna görədir.²⁸³

6. Bilərəkdən namaz əsnasında bir şey yemək və ya içmək;
" Əksər islam alimlərinin rəyinə görə bilərəkdən namaz əsnasında yemək, içmək namazı batil edir."²⁸⁴

7. Qəh-qəhə ilə gülüş (təbəssüm müstəsna).
Qəh-qəhə, namaz əsnasında (namazdan kənar) danışmağa bənzədiyinə görə namazı batil edir. Həmçinin namazda olan xuşunu (**Allah** qorxusunu) azaldır və namazı oyun-oyuncağa çevirir.²⁸⁵

"Bəzi İslam alimləri bütün dəlilləri nəzərə alıb namazda olan hərəkətləri dörd qismə bölmüşlər:

1) Namazı batil edən, haram sayılan hərəkətlər. Məs: danışmaq, və s.

²⁸¹ Bax: «əş-Şərhu-l-Mumti alə Zadü-l-Mustəqnəi» 3/352.

²⁸² Səhih Müslim, 4467.

²⁸³ Bax: «əş-Şərhu-l-Mumti alə Zadü-l-Mustəqnəi» 3/110.

²⁸⁴ Bax: «əş-Şərhu-l-Mumti alə Zadü-l-Mustəqnəi» 3/484-486.

²⁸⁵ Bax: «əl-İxtiyarat» səh: 59; «Məcmu fətava» 22/614; «əş-Şərhu-l-Mumti alə Zadü-l-Mustəqnəi» 3/497.

2) Namazı batil etməyən, lakin məkrüh (bəyənilməyən) sayılan hərəkətlər. Məs: yuxarı baxmaq, əlləri belə qoymaq və s.

3) Ehtiyac ucundan edilən (namazı batil etməyən) hərəkətlər. Məs: bədənin hər hansı bir yerini qaşımaq, gözləri yummaq, öskürmək, asqırmaq və s.

4) Vacib olan hərəkətlər. Məs: boş cərgələri doldurmaq, «Sübhən-allah» deməklə imama səhv etdiyini xatırlatmaq və s.²⁸⁶

8. Bilərəkdən tələffüz olunan rükn²⁸⁷ və vacibləri²⁸⁸ dili tərpətmədən (qəlbən keçirməklə) yerinə yetirmək.²⁸⁹

9. Təyəmmüm etdikdən sonra namaz qılınan vaxt su tapılsa.²⁹⁰

Namazda bəyənilməyən əməllər (məkrühlər)

1. Yuxarı baxmaq;

Cabir ibn Səməra (r.a) rəvayət edir ki, Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - dedi: «Namaz əsnasında göyə (yuxarı) nəzər salanlar (etdikləri əməldən) çəkinsinlər!...»²⁹¹

2. Səbəbsiz yerə başı döndərmək;

Aişə (r.a) rəvayət edir ki, «Mən Peyğəmbərdən - **səllallahu aleyhi və səlləm** - namazda dönmək barəsində soruşdum? O dedi: "Bu (başı

²⁸⁶ «Teysirü-l-alləm», 1/207-208.

²⁸⁷ İlk təkbir, Fatihə surəsi, sonuncu təşəhhüd, salamlar.

²⁸⁸ İlk təkbirindən sonrakı təkbirlər, «Səmi-**Allahu** limən həmidəh», «Rabbənə və ləkəl həmd», «Sübhənə RabbİYə-l-Azım», «Sübhənə RabbİYə-l-Ə'lə», «Rabbi-ğ-firli», ilk təşəhhüd.

²⁸⁹ Bax: «əş-Şərhu-l-Mumti alə Zadu-l-Mustəqnəi» 3/23-25.

²⁹⁰ Bax: əl-Maidə surəsi, 6-cı ayə.

²⁹¹ Səhih Müslim, 965, 966.

ora-bura döndərmək) namazda olan oğurluqdur ki, şeytan da ondan istifadə edib bəndənin namazından (savabını) oğurlayır."»²⁹²

3. Namazdan yayındıran şeylərə baxmaq;

Aişə (r.a) rəvayət edir ki, «Bir dəfə Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - üzərində müxtəlif rənglərdən ibarət xətlər olan paltarda namaz qıldı və o xətlərə nəzər saldı. Namazı qılıb qurtardıqdan sonra dedi: "Aparın bu paltarı verin Əbu Cəhmə²⁹³, mənə də sadə (üzərində fikri yayındıra biləcək əlamət olmayan) bir ənbicaniyyə²⁹⁴ gətirin. Həqiqətən, bu, məni namazdan yayındırdı"»²⁹⁵

4. Əlləri belə qoymaq;

Əbu Hureyrə (r.a) rəvayət edir ki, Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - əllər beldə namaz qılmağı qadağan etdi.²⁹⁶

5. Səcdədə dirsəkləri yerə qoymaq;

Ənəs ibn Malik (r.a) rəvayət edir ki, «Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - dedi: "Səcdədə bədəninizi şax tutun və itin dirsəkləndiyi kimi dirsəklənməyin"²⁹⁷»²⁹⁸

Aişə (r.a) rəvayət edir ki, Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - ... (Təşəhhüdü oxuduğu zaman) sol ayağının üzərində oturub sağ ayağının barmaqlarını qibləyə tərəf yönəldər və şeytan oturuşundan²⁹⁹

²⁹² Səhihu-l-Buxari, 751.

²⁹³ Adı: Übeydullah ibn Huzeyfə əl-Quraşi əl-Adəvi (r.a).

²⁹⁴ Yundan hazırlanmış paltar.

²⁹⁵ Səhihu-l-Buxari, 373; Səhih Müslim, 1238.

²⁹⁶ Səhihu-l-Buxari, 1219,1220; Səhih Müslim, 1218.

²⁹⁷ Səcdə zamanı dirsəkləri yerə qoymaq.

²⁹⁸ Səhihu-l-Buxari, 822; Səhih Müslim, 1102.

²⁹⁹ Ayaqları yana çəkib arxanı yerə vurmaq.

(səhabələrini) çəkindirərdi. Həmçinin, heyvan oturuşundan³⁰⁰ da (onları) çəkindirərdi...»³⁰¹

6. Gözləri yummaq;

" Bu hərəkət kitab əhlinin əməlindən olduğu üçün müsəlmanlara belə etmək bəyənilmir. Lakin qeyd etmək lazımdır ki, namaz qılanın önündə onu namazdan yayındıra biləcək hər hansı bir şey olarsa o zaman gözləri yummaq caizdir. "³⁰²

7. Səbəbsiz yerə namazı batil etməyən artıq hərəkətlər etmək (qaşınmaq, tərpənmək və s.);

Aişə (r.a) rəvayət edir ki, «Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - nafilə namazı qılarkən mən qapını döydüm və o qiblə istiqamətində yerləşən qapını açdı sonra namaz qıldığı yerə qayıtdı.»³⁰³

Bu hədisdən belə nəticə çıxartmaq olar ki, namaz əsnasında yalnız zəruri halda tərpənmək (telefonu söndürmək, qaşınmaq, öskürmək və s.) olar.

8. Ortalığa yemək qoyulduğu zaman;

Aişə (r.a) rəvayət edir ki, «Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - dedi: "Şam yeməyi süfrəyə qoyulduğu zaman iqamə verilərsə, əvvəlcə yeməyi yeyin! (Sonra namaz qılın)"»³⁰⁴

" Qeyd etmək lazımdır ki, bu halda aşağıdakı şərtlərə riayət etmək lazımdır:

- a) Yeməyin süfrədə hazır olması;
- b) Nəfsin ehtirasla ona meyl etməsi;
- v) Nəfsi çəkən şəxsin onu yeməyə qadir olması.

³⁰⁰ Səcdə etdikdə dirsəkləri yerə qoymaq.

³⁰¹ Səhih Müslim, 1110.

³⁰² «əş-Şərhu-l-Mumti alə Zadü-l-Mustəqnəi» 3/316-317.

³⁰³ «Sünənu Əbi Davud» 3/134 – 918-ci hədis; «Sünənu-n-Nəsai» 3/11 – 1206-cı hədis; İrvau-l-Ğəlib, 2/108 – 386-cı hədis [**Hədis həsəndir**].

³⁰⁴ Səhihu-l-Buxari, 5465; Səhih Müslim, 1241.

Deməli, əgər insan toxdursa, yaxud oruc tutubsa, yaxud da yemək çox istidirsə bu halda əksinə namazı gecikdirmək bəyənilmir.³⁰⁵

9. Eyni rək'ətdə Fatihəni təkrar oxumaq;

"Peyğəmbərdən - **səllallahu aleyhi və səlləm** - eyni rək'ətdə Fatihə surəsini təkrar oxuduğu rəvayət olunmadığı üçün bunu etmək bəyənilmir."

10. Sidiyi, havanı və s. zorla saxlayaraq ayaqyoluna getməmək.

Aişə (r.a) rəvayət edir ki, «Mən Peyğəmbərin - **səllallahu aleyhi və səlləm** - : "Yemək gətirildiyi zaman, həmçinin öndən və arxadan çıxanı³⁰⁶ dəf edərək (saxlayaraq) namaz qılınmamalıdır" – dediyini eşitdim»³⁰⁷

11. Namazdan qabaq pencəyin və ya köynəyin qollarını çırmalamaq;

İbn Abbas (r.a) rəvayət edir ki, Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - dedi: «Yeddi əza üzərinə səcdə etmək mənə əmr olundu, saç³⁰⁸ və libası çırmalamaq isə qadağan olundu.»³⁰⁹

12. Çiyini açıq namaz qılmaq;

Əbu Hüreyrə (r.a) rəvayət edir ki, «Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - dedi: "Sizdən biriniz çiyini örtməyən bir paltarda namaz qılmasın!"»³¹⁰

Qeyd etmək lazımdır ki, qəsdən, bilərəkdən çiyini örtməyən bir paltarda qılınan namaz batildir.³¹¹

³⁰⁵ «əş-Şərhu-l-Mumti alə Zadu-l-Mustəqnəi» 3/328-329.

³⁰⁶ Sidik və nəcis.

³⁰⁷ Səhih Müslim, 1246.

³⁰⁸ Saçları hörməklə, yaxud başqa üsulla onları yığmaq.

³⁰⁹ Səhihu-l-l-Buxari, 809; Səhih Müslim, 1096, 1097, 1098.

³¹⁰ Səhihu-l-l-Buxari, 359; Səhih Müslim, 1151.

³¹¹ «Namazla əlaqəli mühüm fətvələr» səh: 6.

13. Üzərində müxtəlif heyvan, quş, insan və s. şəkli olan paltarda, habelə bu növ şəkillərin qarşısında və ya üstündə namaz qılmaq;

Aişə (r.a) rəvayət edir ki, «Peyğəmbərin - **səllallahu aleyhi və səlləm** - zövcəsi Ummu Sələmə (r.a) və Ummu Həbibə (r.a) Həbəşistandakı Mariya adlı kilsənin gözəl olduğunu və içərisindəki şəkilləri müşahidə etməsini ölümqabağı ona xəbər verdilər, O, başını qaldıraraq dedi: "Onlar vəfat etmiş saleh insanın qəbrinin üzərində məscid tikir, sonra da içərisində onun şəklini təsvir edirlər. Onlar Allah yanında məxluqatın ən şərliyi hesab olunurlar»³¹²

Bax: 3-cü bənddəki Aişənin (r.a) rəvayət etdiyi hədisə.

14. Namaz qılanın qabağında sütrənin³¹³ olmaması;

Əbu Səid əl-Xudri (r.a) rəvayət edir ki, «Peyğəmbərin - **səllallahu aleyhi və səlləm** - : "Sizdən biriniz namaz qıldığı zaman önünə sütrə qoysun! Bundan sonra isə önündən keçmək istəyəni əli ilə dəf etsin, keçməyə cəhd edərsə ona müqavimət göstərsin, çünki artıq o, şeytandır" – dediyini eşitdim»³¹⁴

15. Niyyəti ürəkdə deyil, dillə ifadə etmək;

Peyğəmbərdən - **səllallahu aleyhi və səlləm** - və səhabələrdən niyyəti dillə tələffüz etdikləri varid olmamışdır. Çünki niyyətin yeri qəlbdir.³¹⁵ Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - yalnız həcc və ümrə ziyarətlərində niyyəti dillə tələffüz etmişdir.

16. Rükuda olarkən belin və qolların düz olmaması;

³¹² Səhihu-l-Buxari, 1341; Səhih Müslim, 1181.

³¹³ Təqribən dirsək hündürlüyündə olan ağac və ya ona bənzər əşyanın qoyulması.

³¹⁴ Səhihu-l-Buxari, 509; Səhih Müslim, 1128.

³¹⁵ «Namazla əlaqəli mühüm fətvalar» səh: 11.

Aişə (r.a) rəvayət edir ki, Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - təkbiir və qiraətlə ("əl-həmdü lillahi Rabbi-l-ələmin" deməklə) namaza başlayardı. Rükü etdikdə başını düz tutar, yuxarı və aşağı əyməzdi...»³¹⁶

17. Sıraların tam şəkildə düzəldilməməsi, namaz qılanlar arasında boşluğun olması;

Ənəs ibn Malik (r.a) rəvayət edir ki, Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - dedi: «Cərgələrinizi düzəldin! Həqiqətən, cərgələrin düz olması namazın tamam olmasına işarədir»³¹⁷

18. Səcdə zamanı baş və dizlər, dirsəklər və bel arasında məsafə (boşluq) qoymamaq.

Abdullah ibn Malik (r.a) – İbn Büheyne³¹⁸ – rəvayət edir ki, «Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - səcdə etdikdə qollarını o qədər aralayardı ki, qoltuğunun altının ağılığı görünərdi»³¹⁹

19. Camaat namazında imamdan qabaq hərəkət etmək.

Əbu Hüreyrə (r.a) rəvayət edir ki, Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - dedi: «İmamdan əvvəl başını (səcdədən) qaldıran qorxmur ki, **Allah** da onun başını – və ya surətini uzunqulağın surətinə çevirər?»³²⁰

20. Rükü və səcdədə Quran oxumaq.

İbn Abbas (r.a) rəvayət edir ki, Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - dedi: «...Həqiqətən rükü və səcdədə Quran oxumaq mənə qadağan edildi...»³²¹

³¹⁶ Səhih Müslim, 1110.

³¹⁷ Səhihu-l-Buxari, 723; Səhih Müslim, 974.

³¹⁸ Bu ləqəblə məşhurdur.

³¹⁹ Səhihu-l-Buxari, 390; Səhih Müslim, 1105.

³²⁰ Səhihu-l-Buxari, 691; Səhih Müslim, 962, 963.

³²¹ Səhih Müslim, 1074.

21. Məsciddə yer seçib daima yalnız o yerdə namaz qılmaq.

Abdurrahmən ibn Şibl (r.a) rəvayət edir ki, Peyğəmbər -
səllallahu aleyhi və səlləm - «qarğa kimi dimdikləməyi,³²² heyvan
kimi yerə yayılmağı,³²³ dəvənin özünə daimi yer seçdiyi kimi məsciddə
yer seçməyi» qadağan etdi.³²⁴

Bu məkruhlardan birini etmək namazı batil etmir və səhv səcdəsi
etmək də lazım gəlmir, yalnız namaz qılan əlavə savab qazanmır və
hətta bəzilərinə görə günah da qazanır.

Namazın qılınması üçün qadağan olunmuş yerlər³²⁵

1. Murdar yerlər;

Uca **Allah** buyurur:

وَعَهْدَنَا إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ أَن طَهِّرَا بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْعَاكِفِينَ

وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ ﴿١٢٥﴾

«İbrahimə və İsmailə: " Evimi [Kəbəni] təvaf edənlər, orada qalıb
həmişə ibadətdə olanlar, rüku və səcdə ilə namaz qılanlar üçün
[bütlərdən və nəcasətdən] təmizləyin! " – deyə tövsiyə etdik.»³²⁶

2. Qəbristanlıqda (meyit dəfn olunmuş yerdə), qəbrə üz tutmaqla və
ya onun üstündə namaz qılmaq (cənazə namazı müstəsna);

³²² Rüku və səcdəni çox tez etmək.

³²³ Səcdədə dirsəkləri yerə qoymaq.

³²⁴ «Sünənu Əbi Davud» 3/73 – 857-ci hədis; «Silsilətu-l-əhadisi-s-
sahihə» 3/156 – 1168-ci hədis.

³²⁵ «Təməmu-l-Minnə» səh:297-299.

³²⁶ əl-Bəqərə surəsi, 125-ci ayə.

Əbu Mərsəd əl-Ğanəvi (r.a) rəvayət edir ki, Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - dedi: «Qəbrlərin üstündə oturmayın və onlara tərəf namaz qılmayın!»³²⁷

Abdullah ibn Abbas (r.a) rəvayət edir ki, «Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - meyit dəfn olunduqdan sonra qəbrin önündə dayanıb dörd təkbirli (rükü və səcdəsiz) namaz qıldı»³²⁸

İbn Ömər (r.a) rəvayət edir ki, Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - dedi: «Evlərinizdə namaz qılın və onları məqbərəyə döndərməyin!»³²⁹

Əbu Hureyrə (r.a) rəvayət edir ki, Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - dedi: «Evlərinizi qəbirstanlığa döndərməyin, həqiqətən şeytan "əl-Bəqərə" surəsi oxunan evdən qaçır!»³³⁰

3. Hamam və tualetdə;

Əbu Səid əl-Xudri (r.a) rəvayət edir ki, Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - dedi: «Hamam və məqbərədən başqa, yer üzünün hər tərəfi məsciddir.»³³¹

4. Dəvə saxlanılan yerdə;

Cabir ibn Səməra (r.a) rəvayət edir ki, bir kişi gəlib Peyğəmbərdən - **səllallahu aleyhi və səlləm** - soruşdu: «...Dəvənin saxlandığı yerlərdə namaz qıla bilərəmmi? O dedi: Xeyr!»³³²

Azan

[Allahu Əkbər] – Allah ən böyükdür! – dörd dəfə;

³²⁷ Səhih Müslim, 2247.

³²⁸ Səhih Müslim, 2208.

³²⁹ Səhih Müslim, 1817.

³³⁰ Səhih Müslim, 1821.

³³¹ Əbu Davudun «Sünən» əsəri, 2/112 – 489-ci hədis.

³³² «Müsnəd» 5/86, 88, 93, 100; Səhih Muslim, 800; İrvau-l-Ğəlib, 1/152 – 118-ci; hədis. **[Hədis səhihdir]**

[Əşhədu ən lə iləhə illəllah] – Mən şahidlik edirəm ki, **Allahdan** başqa heç bir məbud yoxdur! – iki dəfə;

[Əşhədu ənnə Muhəmmədən rasulullah] – Mən şahidlik edirəm ki, Məhəmməd **Allahın** elçisidir! – iki dəfə;

[Hayyə alə-s-saləh] – Namaza tələsin! – iki dəfə;

[Hayyə alə-l-fələh] – Səadətə qovuşmağa tələsin! – iki dəfə;

[Allahu Əkbər] – iki dəfə;

[Lə iləhə illəllah] – bir dəfə.

İqamə

[Allahu Əkbər] – iki dəfə;

[Əşhədu ən lə iləhə illəllah] – bir dəfə;

[Əşhədu ənnə Muhəmmədən rasulullah] – bir dəfə;

[Hayyə alə-s-saləh] – bir dəfə;

[Hayyə alə-l-fələh] – bir dəfə;

[Qad qaməti salət] – Artıq namaz başladı! – iki dəfə;

[Allahu Əkbər] – iki dəfə;

[Lə iləhə illəllah] – bir dəfə.

Azan və iqamə demək camaat üçün istənilən halda (səfərdə, evdə, namazın qəzasını qıldıqda) fardu-l-kifayədir,³³³ tək namaz qılan şəxs üçün isə müstəhəbdir. Qadınlar üçün isə nə azan nə də iqamə vermək vacib deyildir. Lakin səslərini çox uca qaldırmadan bunu etmələri müstəhəbdir. Azan və iqaməsiz namaz qılan camaatın namazı səhih hesab olunur, lakin vacibi tərک etdiyinə görə tövbə etməsi lazım gəlir.

³³³ Fardu-l-kifayə: bir və ya daha çox müsəlmanların yerinə yetirməsi ilə digərləri üçün vacib olmayan əmələ deyilir.

Unutqanlıqdandan və ya bilməyərəkdən bunu edənlər isə müstəsna³³⁴

Tövbənin şərtləri isə bunlardır:

- 1) Tövbəni ıxlas ilə Allah üçün etmək;
- 2) Keçmiş günaha görə peşmançılıq hissi keçirtmək;
- 3) Keçmiş günaha bir daha qayıtmamağı niyyət etmək;
- 4) Keçmiş günahı bir daha təkrar etməmək;
- 5) Tövbəni qəbul olunan vaxtda etmək.

Tövbənin qəbul olunmayan vaxtı ikidir:

- 1) Ölüm anında, can (ruh) boğaza yetişdiyi zaman.

Uca Allah buyurur:

وَلَيْسَتِ التَّوْبَةُ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ حَتَّى إِذَا حَضَرَ
أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ إِنِّي تُبْتُ إِلَّاهُ وَلَا الَّذِينَ يَمُوتُونَ وَهُمْ كُفَّارًا
أُولَئِكَ أَغْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٨﴾

«Günah işlər görməkdə davam edərək ölüm yetişən anda "Mən indi tövbə etdim" deyənlərin və kafir olaraq ölənlərin tövbəsi qəbul olunmaz. Biz onlar üçün şiddətli bir əzab hazırlamışıq»³³⁵

2) Qiyamət günü, günəş məğribdən çıxıb məşriqdə batdığı zaman.
Uca Allah buyurur:

يَوْمَ يَأْتِي بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ لَا يَنْفَعُ نَفْسًا إِيْمَانُهَا لَمْ تَكُنْ أَمَنَتْ مِنْ قَبْلُ
أَوْ كَسَبَتْ فِي إِيْمَانِهَا خَيْرًا قُلِ انْتَضِرُوا إِنَّا مُنْتَظِرُونَ ﴿١٥٨﴾

³³⁴ «Məcmu fətava» 22/64-65; «Təməmu-l-Minnə» səh:144; «Namazla əlaqəli mühüm fətvalar», səh: 32-33; «əş-Şərhu-l-Mumti alə Zadul-Mustəqnəi» 2/35-41.

³³⁵ ən-Nisa surəsi, 18.

«Rəbbinin bəzi qiyamət əlamətləri gələcəyi gün əvvəlcə iman gətirməmiş və ya imanında bir xeyir qazanmamış şəxsə (sonrakı) imanı heç bir fayda verməz. De ki: "Gözləyin, doğrusu, biz də gözləyirik"»³³⁶

Əbu Hüreyrədən (r.a) rəvayət olunan hədisdə deyilir ki, «Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - demişdir: "Günəş məğribdən çıxmayınca Qiyamət yetişməz. Günəş məğribdən çıxdığı zaman insanların hamısı iman gətirəcək, lakin heç bir şəxsə o gün gətirdiyi imanı fayda verməyəcək". Sonra Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - bu ayəni oxudu»³³⁷

Azan və iqamə yalnız Cümə və fərz namazları üçün verilir.

Azanın şərtləri³³⁸

1. Tərtiblə oxunmalı;
2. Ardıcıl oxunmalı;
3. Vaxtı daxil olduqdan sonra oxunmalı;
4. Kəlmələr yanlış oxunmamalı;
5. Mötəbər hədislərdə varid olmuş sayda oxunmalı.

Müəzzinin şərtləri³³⁹

1. Müsəlman olmalı;
2. Ruhi xəstə olmamalı;
3. Kişi olmalı;
4. Bir nəfər olmalı;
5. Adil olmalı;
6. Həddi-bülüğa çatmış olmalı.

³³⁶ əl-Ənam surəsi, 158.

³³⁷ Səhihu-l-Buxari, 4636.

³³⁸ «əş-Şərhu-l-Mumti alə Zadu-l-Mustəqnəi» 2/69.

³³⁹ «əş-Şərhu-l-Mumti alə Zadu-l-Mustəqnəi» 2/69.

Namaz qılmağın qaydası

Namaz qılan şəxs heç bir dönmə və fırlanma hərəkətinə yol vermədən bütün bədəni ilə Qibləyə (Məkkə şəhərindəki müqəddəs Kəbəyə tərəf) üz tutmalıdır. Sonra hansı namazı qılmaq niyyətində olduğunu ürəyindən keçirməlidir. Sonra (**Allahu Əkbər**) deyib əllərini çiyinləri və ya qulaqları səviyyəsinə qaldırmalıdır. Buna ihram təkbiri deyilir. Çünki bu ifadəni deyib namaza başlayan adama başqa vaxt halal olan bəzi şeylər də namaz üstündə olduğu müddətdə qadağan olunur (danışmaq, yemək və s.). Sonra sağ əlinin ovcunu sol əlinin üstünə qoymaq şərt ilə əllərini sinəsinə qoymalıdır. Buna qiyam deyilir. Sonra başlanğıc (istiftah) adlanan duanı oxumalıdır: « Subhanəke Allahummə va bihəmdikə va təbarəkə-s-mukə va təalə cəddukə va lə iləhə ғeürükə». ³⁴⁰

Duanın tərcüməsi: Ey bütün nöqsanlardan uzaq olan **Allahım**, Sənə həmd osun! Sənin adın mübarəkdir, əzəmətin ucadır! Səndən başqa ilahi yoxdur!

Sonra «Əuzu billəhi minə-ş-şeytani-r-rəcim» deməlidir:

Duanın tərcüməsi: Lənətlənmiş şeytandan **Allaha** sığınırım.

Sonra əl-Fatihə surəsini oxumalıdır: «Bismilləhi-r-rahməni-r-rahim. Əlhəmdu lilləhi rabbi-l-ələmin. Ər-rahməni-r-rahim. Məliki yaumi-d-din. İyyəkə nə'budu və iyyəkə nəstəin. İhdinə-s-sıratal-l-mustəqim. Sırata-l-ləzinə ən'amtə aleyhim, ғeyri-l-məğdubi aleyhim və lə-d-dallin».

Surənin tərcüməsi: Rəhimli, Mərhəmətli Allahın adı ilə! Həmd olsun Allaha - ələmlərin Rəbbinə, Rəhimli, Mərhəmətli olana, din (qiyamət) gününün sahibinə! Biz yalnız Sənə ibadət edirik və yalnız Səndən kömək diləyirik! Bizi doğru yola yönəlt! Nemət verdiyin kəslərin yoluna! Qəzəbə düşər olanların və azanların yoluna yox!

Sonra Amin deməlidir: -tərcüməsi- İlahi qəbul et!

³⁴⁰ Sünnədə başqa istiftah duaları da varid olub.

Sonra Qurandan bildiyini (istədiyi qədər) oxumalıdır. Sonra rüku etməli, yəni **Allaha** təzim edərək belini əyməli, belini əyərkən «**Allahu Əkbər**» deməli və əllərini çiyinləri səviyyəsinə qaldırmalıdır. Yaxşı olar ki, belini çanaqdan düz əyib başını qabağa düz tutsun və əllərini dizlərinin üstünə barmaqları bir-birindən aralı olmaq şərtilə qoysun. Rüku vəziyyətində olarkən üç dəfə «Subhanə RabbİYəl Azım» deməlidir.

Duanın tərcüməsi: Mənim Əzəmətli Rəbbim bütün nöqsanlardan uzaqdır! Bunları da əlavə etmək müstəhəbdir: «Subhanəkə Allahummə Rəbbənə və bihamdikə, Allahumə-ğ-firli»

Duanın tərcüməsi: Ey bütün nöqsanlardan uzaq **Allahım!** Rəbbim Sənə həmdlər olsun! **Allahım** məni bağışla!

Sonra «Səmiəllahu limən hamidəh» deyə-deyə rüku vəziyyətindən qalxmalı və əllərini çiyinləri səviyyəsinə qaldırmalıdır.

Duanın tərcüməsi: **Allah** Ona həmd edənləri eşidər!

Rükudan qalxıb dikəldikdən sonra «Rəbbənə və ləkəl həmd» və ya «Rəbbənə və ləkəl həmd! Həmdən kəsiran tayyibən mubarakən fihi mil'ə-s-səməvati və mil'ə-l-ərd və mil'ə mə şi'tə min şeyin bə'd» deməlidir.

Birinci duanın tərcüməsi: Ey Rəbbimiz! Sənə həmdlər olsun!

İkinci duanın tərcüməsi: Ey Rəbbimiz! Sənə göylər və yer dolusu, onlardan başqa da istədiyin qədər çoxlu, gözəl və uğur dolu həmdlər olsun!

Sonra **Allaha** mütiliklə və ehtiramla birinci səcdəyə gedə-gedə «**Allahu Əkbər**» deməli, hər iki əlinin pəncəsi, iki dizi və hər iki ayağının barmaqları üzərində yerə çökməli, qollarının dirsəkdən yuxarı hissəsini böyürlərindən aralamalı, dirsəkləri yerə qoymamalı, barmaqlarının uclarını qibləyə yönəltməlidir. Bu zaman dizlərini bir-birindən aralı tutmalı, dabanlarını isə birləşdirməlidir. Səcdə vəziyyətində olarkən üç dəfə «Subhanə RabbİYəl Ə'lə» deməlidir.

Duanın tərcüməsi: Mənim Uca Rəbbim bütün nöqsanlardan uzaqdır! Bunları da əlavə etmək müstəhəbdir: «Subhanəkə Allahummə Rəbbənə və bihamdikə, Allahumə-ğ-firli»

Sonra səcdədən başını qaldıra-qaldıra «**Allahu Əkbər**» deməlidir.

Sağ əlini barmaqları açıq şəkildə sağ budunun dizə yaxın yerinə, sol əlini də barmaqları açıq şəkildə sol budunun dizə yaxın yerinə qoymalıdır. İki səcdə arasındakı oturuşu zamanı «Rabbi-ğ-firli vərhəmni vəhdini vərzuqni vəcburni və'fini» və ya «Rabbi-ğ-firli, Rabbi-ğ-firli» deməlidir.

Duanın tərcüməsi: «Ey Rəbbim, məni bağışla! Mənə rəhm et! Məni doğru yola yönəlt, mənə ruzi ver, əyər-əskiyimi düzəlt, özümü sağlam et!», «Ey Rəbbim, məni bağışla! Ey Rəbbim, məni bağışla!»

Sonra **Allaha** mütilik və ehtiramla birinci səcdədə dediklərini, etdiklərini, səcdəyə gedərkən təkbiri təkrar etməklə ikinci səcdəni yerinə yetirməlidir.

Sonra ikinci səcdədən qalxa-qalxa «**Allahu əkbər**» deməlidir. Bunun ardınca başlanğıc duasını oxumadan birinci rək'ətdə dediklərini və etdiklərini təkrarlamaqla ikinci rək'əti qılmalıdır. İkinci rək'əti qılıb qurtarandan sonra «**Allahu əkbər**» deyib sonra sol ayağının üstündə pəncəsinin üzünü yerə qoymaqla yanakı oturub sağ ayağını barmaqları üstə şaquli vəziyyətdə saxlamalı və sağ əlini sağ budunun dizə yaxın hissəsinə qoyaraq adsız və çeçələ barmaqlarını qatlamalı, dua edərkən şəhadət barmağı qaldırıb yuxarı-aşağı hərəkət etdirməli və ya düz saxlamalı, baş barmağın və orta barmağın uclarını qoşalaşdırıb halqa şəklində saxlamalıdır. Sol əlini isə barmaqları açıq şəkildə sol budunun dizə yaxın yerinə qoymalıdır. Bu oturuş zamanı təşəhhüd, salavat və istiazə **Allaha** pənəhaparma dualarını oxumalıdır: «Əttəhiyyatu lilləhi və-s-saləvatu və-t-tayibət, əs-sələmu aleykə eyyuhə-n-nəbiyu və rahmətullahi və bərəkətu, əs-sələmu aleyinə və alə ibadilləhi-s-salihin, əşhədü ən lə iləhə illəllahu və əşhədu ənnə Muhəmmədən abduhu və rasuluh, Allahummə salli alə Muhəmmədin və alə ə'li Muhəmməd, kəmə salleytə alə İbrahimə və alə ə'li İbrahimə innəkə həmidun məcid, və barik alə Muhəmmədin və alə ə'li Muhəmməd, kəmə bəraktə alə İbrahimə və alə ə'li İbrahimə innəkə həmidun məcid, Allahummə inni əuzu bikə min azəbi-l-qabr, və min azəbi cəhənnəm, və min fitnəti-l-məhyə və-l-məmət, və min şərri fitnəti-l-məsihi-d-dəccəl»

Duanın tərcüməsi: Bütün alqışlar, dualar **Allaha**, bütün yaxşı işlər **Allah** üçün edilir. Ey Peyğəmbər, sənə salam olsun, **Allahın** mərhəməti bərəkətləri yetişsin! Bizə və **Allahın** əməlisaleh bəndələrinə salam olsun! Mən şahidlik edirəm ki, **Allahdan** başqa ilahi yoxdur və şahidlik edirəm ki, Məhəmməd Onun qulu və elçisidir. **Allahım!** Məhəmmədə və onun ailəsinə də İbrahimə və onun ailəsinə xeyir-dua verdiyini kimi xeyir-dua ver! Sən həqiqətən alqışlara layiq və şan-şövkətlisən! Məhəmmədə və onun ailəsinə də İbrahimə və onun ailəsinə bərəkər verdiyini kimi bərəkət ver! Sən həqiqətən alqışlara layiq və şan-şövkətlisən! **Allahım!** Həqiqətən, mən qəbir əzabından, cəhənnəm əzabından, həyatın və ölümün fitnəsindən və yalançı məsihin (Allahlıq və yə reyğəmbərlik iddiası edən) fitnəsinin şərindən Sənə sığınırım!

Sonra dua edib Rəbbindən dünya və axirət nemətlərindən istədiyini diləyə bilər.

Sonra sağ tərəfə salam verir: «əs-sələmu aleykum və rəhmətullah» - Sizə salam olsun və **Allahın** mərhəməti yetişsin!» - Sol tərəfə də eləcə salam verə bilər.

Namaz üç, yaxud dörd rək'ətdən ibarət olsa, təşəhhüd duasını bu cümləyəcən oxumalıdır: «əşhədu ən lə iləhə illəllah və əşhədu ənnə Muhəmmədən abduhu və rasuluh). Sonra «**Allahu əkbər**» deyərək ayağa qalxmalı və bu zaman əllərini çiyinləri səviyyəsinə qaldırmalıdır.

Sonra namazının qalan hissəsini də ikinci rək'əti qıldığı kimi qılmalıdır. Fərq yalnız bundan ibarətdir ki, sonrakı rək'ətlərdə başqa surə oxumayıb əl-Fatihə ilə kifayətlənir. Sonra yanakı (təvərrük qaydasında) oturmaq, bu zaman sağ ayağını (əvvəl göstərildiyi kimi) şaquli vəziyyətdə saxlamalı və sol ayağını onun altından sağ tərəfə çıxarmalı, əllərini birinci təşəhhüdü oxuyarkən olduğu kimi, budlarının üstünə qoymalıdır. Bu oturuş zamanı təşəhhüd, salavat və istiaze dularını bütünlüklə oxumalıdır. Sonra sağ tərəfə salam verib deməlidir:

«əs-sələmu aleykum və rahmətullah» - Sol tərəfə də eləcə salam verə bilər.³⁴¹

Bəzi namazlar barəsində müxtəsər məlumatlar

Fəcr namazı³⁴²

«Fəcr»- dan yerinin ağarmasına deyilir.³⁴³ Buna həmçinin «Sübh» namazı da deyilir.

Fəcr namazı iki rək'ətli səslə qılınan namazdır. Bu namazdan yalnız əvvəl iki rək'ət (daima) sünnə namazı qılmaq olar.

Aişə (r.a) rəvayət edir ki, «Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - Fəcr namazını qılarkən, hicablarına bürünmüş mömin qadınlar da ona qoşulardı. (Namazlarını qıldıqdan) sonra isə evlərinə qayıdər və qaranlıq olduğundan heç kəs onları tanımazdı»³⁴⁴

Cəbir ibn Abdullah (r.a) rəvayət edir ki, «.....Sübh namazını Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - hava işıqlaşmamış (qaranlıqda) qılardı»³⁴⁵

Əbu-l-Minfəl³⁴⁶ rəvayət edir ki, «Mən və atam, Əbu Bərzəə əl-Əsləminin yanına getdik. Atam ona: "Danış, görək Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - namazları necə qılardı?» – deyər müraciət etdikdə, o dedi: "Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - Sübh namazını hər bir kəsin yanındakını seçdiyi vaxtda (hava bir az işıqlandıqda) bitirərdi. Bu namazda o, altmış ayədən yüz ayəyə qədər oxuyardı»³⁴⁷

³⁴¹ Namazdan sonrakı zikrlər üçün bax: «Müsəlmanın qalası».

³⁴² Bax: əl-İsra surəsi. 78; ən-Nur surəsi. 58.

³⁴³ «əl-Mu'cəmu-l-Vasit» səh: 675.

³⁴⁴ Səhihu-l-Buxari, 578; Səhih Müslim, 1456.

³⁴⁵ Səhihu-l-Buxari, 560; Səhih Müslim, 1458.

³⁴⁶ Adı: Səyyar ibn Sələmə.

³⁴⁷ Səhihu-l-Buxari, 547; Səhih Müslim, 1403.

Aişə (r.a) rəvayət edir ki, «Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - başqa nafilə namazlarına nisbətən Fəcr namazının sünnəsinə daha çox davamlı və daha çox bağlı idi»³⁴⁸

Başqa rəvayətdə: «Fəcr namazının iki rək'əti dünya və içindəkilərdən xeyirlidir»³⁴⁹

Fəcr namazının vaxtı: dan yerinin ağarmasından günəş çıxanaqəd.

Zöhr namazı³⁵⁰

«Zöhr» – günorta vaxtına deyilir.³⁵¹ Buna həmçinin «əl-Hacira» də deyilir.

Zöhr namazı dörd rək'ətli səssiz qılınan namazdır. (Bax: Namazda bəyənilən əməllər 7-ci bənd). Bu namazdan əvvəl (daima) iki və ya dörd (iki-iki) rək'ət, sonra da iki rək'ət sünnə namazı qılmaq olar.

Əbu-l-Minfəl rəvayət edir ki, «Mən və atam, Əbu Bərzəə əl-Əsləminin yanına getdik. Atam ona: "Danış, görək Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - namazları necə qılardı?» – deyə müraciət etdikdə, o dedi: "Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - əl-Hacira – sizin saydığınız ilk namazı – günəş zeniti keçdikdə qılardı..."»³⁵²

Abdullah ibn Ömər (r.a) rəvayət edir ki, «Mən Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - ilə bir yerdə Zöhrdən əvvəl və sonra, həmçinin Cümə, Məğrib və İşa namazlarından sonra da iki rək'ət namaz qıldım»³⁵³

Ummu Həbibə (r.a) rəvayət edir ki, Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - dedi: «Gün ərzində on iki rək'ət sünnə namazı qılan şəxs üçün Cənnətdə bir ev bina olunar!»³⁵⁴

³⁴⁸ Səhihu-l -Buxari, 1163.

³⁴⁹ Səhih Müslim, 1685.

³⁵⁰ Bax: əl-İsra surəsi. 78.

³⁵¹ «əl-Mu'cəmu-l-Vasit» səh: 578.

³⁵² Səhihu-l-Buxari, 547; Səhih Müslim, 1403.

³⁵³ Səhihu-l-Buxari, 937.

³⁵⁴ Səhih Müslim, 1691.

Aişə (r.a) rəvayət edir ki, Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - dörd rək'ət Zöhrdən əvvəl və iki rək'ət sonra, iki rək'ət Məğribdən sonra, iki rək'ət İşadan sonra və iki rək'ət də Fəcrdən əvvəl namaz qıladı!³⁵⁵

Zöşr namazının vaxtı: günəş zeniti keçdikdən sonra əşyaların hündürlüyü ilə kölgələrinin uzunluğunun bərabərləşdiyi anadək (Əsr namazınadək).

Əsr namazı³⁵⁶

«Əsr»- axşam çağına deyilir.³⁵⁷ Buna həmçinin «orta namaz» da deyilir.

Uca **Allah** buyurur:

حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَى

«[Fərz, vacib] **namazlara, xüsusilə orta namaza** (günortadan sonrakı Əsr namazına) **riayət edin....**»³⁵⁸

Əsr namazı dörd rək'ətli səssiz qılınan namazdır. Bax: Namazda bəyənilən əməllər 7-ci bənd. Bu namazdan əvvəl iki və ya dörd rək'ət sünnə namazının qılınması sünnədə sabit olmamışdır. Yalnız azan və iqamə arəsindəki iki rək'ətdən müstəsna.³⁵⁹

Cabir ibn Abdullah (r.a) rəvayət edir ki, «Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - günəş parlaq olduqda (hələ batmasına çox olan halda) əsri qıladı»³⁶⁰

Əbu-l-Minfəl rəvayət edir ki, «Mən və atam, Əbu Bərzətə əl-Əsləminin yanına getdik. Atam ona: "Danış, görək Peyğəmbər -

³⁵⁵ Səhih Müslimin şərh, 6/251.

³⁵⁶ Bax: əl-İsra surəsi, 78.

³⁵⁷ «əl-Mu'cəmu-l-Vasit» səh: 604.

³⁵⁸ əl-Bəqərə surəsi, 238.

³⁵⁹ «Məcmu fətava» 23/124-126; «Təməmu-l-Minnə» səh:241-242.

³⁶⁰ Səhihu-l-Buxari, 560; Səhih Müslim, 1458.

səllallahu aleyhi və səlləm - namazları necə qıldırı?» – deyə müraciət etdikdə, o dedi: "Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - Əsri qıldıqdan sonra bizlərdən biri şəhərin kənarında yerləşən evinə qayıdər, günəş isə hələ də parlaq idi..."³⁶¹

Əli (r.a) rəvayət edir ki, «Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - Xəndək günü³⁶² dedi: "Onlar (müşriklər) bizi orta namazdan (Əsr namazından) gün batana qədər yayındırdılar. Allah onların evlərini və qəbirlərini odla doldursun!..."»³⁶³

Əsr namazının vaxtı: əşyaların hündürlüyü ilə kölgələrinin uzunluğunun bərabərləşdiyi andan əşyaların kölgələrinin uzunluğunun onların hündürlüyündən iki dəfə artıq olan anadək (caiz vaxtı) və ya gün batanadək (zəruri halda).

Məğrib namazı³⁶⁴

«Məğrib»- günəşin batdığı vaxta və yerə deyilir.³⁶⁵

Məğrib namazı üç rək'ətli, iki rək'ət səslə və bir rək'ət səssiz qılınan namazdır. Bu namazdan yalnız sonra iki rək'ət (daima) sünnə namazı qılmaq olar.

Cabir ibn Abdullah (r.a) rəvayət edir ki, «Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - günəş batdıqda Məğrib namazını qıldırı..."»³⁶⁶

Abdullah ibn Ömər (r.a) rəvayət edir ki, «Mən Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - ilə bir yerdə Zöhrdən əvvəl və sonra, həmçinin Cümə, Məğrib və İşa namazlarından sonra da iki rək'ət namaz qıldım»³⁶⁷

³⁶¹ Səhihu-l-Buxari, 547; Səhih Müslim, 1403.

³⁶² Xəndək döyüşündə.

³⁶³ Səhihu-l-Buxari, 2931; Səhih Müslim, 1424.

³⁶⁴ Bax: əl-İsra surəsi, 78-ci ayə.

³⁶⁵ «əl-Mu'cəmu-l-Vasit» səh: 647.

³⁶⁶ Səhihu-l-Buxari, 560; Səhih Müslim, 1458.

³⁶⁷ Səhihu-l-Buxari, 937.

Cübeyr ibn Mutim (r.a) rəvayət edir ki, «Mən Peyğəmbərin - **səllallahu aleyhi və səlləm** - Məğrib namazında "Tur" surəsini oxuduğunu eşitdim»³⁶⁸

Məğrib namazının vaxtı: qünəş batan andan qaranlıq çökənədək. (Üfüqdə olan qızartı itənə qədər)

İsa namazı³⁶⁹

«İsa»- axşamüstü mənasını daşıyır.³⁷⁰ Buna həmçinin «əl-Atəmətu» da deyilir.

İsa namazı dörd rək'ətli, iki rək'ət səslə və iki rək'ət səssiz qılınan namazdır. Bu namazdan yalnız sonra iki rək'ət (daima) sünnə namazı qılmaq olar.

Cabir ibn Abdullah (r.a) rəvayət edir ki, «Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - İsa namazını səhabələrin toplanıldığını gördükdə tez (vaxtı girəndə), yubandıqlarını gördükdə isə gec qıladı...»³⁷¹

Əbu-l-Minfəl rəvayət edir ki, «Mən və atam, Əbu Bərzəə əl-Əsləminin yanına getdik. Atam ona: "Danış, görək Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - namazları necə qıladı?» – deyər müraciət etdikdə, o dedi: "Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - "əl-Atəmətu" adlandırdığınız İsa namazını gecikdirməyi xoşlayar, ondan qabaq yatmağı və ondan sonra danışmağı isə bəyənməzdi....»³⁷²

əl-Bəra ibn Azib (r.a) rəvayət edir ki, «Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - səfərdə ikən İsa namazını qıldı və iki rək'ətdən birində "Tin" surəsini oxudu. Mən onun kimi gözəl səslə – və ya qıraətlə – oxuyan dinləməmişdim»³⁷³

Abdullah ibn Ömər (r.a) rəvayət edir ki, «Mən Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - ilə bir yerdə Zöhrdən əvvəl və sonra,

³⁶⁸ Səhihu-l-Buxari, 765; Səhih Müslim, 1035.

³⁶⁹ Bax: əl-İsra surəsi. 78.

³⁷⁰ Bax: Yusif surəsi, 16-cı ayə; «əl-Mu'cəmu-l-Vasit» səh: 603.

³⁷¹ Səhihu-l-Buxari, 560; Səhih Müslim, 1458.

³⁷² Səhihu-l-Buxari, 547; Səhih Müslim, 1403.

³⁷³ Səhihu-l-Buxari, 769; Səhih Müslim, 1039.

həmçinin Cümə, Məğrib və İsa namazlarından sonra da iki rək'ət namaz qıldım»³⁷⁴

İsa namazının vaxtı: qaranlıq çökəndən gecəyarısındanək (gün batan andan dan yeri sökülənədək olan vaxtın yarısı).³⁷⁵

Qeyd: * Yalnız Fəcr, Zöhr, Əsr, Məğrib və İsa namazlarını gündəlik qılmaq hər bir həddi-bülüğa çatmış, ruhi xəstə olmayan müsəlmana fərzdır.

* Fərz namazlarını, həmçinin Vitir, Kusuf (Xusuf), İstisqa, Səfər, Qorxu, Cənazə, Təravih namazlarını tək və ya camaat şəklində qılmaq caizdir. Cümə namazı isə yalnız camaat şəklində qılınmalıdır. Qalan nafilə namazları isə müstəqil qılınır.

* Bu namazlar üçün verilən hər bir azan və iqamə arasında iki rək'ət nafilə namazı qılmaq olar.

Abdullah ibnu-l-Muğaffəl (r.a) rəvayət edir ki, Peyğəmbər - **səlləllahu aleyhi və səlləm** - dedi: «Kim istəyirsə azan və iqamə arasında namaz qılsın.»³⁷⁶

Cümə namazı

«Cümə»- Hicri tarixində həftənin 7-ci (istirahət) gününə, miladi tarixində isə həftənin 5-ci gününə deyilir. Bu gün həmçinin «Cumə'ə» və «Cumə'ə» də adlanır.³⁷⁷ Bu gün camaatın məsciddə toplanıb birgə qıldıqları namaz da belə adlanır.³⁷⁸

Cümə namazı iki xütbə və iki rək'ət səslə qılınan namazdan ibarətdir. Bu namazdan yalnız sonra (daima) iki və ya dörd (iki-iki) rək'ət sünnə namazı qılmaq olar.

³⁷⁴ Səhihu-l-Buxari, 937.

³⁷⁵ «Təməmu-l-Minnə» səh:142.

³⁷⁶ Səhihu-l-Buxari, 625.

³⁷⁷ «əl-Mu'cəmu-l-Vasit» səh: 135.

³⁷⁸ Bax: «Əş-Şərhu-l-Mumti ələ Zadə-l-Mustəqnəi» 5/5.

Abdullah ibn Ömər (r.a) rəvayət edir ki, «Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - (cüm'ə günü) iki xütbə verər və onların arasında oturardı»³⁷⁹

Abdullah ibn Abbas (r.a.) rəvayət edir ki, Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - Cümə günü Fəcr namazının birinci rək'ətində «ə-Səcdə», ikinci rək'ətində isə «əl-İnsan»- surələrini, Cümə namazının birinci rək'ətində «əl-Cumu'ə»-ikinci rək'ətində isə «əl-Munafiqun»-surələrini oxuyardı.³⁸⁰

Abdullah ibn Ömər (r.a) rəvayət edir ki, «Mən Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - ilə bir yerdə Zöhrdən əvvəl və sonra, həmçinin Cümə, Məğrib və İşa namazlarından sonra da iki rək'ət namaz qıldım»³⁸¹

Əbu Hureyrə (r.a) rəvayət edir ki, Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - dedi: «Sizdən biriniz Cümə namazını qıldıqdan sonra dörd rək'ət namaz qılsın!»³⁸²

Burada dörd rək'ət namaz deyildikdə Cümədən sonra Zöhr namazını qılmaq qəsd olunmur. Bu dörd rək'ətin sünnə namazı olduğuna Muslimin başqa rəvayəti dəlalət edir:

Əbu Hureyrə (r.a) rəvayət edir ki, Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - dedi: «Sizdən biriniz Cümə namazından sonra namaz qılmaq istəsə, dörd rək'ət namaz qılsın!»³⁸³

Cümə namazının fəziləti: Uca **Allah** buyurur:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَوَدَّى لِّلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَى ذِكْرِ
اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٩﴾

³⁷⁹ Səhihu-l-Buxari, 920; Səhih Müslim, 1992.

³⁸⁰ Səhih Müslim, 2028.

³⁸¹ Səhihu-l-Buxari, 937.

³⁸² Səhih Müslim, 2033.

³⁸³ Səhih Müslim, 2035.

«Ey iman gətirənlər! Cümə günü namaza çağrıldığınız zaman Allahı zikr etməyə tələsin və alış-verişi buraxın. Bilsəniz, bu sizin üçün nə qədər xeyirlidir!»³⁸⁴

Əbu Hüreyrə (r.a) rəvayət edir ki, «Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - dedi: "Cənabət qüslü (kimi qüsl) edib, cümə gününün *ilk saatında*³⁸⁵ məscidə gedən şəxs bir dəvə, ikinci saatında gedən bir öküz, üçüncü saatında gedən bir qoç, dördüncü saatında gedən bir xoruz, beşinci saatında gedən isə bir yumurta qurban etmiş³⁸⁶ kimidir. İmam minbərə çıxdıqda isə artıq mələklər onun xütbəsini dinləyər"»³⁸⁷

"Cümə namazını qılmaq yalnız aşağıdakı sifətlərə malik olan şəxsə vacibdir:³⁸⁸

* Kişi olmalı (qadın müstəsna);

* Azad insan olmalı (qul, dustaq və s. azad olmayan müstəsna- dır və yalnız icazə verildiyi zaman onlara Cümə namazına getmək vacibdir);

* Mükəlləf - həddi-bülüğa çatmış, ağıllı-olmalı (Uşaq və ruhi xəstə müstəsna);

* Müsəlman olmalı (kafir müstəsna);

* Yaşadığı yerin vətəndaşı olmalı (müsafir və müvəqqəti qeydiyyatda olan sakin müstəsna);

Müstəsna olan şəxslərin (kafir və ruhi xəstədən başqa) Cümə namazına getməsi müstəhəbdir."

Xütbəni qısa etmək, uca səslə vermək Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - sünnəsindəndir.

Ammar (r.a) rəvayət edir ki, Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - dedi: «Namazı uzatmaq, xütbəni qısa etmək xətibin (xütbə

³⁸⁴ əl-Cumə surəsi, 9-cu ayə.

³⁸⁵ Bu əlavəni müəllif imam Malikin «Muvatta» əsərindən götürüb.

³⁸⁶ Sədəqə vermiş.

³⁸⁷ Səhihu-l-Buxari, 881; Səhih Müslim, 1961.

³⁸⁸ Bax: «əş-Şərhu-l-Mumti alə Zadə-l-Mustəqnəi» 5/7-16.

verənin) fəqih olmasının (şəriət elmlərini başa düşməsinin) əlamətlərindəndir!»³⁸⁹

Cabir ibn Abdullah(r.a) rəvayət edir ki, Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - xütbə verdiyi zaman qoşuna öyüd-nəsihət verən sərkərdə kimi gözləri qızarar, səsinə qaldırar və qəzəblənərdi...»³⁹⁰

Cümə namazının vaxtı: "İslam alimləri Cümə namazının əvvəl vaxtı barəsində ixtilaf etmişlər. Lakin qeyd etmək lazımdır ki, bu namazı Zöhr namazının başlandığı vaxt qılmaq əfzəl³⁹¹, günəş səmanın ortasına (zenitə) yüksəlməmişdən bir saat əvvəldən Zöhr namazının axır vaxtına qədər qılmaq caizdir³⁹². "³⁹³

Sələmətu ibn əl-Əkva (r.a) – ağacın altında beyət³⁹⁴ etmiş səhabələrəndir – rəvayət edir ki, «Biz Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - ilə bərabər Cümə namazını, divarların kölgələyə biləcəyimiz kölgəsi olmadığı bir zamanda qılıb qurtarardıq»³⁹⁵

Başqa rəvayətdə: «Biz Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - ilə bərabər, günəş zeniti keçdikdən sonra Cümə namazını qılar, sonra da kölgələnmək üçün yer axtarardıq»³⁹⁶

Cümə namazında olanların sayı üç və daha çox olmalıdır. Üç nəfərdən az Cümə namazı qılmaq olmaz.³⁹⁷

Cümə namazının ikinci rək'ətinin rükusuna və ondan əvvəl namaza yetişən şəxs Cümə namazını qılmış sayılır, ikinci rək'ətin

³⁸⁹ Səhih Müslim, 2006.

³⁹⁰ Səhih Müslim, 2002.

³⁹¹ Çünki Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - daima belə edərdi.

³⁹² Çünki Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - hərdən belə edərdi.

³⁹³ Bax: «əş-Şərhu-l-Mumti alə Zadü-l-Mustəqnəi» 5/41-42.

³⁹⁴ Peyğəmbərin - **səllallahu aleyhi və səlləm** - yanında sədaqət andı içmək. Bu beyət Hudeybiyyə sülhü ərəfəsində olub və orada 1400 və ya bir az çox səhabə iştirak edib.

³⁹⁵ Səhihu-l-Buxari, 4168; Səhih Müslim, 1990.

³⁹⁶ Səhih Müslim, 1989.

³⁹⁷ Bax: «əş-Şərhu-l-Mumti alə Zadü-l-Mustəqnəi» 5/51-53.

rükusundan sonra namaza yetişən şəxs isə Cümə namazına gecikmiş hesab olunur və o Zöhr namazını qılmalıdır.³⁹⁸

Bayram namazı

İslam dinində yalnız iki bayram mövcuddur ki, bunlar da «Fitr (Oruc)» və «Ədha (Qurban)» bayramlarıdır. Digər bayramlar isə dində olmayan adət-ənənədən hesab olunur. Bu bayramları Uca **Allah** Quranda xüsusi qeyd etmişdir.

Uca **Allah** buyurur:

وَاذْكُرُوا اللَّهَ فِي أَيَّامٍ مَعْدُودَاتٍ

«Sayı bəlli olan günlərdə Allahı yada salın!»³⁹⁹

Bu ayədə təşriq günləri qəsd olunur. Yəni, zil-Hicce ayının 10-13-cü günləri.⁴⁰⁰

Uca **Allah** buyurur:

يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ
وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَى مَا هَدَيْكُم وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٨٥﴾

«Allah sizin üçün ağırlıq deyil, yüngüllük istər ki, fəvtə gedən günlərin sayını tamamlayasınız və sizi düz yola yönəltməsinə görə Ona [«Allahü Əkbər» deməklə] təzim və bəlkə də şükr edəsiniz»⁴⁰¹

Bu ayədə «Fitr» bayramı da qəsd olunur.⁴⁰²

«Fitr»- Orucu dayandırma, nəhayət vermə deməkdir.⁴⁰³

³⁹⁸ Bax: «əş-Şərhu-l-Mumti alə Zadul-Mustəqnəi» 5/43-44.

³⁹⁹ əl-Bəqərə, 203.

⁴⁰⁰ İbn Kəsirin təfsiri, 1/331.

⁴⁰¹ əl-Bəqərə, 185.

⁴⁰² «Məcmu fətava» 24/240.

⁴⁰³ «əl-Mu'cəmu-l-Vasit» səh: 694.

«Ədha»- Qurban vermək deməkdir.⁴⁰⁴

Bayram namazı, iki rək'ət səslə qılınan namaz və iki xütbədən ibarətdir. Bu namazdan nə əvvəl nə də sonra sünnə namazı qılınmır.

Abdullah ibn Abbas (r.a) rəvayət edir ki, «Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - Fitr bayramının namazını qıldı, ondan nə əvvəl nə də sonra namaz qılmadı.»⁴⁰⁵

"Bayram namazlarını qılmaq hər bir həddi-bülüğa çatmış, ağıllı olan müsəlmana fərzdır. Buna dəlil olaraq aşağıdakı hədisi göstərmək olar:

Ummu Atiyyə⁴⁰⁶ (r.a) rəvayət edir ki, «Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - bakirə qızların, heyzli qadınların bayram namazlarına gəlməsini bizə əmr edər və heyzli qadınları namaz qılınan yerdən uzaqlaşdırardı»⁴⁰⁷

Başqa rəvayətdə: «Bakirə qızları və heyzli qadınları bayram namazına çıxartmaq bizə əmr olunardı. Heyzli qadınlar o günün xeyir-bərəkətinə nail olmaq üçün camaatın arxasında (namaz qılınan yerdən aralı) oturur, təkbir və dua edərdilər»^{408"409}

"Bayram namazını qılmaq müsafir və müvəqqəti qeydiyyatda olan sakinə fərz deyildir. Çünki Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - bayram namazlarının hamısını Mədinə şəhərində qılmışdır. O, Məkkənin fəth olduğu ildə (hicrətin 8-ci ilində) Şəvval ayının əvvəlinə qədər orada qalmış və bayram namazını qılmamışdır. Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - vida həccində bayram günü Minada⁴¹⁰ qalmış və müsafir olduğu üçün bayram namazını qılmamışdır.

⁴⁰⁴ «əl-Mu'cəmu-l-Vasit» səh: 535.

⁴⁰⁵ Səhihu-l-Buxari, 964; Səhih Muslim, 2054.

⁴⁰⁶ Adı: Nuseybətu bint Kəb əl-Ənsariyyə.

⁴⁰⁷ Səhihu-l-Buxari, 351; Səhih Müslim, 2051.

⁴⁰⁸ Səhihu-l-Buxari, 971.

⁴⁰⁹ «əl-İxtiyarat» səh: 82; «Kitabu-s-salah» səh: 11; «əş-Şərhu-l-Mumti alə Zadə-l-Mustəqnəi» 5/151.

⁴¹⁰ Məkkənin yaxınlığında yerləşən yer adıdır - «əl-Mu'cəmu-l-Vasit» səh: 889.

Həmçinin Ərafa günü (zil-Hiccə ayının 9-u) müsafir olduğu üçün Cümə namazını qılmamışdır."⁴¹¹

Bayram namazından əvvəl azan və iqamə vermək sünnəyə müxalifdir.

Cabir (r.a) rəvayət edir ki, «Mən, Peyğəmbərin - **səllallahu aleyhi və səlləm** - qıldığı bayram namazının şahidi oldum. O, xütbədən əvvəl azan və iqamə vermədən bayram namazını qıldı və (xütbə zamanı) səhabələrə Allahdan qorxmağı, Ona itaət etməyi əmr etdi. Sonra onlara öyüd-nəsihət etdi və (Allahın axirət gününə hazırladığı nemət və əzabını) xatırlatdı. Daha sonra Bilalın (r.a) əlindən tutub qadınların yanına getdi. Onlara da öyüd-nəsihət edib xatırlatdıqdan sonra dedi: "Həqiqətən, Cəhənnəm əhlinin (sakinlərinin) əksəriyyəti siz⁴¹² olacaqsınız". Onların arasından bir qarayanız qadın ayağa qalxıb: "Nə üçün, ey Allahın elçisi?" – deyə soruşduqda, o dedi: "Çünki, siz (qadınlar) çox gileylənir və ərlərinizin sizə etdiyi yaxşılıqlara qarşı nankorluq edirsiniz". Qadınlar da bər-bəzəklərini, sırğa və üzüklərini Bilalın (r.a) ələyinə atıb Allah yolunda sədəqə verdilər»⁴¹³

Bayram namazının xütbəsi Cümə namazının xütbəsindən fərqli olaraq namazdan sonra olur.

Abdullah ibn Ömər (r.a) rəvayət edir ki, «Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** -, Əbu Bəkr (r.a) və Ömər (r.a) bayram namazlarını xütbədən əvvəl qıldılar»⁴¹⁴

Əl-Bəra ibn Azib (r.a) rəvayət edir ki, «Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - Qurban bayramında namazdan sonra verdiyi xütbədə dedi: "Bizim kimi namaz qılıb qurban kəsənin qurbanı qəbul olunur. Namazdan əvvəl bunu edənin kəsdiyi (heyvan) qurban kimi qəbul olunmur". Əl-Bəra ibn Azibin (r.a) dayısı Əbu Burdətə ibn Niyar (r.a) deyir ki, «Mən Peyğəmbərə - **səllallahu aleyhi və səlləm** -:

⁴¹¹ «əl-Muğni» 3/287; «əş-Şərhu-l-Mumti alə Zadə-l-Mustəqnəi» 5/169.

⁴¹² Yəni, qadınlar.

⁴¹³ Səhihu-l-Buxari, 978; Səhih Müslim, 2041.

⁴¹⁴ Səhihu-l-Buxari, 963; Səhih Müslim, 2041.

"Ey Allahın elçisi! Mən bu günün yemək-ichmək (bayram) günü olduğunu bilib bir qoyun kəsdim. Bu qoyun evimdə kəsilən ilk heyvan olsun deyə onu namazdan əvvəl kəsdim və nahar etdim" – dedikdə, o dedi: "Kəsdiyin qoyun yalnız yemək üçündür (qurban kimi qəbul olunmur)". Mən Peyğəmbərdən - **səllallahu aleyhi və səlləm** - "Ey Allahın elçisi! Mənim evimdə iki qoyundan da sevimli olan bir çəpişim var. Onu kəssəm qurbanı əvəz edərmimi?" – deyə soruşduqda, o dedi: "Bəli, lakin səndən sonra belə edənin (bayramdan əvvəl kəsdiyi heyvanının) əvəzini verməz"».⁴¹⁵

Cundub ibn Abdullah əl-Bəcəli (r.a) rəvayət edir ki, «Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - Qurban günü (bayram) namazı qıldı, sonra xütbə verdi, daha sonra qurbanlıq heyvanı kəsdi və dedi: «Namazdan əvvəl qurban kəsən, (bayram namazından sonra) onun əvəzinə başqa bir heyvan kəssin! Qurban verməyən isə, Allahın adını çəkib ("bismilləh" deyib) heyvanı kəssin!"».⁴¹⁶

«Allahu əkbər, Allahu əkbər, lə iləhə illəllah, Allahu əkbər, Allahu əkbər və lilləhi-l-həmd». Bu duanı hər kəs bayram günü camaatla (xorla) deməmək şərtilə təkrarlamalıdır.⁴¹⁷

Bayram namazının vaxtı: Günəş üfüqdən bir nizə hündürlüyündə təxminən bir metrə qalxdıqdan sonra (yəni, təqribən günəş çıxdıqdan on beş dəqiqə sonra) günəş səmanın ortasına (zenitə) yüksəlməsindən bir az əvvələdək (təqribən on dəqiqə qabaq).⁴¹⁸

Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - və rəşidi xəlifələr bayram namazlarını bu vaxt qılmışlar.⁴¹⁹

⁴¹⁵ Səhihu-l-Buxari, 955; Səhih Müslim, 5042, 5043.

⁴¹⁶ Səhihu-l-Buxari, 985; Səhih Müslim, 5037.

⁴¹⁷ «Məcmu fətava» 24/240-245.

⁴¹⁸ «Əş-Şərhu-l-Mumtə alə Zadü-l-Mustəqnəi» 5/154-156.

⁴¹⁹ «Sünənu Əbi Davud» 1135; ibn Macənin «Sünən ibn Macə» 1317; «Sünənu-l-Beyhəqi» 3/282; «Nasbu-r-rayə» 2/211.

Birinci rək'ətdə eħram təkbrini edib, «istiftah» duasını oxuduqdan sonra altı dəfə əlləri çiyinlər səviyyəsinə qaldıraraq təkbr etmək, sonra isə digər fərz namazlarında olduğu kimi həmən rək'əti tamamlamaq. İkinci rək'ətə qalxdıqdan sonra isə beş dəfə əlləri çiyinlər səviyyəsinə qaldıraraq təkbr etmək və həmin qaydada o rək'əti təşəhhüd və salamlarla tamamlamaq lazımdır.

Bayram namazını camaatla qılmayan şəxsin bu namazın qəzasını qılması sünnəyə ziddir. Çünki, Peyğəmbərimizdən - **səllallahu aleyhi və səlləm** - bayram namazının qəzasını qılmaq varid olmayıb.⁴²¹

Vitr namazı

«Vitr» - tək deməkdir.⁴²²

Bu, gecə qılınan tək sayılı namazdır. Gecə namazlarından (təhəccütdən) sonra və onlarsız da qılınır.

Uca **Allah** buyurur:

إِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُومُ أَدْنَىٰ مِن ثُلُثَيِ اللَّيْلِ
وَنِصْفَهُ وَثُلُثَهُ وَطَائِفَةٌ مِّنَ الَّذِينَ مَعَكَ

«Həqiqətən, Rəbbin bilir ki, sən (yatağından) qalxıb bəzən gecənin təqribən üçdən ikisini, bəzən yarısını, bəzən də üçdən birini namaz qılırsan. Səninlə birlikdə olan bir zümrə (səhəbələrin) də belədir.»⁴²³

Abdullah ibn Ömər (r.ə) rəvayət edir ki, «Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - minbərdə ikən bir kişi ondan gecə namazı haqqında

⁴²⁰ «əş-Şərhu-l-Mumti alə Zadü-l-Mustəqnəi» 5/176.

⁴²¹ «əş-Şərhu-l-Mumti alə Zadü-l-Mustəqnəi» 5/208.

⁴²² «əl-Mu'cəmu-l-Vasit» səh: 1010.

⁴²³ əl-Muzzəmmil surəsi, 20-ci ayə.

soruşduqda o, dedi: "İki rək'ət, iki rək'ət qılın. Sübh namazının vaxtının daxil olmasından qorxduğunuz zaman bir rək'ət (vitir) namaz qılıb cüt-cüt qıldığınız namazların (cəmi) sayını təkləşdirin"; Beləliklə də "Vitri gecə qıldığınız namazların sonuncusu edin!"»⁴²⁴

Aişə (r.a) rəvayət edir ki, «Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - gecənin hər vaxtında – əvvəlində, ortasında və axırında Vitir namazını qıladı. (Əfzəl olduğu üçün) Vitri sübh namazına yaxın (gecənin sonunda) qıladı»⁴²⁵

Abdullah ibn Ömər (r.a) rəvayət edir ki, «Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - dedi «Vitir gecənin axırında qılınan bir rək'ətdir!»⁴²⁶

– Əl-Mühamili Peyğəmbərin - **səllallahu aleyhi və səlləm** - Vitir namazının növlərini aşağıdakı kimi qeyd etmişdir:

- a) bir rək'ət;
- b) üç rək'ət (iki, sonra da bir ayrı, və ya üç rək'ət ardıcıl);
- v) beş rək'ət (ardıcıl);
- q) yeddi rək'ət (altı rək'ət ardıcıl qılıb təşəhhüdü oxumaq, sonra qalxıb yeddinci rək'ət i tamamlamaq);
- d) doqquz rək'ət (səkkiz rək'ət ardıcıl qılıb təşəhhüd oxumaq, sonra qalxıb doqquzuncu rək'əti tamamlamaq);
- e) on bir rək'ət (on rək'əti cüt-cüt qılıb salam verməklə tamamlamaq, sonra da bir rək'ət qılmaq).⁴²⁷

Qeyd: Burada, ardıcıl dedikdə, rək'ətlər arasında təşəhhüdü oxumamaq nəzərdə tutulur.

Abdullah ibn Abbas (r.a) rəvayət edir ki, «Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - on üç rək'ət gecə namazı qıldı!»⁴²⁸

⁴²⁴ Səhihu-l-Buxari, 990, 998; Səhih Müslim, 174, 175.

⁴²⁵ Səhihu-l-Buxari, 996; Səhih Müslim, 1434.

⁴²⁶ Səhih Müslim, 1754.

⁴²⁷ «Teysiru-l-alləm», 1/282.

⁴²⁸ Səhihu-l-Buxari, 1138.

Vitr namazı Peyğəmbərin – **səllallahu aleyhi və səlləm** - daima qıldığı, müəkkəd (təkid olunmuş) sünnət namazıdır.⁴²⁹ Peyğəmbərin - **səllallahu aleyhi və səlləm** - Vitr namazını minik üzərində qılması bu namazın fərz olmamasına dəlildir.

İbn Ömər (r.a) rəvayət edir ki, «Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - dəvənin üzərində Vitr namazını qıldı»⁴³⁰

Başqa rəvayətdə: «səfərdə olarkən...»⁴³¹

Vitr namazının vaxtı: İsa namazının sünnəsindən sonra Sübh namazınadək.⁴³²

Sübh namazınadək Vitri qılmayan şəxs ondan sonra onu tək sayda yox cüt sayda qəzasını qıla bilər.⁴³³

Aişə (r.a) rəvayət edir ki, «Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - xəstəlikdən və ya başqa səbəbdən gecə qılmadığı namazı gündüz on iki rək'ət qıladı!» - başqa rəvayətdə - «yatıb qaldıqda»⁴³⁴

Təravih namazı

«Təravih»- istirahət, dincəlmə deməkdir.⁴³⁵ Müsəlmanlar təravih namazında hər dörd rək'ətdən sonra dincəldiklərinə görə belə adlanmışdır. Aişədən (r.a) rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - də belə edərmiş.⁴³⁶

⁴²⁹ «əş-Şərhu-l-Mumti alə Zadu-l-Mustəqnəi» 4/14.

⁴³⁰ Səhih Müslim, 1613.

⁴³¹ Səhihu-l-Buxari, 1000.

⁴³² «əş-Şərhu-l-Mumti alə Zadu-l-Mustəqnəi» 4/15.

⁴³³ ««Məcmu fətava» 23/89-90; «əş-Şərhu-l-Mumti alə Zadu-l-Mustəqnəi» 4/17.

⁴³⁴ Səhih Müslim, 1740, 1741.

⁴³⁵ «əl-Mu'cəmu-l-Vasit» səh: 380.

⁴³⁶ Səhihu-l-Buxari, 1147; «əş-Şərhu-l-Mumti alə Zadu-l-Mustəqnəi» 4/13.

Təravih namazı camaatla on bir rək'ət səslə qılınan müəkkəd (təkid olunmuş) sünnət namazıdır. İyirmi rək'ət ilə əlaqəli hədis və əsərlər isə mötəbər deyildir.⁴³⁷ Bu namazdan sonra təhəccüd namazını qılmaq istəyən şəxs imamla səkkiz və ya on rək'ət qılmalı, Vitri isə təhəccüddən sonraya saxlamalıdır.⁴³⁸

Aişə (r.a) rəvayət edir ki, Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - məsciddə gecələrin birində (Ramazanda) namaz qıldı və camaat da onunla bərabər bu namazı qıldı. Ertəsi gün yenə namaz qıldı və əvvəlkindən də çox camaat onunla bu namazı qıldılar. Üçüncü (və dördüncü) gün yenə bu hal təkrar oldu və ondan sonra Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - camaatla namaz qılmağa gəlmədi. O gecənin səhəri Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - dedi: «Sizin bu namazı qılmaq üçün belə çox sayda cəm olduğunuzu gördüm və onun sizə fərz buyrulacağından qorxdugum üçün camaat namazına gəlmədim.»⁴³⁹

Təravih namazının vaxtı: İsha namazının sünnəsindən sonra Sübh namazınadək.

Səfər namazı

Uca Allah buyurur:

وَإِذَا ضَرَبْتُمْ فِي الْأَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلَاةِ إِنْ
خِفْتُمْ أَنْ يُفْتِنَكُمْ الَّذِينَ كَفَرُوا^z

⁴³⁷ «Təməmu-l-Minnə» səh:252-256; «əş-Şərhu-l-Mumti alə Zadul-Mustəqnəi» 4/65-72.

⁴³⁸ Vitrdən sonrakı qunut duaları üçün bax: - «Müstəcəb dualar»; «Müsəlmanın qalası».

⁴³⁹ Səhihu-l-Buxari, 1129; Səhih Muslim 1780.

«Səfərə çıxdığınız zaman kafirlərin sizə zərər yetirəcəklərindən qorxarsınızsa, namazı qısaltmaq (dörd rək'ətli namazı iki rək'ət qılmaq) sizə günah hesab edilməz.»⁴⁴⁰

Aişə (r.a) rəvayət edir ki, səfərdə və evdə iki rək'ət qılınan namazlar fərz edildi, səfərdə qılınan namazlar təsdiq olundu, evdə qılınan namazlara isə (bir və ya iki rək'ət) əlavə olundu.»⁴⁴¹

Səfərdə namazları qısaltmaq və cəm şəkildə qılmaq Uca **Allah** tərəfindən verilmiş rüxsətdir. Bilərəkdən səfərdə namazları tam qılmaq məkrühdür (bəyənilmir), cəm şəkildə qılmaq isə sünnədir.⁴⁴² Yalnız yerli sakinlərdən olan imamın arxasında namaz qılan müsafir imama tabe olaraq namazını tam qılmalıdır.

Abdullah ibn Abbas (r.a) rəvayət edir ki, «Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - səfərdə olduğu müddətdə Zöhrə Əsr namazını, Məğriblə də İşa namazını cəm edərdi»⁴⁴³

Zöhrə Əsr namazını Zöhrün əvvəl vaxtından Əsrin axır vaxtınadək, Məğriblə də İşa namazını Məğribin əvvəl vaxtından İşanın axır vaxtınadək istənilən vaxtda qılmaq olar.⁴⁴⁴

Abdullah ibn Ömər (r.a) rəvayət edir ki, «Mən Peyğəmbərə - **səllallahu aleyhi və səlləm** -, Əbu Bəkrə (r.a), Ömərə (r.a) və Osmana (r.a) yol yoldaşı oldum. Onlar səfərdə olduqları müddətdə namazları iki rək'ətdən artıq qılmazdılar»⁴⁴⁵

Yalnız dörd rək'ətli namazlar iki rək'ət qısaldılmış şəkildə qılınır. Məğrib namazı isə tam üç rək'ət qılınır.

Abdullah ibn Ömər (r.a) rəvayət edir ki, «Mən Peyğəmbərin - **səllallahu aleyhi və səlləm** - səfərdə Məğrib namazını üç rükət qıldığını və təxirə saldığını gördüm...»⁴⁴⁶

⁴⁴⁰ ən-Nisa surəsi, 101-ci ayə.

⁴⁴¹ Səhihu-l-Buxari, 350; Səhih Müslim, 1568.

⁴⁴² Bax: «əş-Şərhu-l-Mumti alə Zadu-l-Mustəqnəi» 4/509, 548.

⁴⁴³ Səhihu-l-Buxari, 1107.

⁴⁴⁴ «əş-Şərhu-l-Mumti alə Zadu-l-Mustəqnəi» 4/449.

⁴⁴⁵ Səhihu-l-Buxari, 1102; Səhih Müslim, 1577.

⁴⁴⁶ Səhihu-l-Buxari, 1092.

Peyğəmbərin - **səllallahu aleyhi və səlləm** - sünnəsini araşdırıb, onun - **səllallahu aleyhi və səlləm** -, müsafirə iki rükət namaz qılmağı buyurduğunu, səfər üçün nə məkan nə də üç, ya dörd, ya on iki, ya da on beş gün məhdudlaşdırmadığını görən hər bir şəxs səfərdə namazı qəsr etməlidir (qısaltmalıdır). Necə ki sələfdən (keçmiş nəsilədən) bunu edənlər olub. Müsəlmanlar «Nəhavənd»- də altı ay namazlarını qəsr ediblər.⁴⁴⁷ El arasında səfər hesab olunan məsafədə səfər namazı qılmaq caizdir.⁴⁴⁸

Səfərlə əlaqəli məsələlər:⁴⁴⁹

Birinci məsələ – təkbir gətirib (namaza başladıqdan sonra) hər hansı nəqliyyat vasitəsilə səfərə çıxan şəxs namazını tam qılmalıdır;

İkinci məsələ – təkbir gətirib (namaza başladıqdan sonra) hər hansı nəqliyyat vasitəsilə vətəninə daxil olan şəxs də namazını tam qılmalıdır;

Üçüncü məsələ – evdə qılınan namazın batil olduğunu səfərdə xatırlayan şəxs o namazı tam qılmalıdır;

Dördüncü məsələ – səfərdə qılınan namazın batil olduğunu evdə xatırlayan şəxs də o namazı tam qılmalıdır;

Beşinci məsələ – müsafir, yerli sakinlərdən olan imamın arxasında qıldığı namazı imama tabe olaraq tam qılmalıdır;

Altıncı məsələ – arxasında namaz qıldığı imamın müsafir yoxsa yerli sakin olduğunu bilməyən şəxs imamla namazını tam qılacağını niyyət edib ona tabe olmalıdır (yəni tam qılırsa tam qılmalı, qəsr edərsə qəsr etməlidir);

Yeddinci məsələ – İmama tabe olaraq namazı tam qılmağa niyyət edən müsafirin namaz əsnasında dəstəmazı pozularsa o nə etməlidir?

a) Dəstəmaz aldıqdan sonra tərک etdiyi camaat namazına çatarsa onu tam qılmalıdır.

⁴⁴⁷ «Məcmu fətava» 24/18.

⁴⁴⁸ «əş-Şərhu-l-Mumti alə Zadü-l-Mustəqnəi» 4/498.

⁴⁴⁹ Bax: «əş-Şərhu-l-Mumti alə Zadü-l-Mustəqnəi» 4/516-535.

b) Namaz qılınıb qurtardıqdan sonra o namazı tək qılarsa bu halda o, namazı qəsr etməlidir.

* Namazın vaxtı girdikdən sonra (o namazı qılmayıb) səfərə çıxan şəxs həməən namazı səfərdə qəsr etməlidir.

* Namazın vaxtı girdikdən sonra (o namazı qılmayıb) vətəninə daxil olan şəxs həməən namazı tam qılmalıdır.

Səkkizinci məsələ – Namazı tam və ya qəsr qılmağı niyyət etmədən namaza başlayan müsafir namazını qəsr etməlidir.

Doqquzuncu məsələ – Namazı qəsr qılmağı niyyət edib-etmədiyinə şəkk edən müsafir namazını qəsr etməlidir.

Onuncu məsələ – Müsafirin səfərdə namaz qılmasına zaman məhdudiyyəti yoxdur.

Kusuf (Xusuf) namazı

«Kusuf»- günəşin tutulmasına, «Xusuf»- isə ayın tutulmasına deyilir.

İslam alimlərinin icmasına görə «Kusuf» və «Xusuf»- günəş və ayın tam yaxud qismən tutulmasına deyilir.⁴⁵⁰ Hər ikisinin tutulmasını həm «Kusuf» həm də «Xusuf»- adlandırmaq olar.⁴⁵¹

Kusuf (Xusuf) namazı günəş və ayın tam yaxud qismən tutulduğu zaman iki rək'ətli səslə qılınan namazdır. Bu namazlardan sonra bir xütbə vermək caizdir.⁴⁵² Bu namazlardan nə sonra nə də əvvəl sünnə namazı qılınmır.

Aişə (r.a) rəvayət edir ki, «Peyğəmbərin - **səllallahu aleyhi və səlləm** - zamanında günəş tutuldu və o, camaatı namaza çağırmaq üçün bir nəfər göndərdi. Onlar namaz qılmaq üçün toplandıqdan

⁴⁵⁰ Səhih Muslimin şərh, 6/438; «əl-Mu'cəmu-l-Vasit» səh: 787.

⁴⁵¹ «əş-Şərhu-l-Mumti alə Zadu-l-Mustəqnəi» 5/229.

⁴⁵² «əş-Şərhu-l-Mumti alə Zadu-l-Mustəqnəi» 5/249.

sonra Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - təkbir edib dörd ruku və dörd səcdədən ibarət iki rək'ət namaz qıldı»⁴⁵³

Əbu Məsud – Uqbətu ibn Amr – əl-Ənsari əl-Bədri (r.a) rəvayət edir ki, «Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - dedi: "Həqiqətən, günəş və ay **Allahın** yaratdığı rəmzlərdir ki, **Allah** bununla (günəş və ay tutulması ilə) qullarını qorxudur. Günəş və ay heç kəsin ölümünə və ya doğulduğuna görə tutulmur. Onların tutulduğunu gördüyünüz zaman namaz qılın və bu hal sona çatana qədər **Allaha** dua edin!"»⁴⁵⁴

Aişə (r.a) rəvayət edir ki, «Peyğəmbərin - **səllallahu aleyhi və səlləm** - zamanında günəş tutuldu və o, camaata namaz qıldırıldı. Namaz əsnasında qiyam və rukunu uzatdı, sonra rukudan qalxdı və əvvəlkinə nisbətən az qiyamda durdu, sonra ruku etdi və əvvəlkinə nisbətən az rukuda qaldı, (rukudan qalxdıqdan) sonra səcdə etdi və onu da uzatdı. İkinci rək'əti də bu qaydada qılıb, artıq günəşin üzü açıldığı zaman namazını bitirdi. Sonra **Allaha** həmd-səna edib dedi: "Həqiqətən, günəş və ay **Allahın** yaratdığı rəmzlərdir. Onlar heç kəsin ölümünə və ya doğulduğuna görə tutulmur. Onların tutulduğunu gördüyünüz zaman Allaha dua edin, təkbir gətirin, namaz qılın və sədəqə verin. Ey Məhəmməd ümməti! **Allaha** and olsun ki, heç biriniz **Allahın** zina etdiyi quluna (kişi və ya qadın) qarşı qeyrətli⁴⁵⁵ olduğu kimi (qeyrətli) ola bilməz. Ey Məhəmməd ümməti! Mənim bildiyimi bilsəniz, az gülüb çox ağlayardınız"»⁴⁵⁶

Əbu Musa əl-Əşəri (r.a) rəvayət edir ki, «Peyğəmbərin - **səllallahu aleyhi və səlləm** - zamanında günəş tutuldu. O, qiyamətin qopduğunu zənn edib məscidə gəldi və namaz qıldı. Namaz əsnasında qiyamı, rukunu və səcdəni uzatdı. Mən onun bu cür namaz qıldığını görməmişdim. Namaz qıldıqdan sonra dedi: "**Allahın** göndərdiyi bu rəmzlər, kiminsə ölümünə və doğulmasına görə deyildir, lakin **Allah**

⁴⁵³ Səhih Müslim, 2089.

⁴⁵⁴ Səhihu-l-Buxari, 1041; Səhih Müslim, 2111.

⁴⁵⁵ Allaha layiqdir, necəliyi bizə məlum deyil.

⁴⁵⁶ Səhihu-l-Buxari, 1044; Səhih Müslim, 2086.

bununla qullarını qorxudur. Belə olduğunu gördüyünüz zaman **Allaha** zikr və dua etməyə, ondan bağışlanma diləməyə tələsin!"»⁴⁵⁷

Bu namazların hər rək'ətində olan birinci rüku rükn, ikincisi isə sünnədir. Deməli hər rək'ətdə olan birinci rükuya çatan şəxs o rək'ətə çatmış, ikinci rükuya çatan isə o rək'ətə çatmamış hesab olunur.⁴⁵⁸

Kusuf (Xusuf) namazının vaxtı: Günəş və ya ay tutulan andan açılanadək.

Bu namazları qılmaq vacibdir (fardu-l-kifayədir)." ⁴⁵⁹

İstisqa namazı

Uca **Allah** buyurur:

«[İnsanlar] **ümitsizliyə qapılıandan sonra, yağmur göndərən Odur!**»

«İstisqa»- Dua edib **Allahdan** yağış nazil etməsini istəmək deməkdir.⁴⁶⁰

«İstisqa», xüsusən quraqlıq olduqda (ümumən isə istənilən vaxt) dua edib **Allahdan** yağış nazil etməsini istənilən zaman iki rək'ətli səslə qılınan sünnət namazdır. Bu namazdan sonra və ya əvvəl bir xütbə vermək sünnətdir. Bu namazlardan nə sonra nə də əvvəl sünnə namazı qılınmır.⁴⁶¹

Abdullah ibn Zeyd ibn Asim əl-Mazini (r.a) rəvayət edir ki, «Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - yağışın nazil olmasını **Allahdan** istəmək üçün əbasını tərsinə çevirib (geyindi), qibləyə tərəf döndü və dua etdi. Sonra iki rək'ət səslə namaz qıldı»⁴⁶²

⁴⁵⁷ Səhihu-l-Buxari, 1059; Səhih Muslim, 2114.

⁴⁵⁸ «Əş-Şərhu-l-Mumti alə Zadu-l-Mustəqnəi» 5/259-260.

⁴⁵⁹ «Təməmu-l-Minnə», səh. 261-262; «Əş-Şərhu-l-Mumti alə Zadu-l-Mustəqnəi» 5/240/4/8.

⁴⁶⁰ «Əl-Mu'cəmu-l-Vasit» səh: 437.

⁴⁶¹ «Əş-Şərhu-l-Mumti alə Zadu-l-Mustəqnəi» 5/261-283.

⁴⁶² Səhihu-l-Buxari, 1024; Səhih Müslim, 2086.

Ənəs ibn Malik (r.a) rəvayət edir ki, «Cümə günü bir kişi, məscidə Ömər (r.a) evinin istiqamətində olan qapıdan daxil oldu və ayaq üstə xütbə verən Peyğəmbərə - **səllallahu aleyhi və səlləm** - yaxınlaşıb dedi: "Ey **Allahın** elçisi! Mal-qara həlak olur, səfərlər də dayandırılıb (quraqlıq olduğu üçün dəvələrlə səfərə çıxmaq olmur). **Allahın** bizə yağış nazil etməsi üçün dua et!" Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - əllərini qaldıraraq üç dəfə «Allahummə-sqinə» (başqa rəvayətdə «Allahummə əğsinə»)⁴⁶³ - "**Allahım**, bizə yağış endir!" - deyərək dua etdi».

Ənəs (r.a) deyir ki, «**Allaha** and olsun ki, göydə nəinki bulud, heç bulud parçası da yox idi. Bizimlə Səlin⁴⁶⁴ arasında da nə bir ev, nə də bir koma var idi. Birdən Səlin arxasından qalxanabənzər bir bulud göründü. Bulud gəlib səmanın ortasına çatdıqda yayıldı və yağış yağdı. **Allaha** and olsun ki, bir həftə gün üzü görmədik. Cümə günü bir kişi yenə məscidə Ömər (r.a) evinin istiqamətində olan qapıdan daxil oldu və ayaq üstə xütbə verən Peyğəmbərə - **səllallahu aleyhi və səlləm** - yaxınlaşıb dedi: "Ey **Allahın** elçisi! Mal-qara həlak olur, səfərlər də dayandırılıb (yolları su basdığı üçün dəvələrlə səfərə çıxmaq olmur). **Allaha**, yağışı dayandırması üçün dua et!" Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - əllərini qaldıraraq dua etdi və dedi: "Allahummə həvaleynə və lə ələynə, Allahummə alə-l-əkəm və z-zirab və butuni-l-əudiyə və mənabiti-l-əşcar". Bu duadan sonra buludlar çəkildi və biz qızmar günəşin altında gəzişməyə başladıq».

Şüreyk deyir ki, «Mən Ənəsdən (r.a): "O (ikinci dəfə gələn kişi) həmən kişi (birinci dəfə gələn) idi?" – deyərək soruşduqda, o: "Bilmirəm" – deyərək cavab verdi»⁴⁶⁵

Duanın tərcüməsi: «**Allahım**, bu yağışı bizim üzərimizə yox, ətraf yerlərə endir! **Allahım**, bu yağışı yaylaların, təpələrin, vadilərin üzərinə və ağacların dibinə endir!»

⁴⁶³ Səhihu-l-Buxari, 1014.

⁴⁶⁴ Mədinə şəhərindəki dağın adıdır.

⁴⁶⁵ Səhihu-l-Buxari, 1013; Səhih Müslim, 2075.

İmam birinci rək'ətdə ihram təkbirindən və istiftah duasını oxuduqdan sonra altı dəfə təkbir etməli və adi sünnət namazının qılındığı qaydada həməən rək'əti tamamlamalıdır. İkinci rək'ətə qalxdıqdan sonra isə beş dəfə təkbir etməli və adi sünnət namazının qılındığı qaydada həməən rək'əti tamamlamalıdır. Camaat da imama tabe olaraq bu hərəkətləri yerinə yetirməlidirlər. İmam **Allahı** həmd-səna etməklə, Ondan bağışlanma diləməklə xütbəni başlamalı, sonra möminləri cənnətlə mücdələməli, cəhənnəm əzabından çəkəndirməli, günahlara görə tövbə etmələrini biri-birilərinə nifrət etməmələrini və s. lazımi nəsihətləri verməlidir. Sonra əllərini göyə tərəf qaldırıb Allahdan yağışın nazil etməsi üçün dua etməlidir.⁴⁶⁷

Xauf namazı

Uca **Allah** buyurur:

فَإِنْ خِفْتُمْ فَرِجَالًا أَوْ رُكْبَاتًا فَإِذَا أَمِنْتُمْ فَأَذْكُرُوا اللَّهَ كَمَا عَلَّمَكُم مَّا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ ﴿٢٢٦﴾

«**Əgər** (düşməndən və yırtıcı heyvandan) **qorxsanız**, (namazınızı) **piyada gedə-gedə və ya minik üstə qılın**. (Təhlükədən sovuşmağınıza) **əmin olduqda isə Allahı, bilmədiyiniz şeyləri** (namazı, duanı) **sizə** (Quran və peyğəmbər vasitəsilə) **nə cür öyrədibsə, o cür anın** (zıkr edin, namaz qılın).»⁴⁶⁸

⁴⁶⁶ «Əş-Şərhu-l-Mumtə alə Zadü-l-Müstəqnəi» 5/261-287.

⁴⁶⁷ Hədisdə varid olan duadan əlavə dualar etmək üçün bax: «Müsəlmanın qalası».

⁴⁶⁸ əl-Bəqərə surəsi, 239-cu ayə.

«Xauf» – qorxu deməkdir (yəni, hər hansı bir hadisədən yaranmış həyacan)⁴⁶⁹

Hər hansı bir namazı başqa formada qılmağa rüxsət verən üzr üçdür: Səfər, xəstəlik və qorxu. Qorxu namazının neçə qılınması aşağıdakı kimidir.⁴⁷⁰

Birinci forma: Bax – ən-Nisa surəsi, 102-ci ayə!

Yezid ibn Rumən, Saleh ibn Xavvət ibn Cubeyrdən, o da Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - ilə bərabər «Zatu-r-Riqa» döyüşündə qorxu namazı qılan səhabədən⁴⁷¹ rəvayət edir ki, «Bir dəstə, Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - ilə bərabər namaza başladı, o biri dəstə isə (onları qorumaq üçün) düşməyə tərəf döndü. Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - bir rək'ət qıldıqdan sonra ayağa qalxıb səhabələr ikinci rək'əti sərbəst (salam verib namazı) tamamlayana qədər hərəkətsiz dayanıb gözlədi. Dəstələr yerlərini dəyişdirdikdən sonra ikinci rək'əti qıldı və o biri dəstə (birinci rək'əti onunla qıldıqdan sonra) ikinci rək'əti tamamlayana qədər hərəkətsiz dayanıb gözlədi. Sonra isə (onlardan əvvəl) salam verib namazı tamamladı»⁴⁷²

İkinci forma: Cabir ibn Abdullah əl-Ənsari (r.a) rəvayət edir ki, «Mən Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - ilə qorxu namazını qıldım. O, bizi iki cərgəyə düzdü və düşmən mövqeyi bizimlə qiblə arasında olduğu vəziyyətdə namaza başladı. Biz onunla bərabər təkbir və ruku etdik, sonra da rukudan qalxdıq. O, birinci səf ilə bərabər səcdə etdiyi zaman ikinci səf düşməyə qarşı dayanıb gözlədi. Onlar (hər iki) səcdəni etdikdən sonra ikinci səf də səcdə etdi. Ayağa qalxdıqdan sonra isə cərgələr yerlərini (1-ci cərgə 2-ci cərgənin, 2-ci cərgə də 1-ci cərgənin

⁴⁶⁹ «əl-Mu'cəmu-l-Vasit» səh: 262.

⁴⁷⁰ «əş-Şərhu-l-Mumti alə Zadul-Mustəqnəi» 4/579-583.

⁴⁷¹ Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - ilə bərabər namaz qılan səhabə Səhl ibn Əbi Həsmətədir (r.a).

⁴⁷² Səhihu-l-Buxari, 4129; Səhih Müslim, 1944.

yerinə keçməklə) dəyişdirdi və ikinci rək'əti də əvvəlki rək'ət kimi qıldıq. Sonra isə hamımız onunla bərabər salam verib namazı bitirdik».

Cabir (r.a) deyir ki, «(Onların qıldığı namaz) keşikçilərimizin əmir-lərini qoruduğu zaman qıldıqları namaz kimidir»⁴⁷³

Başqa rəvayətdə: «O, Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - ilə bərabər qorxu namazını yeddinci döyüşdə – Zətu-r-Rıqa döyüşündə qıldı»⁴⁷⁴

Duha namazı

«Duha» – səhər, gündüzün başlanğıcına deyilir.⁴⁷⁵

Duha namazı iki rək'ət və daha çox cüt sayda qılınan sünnət namazıdır. Bu namazın neçə rək'ət qılınmasına heç bir məhdudiyyət yoxdur.⁴⁷⁶

Əbu Zər (r.a) rəvayət edir ki, «Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - dedi: «Hər biriniz bədən sümüklərinin və oynaqlarının haqqını ödəməlidir. Hər bir təsbih⁴⁷⁷, hər bir təhmüd⁴⁷⁸, hər bir təhlil⁴⁷⁹, hər bir təkbir⁴⁸⁰ sədəqədir. Yaxşı işləri əmr etmək və pis işlərdən çəkəndirmək sədəqədir. Duha namazı isə bunların hamısını əvəz edir!»⁴⁸¹

Əbu Hureyrə (r.a) rəvayət edir ki, «Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - üç şeyi mənə nəsihət etdi: Hər ayın üç gününü oruc

⁴⁷³ Səhih Müslim, 1943.

⁴⁷⁴ Səhihu-l-Buxari, 4125.

⁴⁷⁵ «əl-Mu'cəmu-l-Vasit» səh: 535.

⁴⁷⁶ «əş-Şərhu-l-Mumti alə Zadu-l-Mustəqnəi» 4/117-119.

⁴⁷⁷ «Subhanəllah» - demək;

⁴⁷⁸ «Əlhəmdulilləh» - demək;

⁴⁷⁹ «Lə iləhə illəllah» - demək;

⁴⁸⁰ «**Allahu** Əkbər» - demək;

⁴⁸¹ Səhih Muslim, 1668.

tutmağı, iki rək'ət Duha namazı və yatmazdan əvvəl Vitr namazını qılmağı!»⁴⁸²

Ummu Hani (r.a) rəvayət edir ki, Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - Məkkənin fəthi günü səkkiz rək'ət Duha namazı qıldı»⁴⁸³

Aişə (r.a) rəvayət edir ki, «Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - Düha namazını daima qılmazdı ki, ümmətinə fərz buyrulmasın.»⁴⁸⁴

Aişə (r.a) rəvayət edir ki, «Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - dörd rək'ət Duha namazı qılar və istədiyi qədər rək'ətlərin sayını artırardı.»⁴⁸⁵

Duha namazının vaxtı: Günəş üfüqdən bir nizə hündürlüyündə qalxdıqdan sonra (yəni, təqribən günəş çıxdıqdan on beş dəqiqə sonra) günəş səmanın ortasına (zenitə) yüksəlməsindən bir az əvvəladək (təqribən on dəqiqə qabaq).⁴⁸⁶

Təhiyyat namazı

Təhiyyat – salam deməkdir.⁴⁸⁷

Bu, məscidə daxil olduqda səssiz qılınan iki rək'ətli sünnət namazıdır. Bu namazı günün istənilən vaxtı məscidə daxil olduqda qılınmalıdır.

Cabir ibn Abdullah (r.a) rəvayət edir ki, «Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - cümə xütbəsini verdiyi zaman bir kişi gəlib oturdu. Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - ondan: "Namaz qıldınmı?" – deyə soruşduqda, o: "Yox"- dedi. Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - də ona əmr edib dedi: "Dur iki rək'ət namaz qıl!"»⁴⁸⁸

⁴⁸² Səhih Muslim, 1669.

⁴⁸³ Səhihu-l-Buxari, 1176; Səhih Muslim, 1664; «Zadu-l-Məad» 1/342.

⁴⁸⁴ Səhih Muslim, 1659.

⁴⁸⁵ Səhih Muslim, 1662.

⁴⁸⁶ «əş-Şərhu-l-Mumti alə Zadul-Mustəqnəi» 4/122-123.

⁴⁸⁷ «əl-Mu'cəmu-l-Vasit» səh: 213.

⁴⁸⁸ Səhihu-l-Buxari, 930; Səhih Müslim, 2017.

Əbu Qatədə əl-Ənsari⁴⁸⁹ (r.a) rəvayət edir ki, «Peyğəmbər - səllallahu aleyhi və səlləm - dedi: "Sizdən biriniz məscidə daxil olduqda iki rək'ət namaz qılmamış oturmasın"»⁴⁹⁰

Cənazə namazı

Cənazə namazının fəziləti:

Əbu Hüreyrə (r.a) rəvayət edir ki, «Peyğəmbər - səllallahu aleyhi və səlləm - dedi: "Cənazəni müşahidə⁴⁹¹ edib namazını qılana bir, (ondan sonra) dəfn olunana qədər onu təqib edənə isə iki qirat qədər savab yazılır". Səhabələr: "İki qirat nə qədərdir?" – deyə soruşduqda, Peyğəmbər - səllallahu aleyhi və səlləm - "İki böyük dağ kimidir" – deyə cavab verdi»⁴⁹²

Başqa rəvayətdə: «Qiratların ən kiçiyi Uhud dağı kimidir»⁴⁹³

" Tabutun üzərində olan şəxs «Cənazə» adlanır. Tabutun özü isə «Cinazə» adlanır. Çünki, mənə baxımından «fəthə»- hərfin üstündə olduğu üçün tabutun üzərində olana, «kəsrə»- də hərfin altında olduğu üçün meyitin altında olana münasibdir.

Cənazə namazı dörd təkbirdən ibarət rüku və səcdəsiz səssiz qılınan namazdır."⁴⁹⁴

Əbu Hüreyrə (r.a) rəvayət edir ki, «Peyğəmbər - səllallahu aleyhi və səlləm - Nəcəsinin⁴⁹⁵ ölüm xəbərini elan etdikdən sonra namaz qılınan yerə gəldi, cərgələri düzdü və dörd təkbirli (rüku və səcdəsiz) namaz qıldı»⁴⁹⁶

⁴⁸⁹ Adı: əl-Haris ibn Rabi.

⁴⁹⁰ Səhihu-l-Buxari, 1167; Səhih Müslim, 1651.

⁴⁹¹ Meyitin yuyulub kəfənlənməsində iştirak etmək.

⁴⁹² Səhihu-l-Buxari, 1325; Səhih Müslim, 2186.

⁴⁹³ Səhih Müslim, 2189.

⁴⁹⁴ «Əş-Şərhu-l-Mumti alə Zadul-Mustəqnəi» 5/298; «əl-Mu'cəmu-l-Vasit» səh: 140.

⁴⁹⁵ Bu, Həbəşistan krallarının titulusudur. Qeyd olunanın adı Əshəmədir.

⁴⁹⁶ Səhihu-l-Buxari, 1333; Səhih Müslim, 2201.

Bu hədisdən belə nəticə də çıxır ki, qərblərdə ölənlər üçün cənazə namazı qılınıbsa, qeyriləri üçün bu namazı qılmaq olmaz. Əks halda isə, cənazə müşahidə olunmasa belə, bu namazı qılmaq vacibdir (fardu-l-kifayədir).

Cənazə namazını camaatla qılmaq əfzəldir. Lakin qeyd etmək lazımdır ki, ölənlər dəfn olunduqdan sonra qəbrinin önündə dayanıb onun cənazə namazını qılmaq olar.

Cabir (r.a) rəvayət edir ki, «Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - Nəcaşinin (cənazə) namazını qıldığı zaman mən ikinci və ya üçüncü səfədə idim»⁴⁹⁷

Abdullah ibn Abbas (r.a) rəvayət edir ki, «Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - meyit dəfn olunduqdan sonra qəbrin önündə dayanıb dörd təkbirli (rüku və səcdəsiz) namaz qıldı»⁴⁹⁸

Əbu Hureyrə (r.a) rəvayət edir ki, «Peyğəmbərin - **səllallahu aleyhi və səlləm** - məscidinə xidmət edən bir şəxs vəfat etdi və Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - onun vəfat etdiyini bilmədi. Bir gün Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - o şəxs barəsində soruşdu. Səhabələr onun vəfat etdiyini ona xəbər verdikdə o dedi: "Doğrudanda siz mənə (onun vəfat etdiyini xəbər verməməklə) əziyyət vermisiniz!" Sonra qəbrin yerini soruşdu və gedib onun cənazə namazını qıldı.»⁴⁹⁹

Kişi cənazə namazı qılınarkən imam onun baş tərəfində, qadına cənazə namazı qılınarkən isə onun tən orta istiqamətində dayanmalıdır.

Əbu Əl-Gəlib əl-Xayyat rəvayət edir ki, «Mən Ənəs ibn Malikin (r.a) cənazə namazı qıldığını müşahidə etdim. O, kişi xeyləğının cənazəsinin baş tərəfində durdu və namaz qıldı. Sonra Qureys qəbiləsindən ya da ənsarlardan olan qadın xeyləğının cənazəsini gətirdilər və dedilər: "Bu filankəsin qızıdır onun cənazə namazını

⁴⁹⁷ Səhihu-l-Buxari, 3878.

⁴⁹⁸ Səhih Müslim, 2208.

⁴⁹⁹ Səhihu-l-Buxari, 1337.

qıl!" Ənəs (r.a) meyitin orta nahiyyəsində dayandı və cənazə namazını qıldı. Bu fərqi görən ibn Zeyd əl-Adəvi ona dedi: "Ey Əbu Həməzə! Məgər Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - belə namaz qıladı?" O: "Bəli" – deyə cavab verdi. İbn Zeyd bizə tərəf döndü və dedi: «Öyrənin!»⁵⁰⁰

Bu hədis həmçinin ölən şəxsin kişi, qadın və ya uşaq olduğunu namaz qılan camaata bildirməsinə də dəlildir.

Səmurə ibn Cundəb (r.a) rəvayət edir ki, «Mən Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - ilə nifasdan⁵⁰¹ vəfat etmiş qadının cənazə namazını qıldım. O, namazda ikən (axıra qədər) meyitin orta nahiyyəsində dayandı»⁵⁰²

Cənazə namazını qılmaq kişilər üçün fardu-l-kifayədir. Qadınlara isə Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - cənazəni təqib etməyi (bura cənazə namazı da daxildir) qadağan etmişdir.⁵⁰³

Ummu Atiyyə əl-Ənsariyyə (r.a) rəvayət edir ki, «Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - bizə (qadınlara) cənazəni təqib⁵⁰⁴ etməyi qadağan etdi, lakin haram olmasını təkid etmədi»⁵⁰⁵

Kafir, müşrik və münafiqin cənazə namazı qılınmır.

Uca **Allah** buyurur:

وَلَا تُصَلِّ عَلَى أَحَدٍ مِنْهُمْ مَاتَ أَبَدًا وَلَا تَقُمْ عَلَى قَبْرِهِ إِنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللَّهِ

وَرَسُولِهِ وَمَاتُوا وَهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٨٤﴾

⁵⁰⁰ «Müsnəd» 3/118; «Sünənu Əbi Davud» 3194-cü hədis; «Sünənu-t-Tirmizi» 1039-cu hədis; «Sünən ibn Macə» 1494-cü hədis; «Müsnədu-t-Tayalisi» 776-cı hədis; «Əhkamu-l-Cənaiz» səh: 138-139.

⁵⁰¹ Nifas – uşaq doğduqdan sonra, adətən qırx günə qədər qadının fərcindən gələn qana deyilir. Nifasdan: yə'ni, nifas olan müddətdə və ya nifas qanından ya da doğuşda.

⁵⁰² Səhihu-l-Buxari, 1331; Səhih Müslim, 2234.

⁵⁰³ «Məcmu fətava» 24/245.

⁵⁰⁴ Təqib – cənazəni qəbiristanlığa qədər müşayiət etmək və dəfn mərasimində iştirak etməkdir.

⁵⁰⁵ Səhihu-l-Buxari, 1278; Səhih Müslim, 2164.

«Münafiqlərdən ölən heç bir kəsin namazını heç vaxt qılma, qəbrinin başında durma. Çünki onlar Allahı, Onun Peyğəmbərini dandılar və fasiq olaraq öldülər.»⁵⁰⁶

Cənazə namazının qılınması üçün heç bir vaxt məhdudiyyəti yoxdur.

Cənazə namazının qılınması

Cənazə namazında birinci təkbirdən sonra Fatihə surəsi oxunur, ikinci təkbirdən sonra Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - salavat oxunur (bax: namaz qılmağın qaydası), üçüncü təkbirdən sonra vəfat edən şəxs üçün dua oxunur və dördüncü təkbirdən sonra bir və ya hər iki tərəfə salam verməklə namaz tamamlanır.

Vəfat edən şəxs üçün oxunan dua:

Əbu Hüreyrə (r.a) rəvayət edir ki, «Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - cənazə namazını qıldıqda bu duanı oxuyardı: «Allahummə-ğfir liheyminə və meyyitinə, və şahidinə və ғaibinə, və sağirinə və kəbirinə, və zəkərinə və unsanə! Allahummə mən əhyəytəhu minnə fə əhyihi alə-l-isləmi, və mən təvaffəytəhu minnə fətəvaffəhu alə-l-iymin»⁵⁰⁷

Duanın tərcüməsi: «**Allahım**, dirilərimizi də, ölürlərimizi də, burada olanlarımızı da, olmayanlarımızı da, kiçiklərimizi də, bö-yüklərimizi də, kişilərimizi də, qadınlarımızı da bağışla! **Allahım**, bizlərdən yaşatdığını müsəlman kimi yaşat, öldürdüyünü də imana gətirib öldür!»

⁵⁰⁶ ət-Tövbə surəsi, 84.

⁵⁰⁷ «Müsnəd» 2/368; «Sünənu Əbi Davud» 3201-ci hədis; «Sünənu-t-Tirmizi» 1024-cü hədis; «Sünən İbn Macə» 1498-ci hədis; «Səhih ibn Hibban» 757-ci hədis; «Əhkamu-l-Cənaiz» səh: 157-158.

Auf ibn Malik əl-Əşcəi (r.a) «mən Peyğəmbərin - **səllallahu aleyhi və səlləm** - cənazə namazında bu duanı oxuduğunu eşitdim: «Allahummə-ğfir ləhu və r-həmhu və afihi və'fu anhu, və əkrim nuzuləhu və vassi mudxaləhu, vəğ-silhu biməin və səlcin və bəradin, və nəqqihi minə-l-xataya kəmə yunəqqa-s-səubu-l-əbyadu minə-d-dənəsi, və əbdilhu dərən xayran min dərihi və əhlən xayran min əhlihi və zəucən xayran min zəucihi, və ədxilhu-l-cənnətə və əizhu min azəbi-l-qabri və azəbi-n-nər!»⁵⁰⁸

Duanın tərcüməsi: «**Allahım**, onu bağışla, ona rəhm et, onu günahlarından uzaqlaşdır, onun günahlarından keç, yeni məskunlaşdığı yerini onun üçün şərəfli et, daxil olduğu qəbrini genişlət, onu su, qar və dolu ilə yu, onu günahlarından ağ paltar kirdən təmizlənən kimi təmizlə, onun evinin əvəzinə daha xeyirli ev, ailəsinin əvəzinə daha xeyirli ailə, zövcəsinin əvəzinə daha xeyirli zövcə ver!»⁵⁰⁹ Onu Cənnətə daxil et, ona qəbr əzabından Cəhənnəm odunun əzabından sığınacaq ver!»

* Qadın üçün dua etdikdə: «hu, hi» bitişən əvəzlərlərinə müvafiq olaraq «hə» bitişən əvəzliyi ilə dəyişmək lazımdır.

* İki nəfər üçün dua etdikdə: «hu, hi» bitişən əvəzlərlərinə müvafiq olaraq «humə, himə» bitişən əvəzlərləri ilə dəyişmək lazımdır.

* İkidən çox kişilər üçün dua etdikdə: «hu, hi» bitişən əvəzlərlərinə müvafiq olaraq «hum, him» bitişən əvəzlərləri ilə dəyişmək lazımdır.

* İkidən çox qadınlar üçün dua etdikdə: «hu, hi» bitişən əvəzlərlərinə müvafiq olaraq «hunnə, hinnə» bitişən əvəzlərləri ilə dəyişmək lazımdır.⁵¹⁰

Təsabih namazı

⁵⁰⁸ Səhih Muslim, 2231.

⁵⁰⁹ Bu cümlə, vəfat etmiş şəxsin mömin ailəsinin axirətdə onunla olacağını inkar etmir, sadəcə fəzilət baxımından daha artıqını istəməkdir. «əş-Şərhu-l-Mumti alə Zadul-Mustəqnəi» 5/412.

⁵¹⁰ «əş-Şərhu-l-Mumti alə Zadul-Mustəqnəi» 5/414.

«Təsabih» - «Təsbiḥ»-in cəmidir – yəni, hədsiz tərifləmə, şöhrətləndirmə və bütün nöqsanlardan uzaqlaşdırmaq deməkdir.⁵¹¹

Abdullah ibn Abbas (r.a) rəvayət edir ki, Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - (əmisə) Abbasa (r.a) dedi: «Ey əmim Abbas! Sənə elə var-dövlət, bəxş verim ki, ona əməl etsən **Allah** sənə on xislətini (nöqsan, qüsur, eyib) – əvvəldə və sonda, keçmişdə və hazırda, qəsdən və səhvən, kiçik və böyük, gizləndə və aşkarda olan günahlarını bağışlasın? Dörd rək'ət namaz qıl! Hər rək'ətində Fatihə surəsini və digər surələr oxu! Birinci rək'ətdə surələri oxuyub qurtardıqdan sonra qiyamda ikən on beş dəfə «Subhanəllahi vəl-həmdulilləhi və lə iləhə illəllahu vəllahu əkbər» de! Sonra rüku et və (o vəziyyətdə) on dəfə bu duanı de! Sonra rükudan qalx dikəl (və qiyamda) on dəfə bu duanı de! Sonra səcdə et və (o vəziyyətdə) on dəfə bu duanı de! Sonra səcdədən qalx otur və (o vəziyyətdə) on dəfə bu duanı de! Sonra bir daha səcdə et və (o vəziyyətdə) on dəfə bu duanı de! Sonra səcdədən qalx otur və (o vəziyyətdə) on dəfə bu duanı de! Hər rək'ət əsnasında duaların cəmi sayı yetmiş beş olmaqla dörd rək'ətdən ibarət namaz qıl! İmkan daxilində gündə bir dəfə, yaxud Cüm'ədə (həftədə) bir dəfə, yaxud ayda bir dəfə, yaxud ildə bir dəfə, yaxud da ömründə bir dəfə olsa belə bu namazı qıl!»⁵¹²

"Bu hədisin mötəbər olduğunu təsdiq edən alimlər aşağıdakılardır: ibn Məndə, ibn Həcər, əl-Əcurri, Xətib əl-Bəğdadi, əbu Səd əs-Səm'ani, əl-Munziri, ibnu-s-Salah, ən-Nəvəvi və digəriləri."⁵¹³

Bu namazı qadağan olunmuş vaxtlardan başqa istənilən vaxt qılmaq caizdir.

Qadağan olunmuş vaxtlar aşağıdakılardır:

1. Fəcr namazından sonra gün çıxanadək;

⁵¹¹ «əl-Mu'cəmu-l-Vasit» səh: 413.

⁵¹² «Sünənu Əbi Davud» 4/124, 1293-cü hədis.

⁵¹³ «Aunu-l-Məbud» 4/124.

2. Gün çıxan anda (üfüqdən bir nizə hündürlüyündə qalxana qədər);
 3. Günəş səmanın ortasında (zenitdə) olduqda;
 4. Əsr namazından sonra günəş batnadək;
 5. Gün batan anda;
- Qeyd etmək lazımdır ki, hər hansı bir səbəbdən yalnız fərz və sünnədə icazə verilmiş nafilə namazlarını bu vaxtlarda qılmaq olar.

İstixarə

İstixarə – **Allahdan** uğur və kömək diləmək deməkdir.⁵¹⁴

Cabir ibn Abdullah (r.a) rəvayət edir ki, «Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - Qurandakı surələri bizə öyrətdiyi kimi istixarə duasını da bizə öyrədər və deyərdi: Sizdən biriniz çətin vəziyyətə düşdükdə iki rək'ət namaz qılsın və desin: " Allahummə inni əstəxirukə bi ilmikə və əstəqdirukə bi qudratikə və əs'əlukə min fadlikə-l-azim. Fə innəkə təqdiru və lə əqdiru və tə'ləmu və lə ə'ləmu və əntə alləmu-l-ğuyub. Allahummə in kuntə tə'ləmu ənnə həzə-l-əmra xayrun li fi diyini və məəşi və aqibəti əmri fəq-durhu li və yəssirhu li summə barik li fih. Və in kuntə tə'ləmu ənnə həzə-l-əmra şərrun li fi diyini və məəşi və aqibəti əmri fəs-rifhu anni vəs-rifni anhu vəq-dur liyə-l-xeyra heysu kənə summə ərdini bih."»⁵¹⁵

«aqibəti əmri» ifadəsinin yerinə «acili əmri və əcilihi» demək olar.

Duanın tərcüməsi: «**Allahım**, Öz elminlə mənə kömək etməyini və Öz qüdrətinlə mənə qüdrətləndirməyini yalnız Səndən diləyirəm və Sənin lütf və mərhəmətindən istəyirəm! Həqiqətən Sən mənim qadir olmadığım hər şeyə qadirsən, mənim bilmədiyim hər şeyi bilirsən və Sən qeybləri bilənsən! **Allahım**, bu iş mənim dinim, yaşayışım və aqibətim üçün xeyirlidirsə onu mənim üçün qabaqcadan müəyyən

⁵¹⁴ «əl-Mu'cəmu-l-Vasit» səh: 264.

⁵¹⁵ Səhihu-l-Buxari, 1166-cı hədis.

edilmiş et və bu işi mənim üçün aslaşdır və bərəkətli et! Bu iş mənim dinim, yaşayışım və aqibətim üçün zərərlidirsə (şər və təhlükə varsa) onu məndən məni də ondan uzaq et! İstədiyini qədər mənə xeyir nəsib et və Öz müqəddəratınla (qəzavü-qəddərinlə) məni məmnun et!»

" İbn Teymiyyədən istixarə duasının namaz əsnasında yoxsa ondan sonra oxunacağı barəsində soruşdular. O dedi: « İstixarə duasını namaz əsnasında, yaxud salamdan əvvəl, yaxud da ondan sonra etmək olar. Salamdan əvvəl edilən dua isə əfzəl hesab olunur. Çünki Peyğəmbər - **səllallahu aleyhi və səlləm** - çox vaxt duanı salamdan əvvəl edərdi.»"⁵¹⁶

⁵¹⁶ «Məcmu fətava» 23/177.

İstifadə olunan ədəbiyyat

əl-Qur'anı-l-Kərim;
Qur'ani-Kərim (Z. Bünyadov və V. Məmmədəliyevin tərcüməsi);
Abdullah Ali Bəssəmin «Teyşirü-l-alləm»- əsəri;
Əbu Davudun «Sünən»- əsəri;
əd-Daraqutninin «Sünən»- əsəri;
əz-Zeylənin «Nasbu-r-rayə»- əsəri;
Əhmədin «Müsnəd»- əsəri;
əl-Beyhəqinin «Sünən»- əsəri;
əl-Albaninin «Səhih hədislər silsiləsi»- əsəri;
əl-Albaninin təhqiq etdiyi «İrvau-l-Ğalil»- əsəri;
əl-Albaninin «Təməmu-l-Minnə»- əsəri;
əl-Albaninin «Sifətu salətu-n-Nəbiyyi - **səllallahu aleyhi və səlləmə**» – əsəri;
əl-Albaninin «Əhkamu-l-Cənaiz»- əsəri;
əl-Albaninin «Ədəbu-z-Zifaf»- əsəri;
«əl-Mu'cəmu-l-Vasit» - ərəb sözlərinin izahlı lüğəti (ərəbcə);
əl-Hakimin «Mustədrak»- əsəri;
ən-Nəsəinin «Sünən»-əsəri;
ən-Nəvəvinin «əl-Məcmu»- əsəri;
ət-Tayalisiyin «Müsnəd»- əsəri;
əş-Şəukaninin «Neylu-l-Əutar»- əsəri;
«Haşiyətu ibn Abidin»;
İbn Macənnın «Sünən»- əsəri;
İbn Hibbanın «Səhih»- əsəri;
İbn Əbi Şeybənin «əl-Musannəf»- əsəri;
İbn Qudamənin «əl-Muğni»- əsəri;
İbn Teymiyyənin «Fətvalar toplusu»;
İbn Teymiyyənin «əl-İxtiyarat»- əsəri;

İbn Qeyyimin «Zadu-l-Məad»- əsəri;
İbn Qeyyimin «Kitabu-s-salah»- əsəri;
İbn Kəsirin təfsiri;
İbn Həcərin «Fəthu-l-Bari»- əsəri;
İbn Həcərin «ət-Təlxis»- əsəri;
İbn Bazın «Namazla əlaqəli mühüm fətvalar»- əsəri;
İbn Useyminin «əş-Şərhu-l-Mumti alə Zadü-l-Mustəqnəi»- əsəri;
Mühəmməd Şəmsu-l-Həqqın «Aunu-l-Məbud»- əsəri;
«Mən nə üçün... və necə namaz qılıram» (Ə. Əmirəhmədov).
«Səhihu-l-Buxari»;
«Səhih Muslim»- ən-Nəvəvinin şərh;
Seyid Sabiqın «Fiqhu-s-Sünnə»- əsəri;
Tirmizinin «Sünən»-əsəri;

KİTABIN İÇİNDƏKİLƏR

Müqəddimə	5
Təharət	9
Suyun növləri	10
Murdar şeylərin (nəcasətin) növləri	10
Yerin təmizlənməsi	12
Libasın təmizlənməsi	13
Subaşına çıxmağın ədəbləri	14
Dəstəmaz	17
Dəstəmazın şərtləri	18
Dəstəmazın vacibləri	20
Dəstəmazın bəyənilən əməlləri (sünnələri)	21
Dəstəmazı batil edən amillər	23
Dəstəmazı batil etməyən amillər	26
Dəstəmaz almağın qaydası	26
Qüsl	27
Qüslü vacib edən hallar	27
Hansı hallarda qüsl etmək bəyənilir?	30
Qüslün rüknləri	31
Qüsl etməyin qaydası	32
Təyəmmüm	33
Nə zaman təyəmmüm etmək olar?	34
Təyəmmümü batil edən amillər	35
Təyəmmüm etməyin qaydası	35
Namaz	37
Namazın şərtləri	38
Namazın rüknləri	44
Namazın vacibləri	48
Namazda bəyənilən əməllər (müstəhəblər)	50
Namazı batil edən amillər	59
Namazda bəyənilməyən əməllər (məkruhlər)	62
Namazın qılınması üçün qadağan olunmuş yerlər	68

Azan	69
İqamə	69
Azanın şərtləri	71
Müəzzinin şərtləri	72
Namaz qılmağın qaydası	72
Bəzi namazlar barəsində müxtəsər məlumatlar	76
Fəcr namazı	76
Zöhr namazı	77
Əsr namazı	78
Məğrib namazı	79
İşa namazı	80
Cüm'ə namazı	81
Bayram namazları	84
Bayram namazının qılınması	88
Vitr namazı	88
Tərvih namazı	90
Səfər namazı	91
Kusuf (Xusuf) namazı	94
İstisqa namazı	96
İstisqa namazının qılınması	97
Xauf namazı	98
Duha namazı	99
Təhiyyat namazı	100
Cənazə namazı	101
Cənazə namazının qılınması	104
Təsabih namazı	105
İstixarə	107
İstifadə olunan ədəbiyyat	109

www.azerislam.com
mail@azerislam.com